

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของครูศิลปะระดับชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้อย่างมีความสุข โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้เสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่1 แนวคิดและทฤษฎีด้านการเรียนการสอนศิลปะระดับประถมศึกษาตอนต้น

1. ความหมายการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็ก
2. ความสำคัญของการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น
3. รูปแบบการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น
 - 3.1 หลักการสอนศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษา
 - 3.2 วิธีการสอนศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษา
4. พัฒนาการทางศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่2 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข

1. ความหมายของการเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. ความสำคัญของการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น
3. การจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุขสำหรับเด็ก
 - 3.1 หลักการจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุขสำหรับเด็ก
 - 3.2 แนวทางและกระบวนการจัดการเรียนอย่างมีความสุข
 - 3.3 ลักษณะการเรียนรู้อย่างมีความสุข
4. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้อย่างมีความสุข
 - 4.1 ความต้องการในธรรมชาติของเด็ก

4.2 การสร้างแรงจูงใจ

4.3 การจัดสภาพแวดล้อมและสังคมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุขสำหรับเด็ก

4.4 การสอน

4.5 การจัดกิจกรรม

5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

5.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

5.2 ประเภทและระดับของการเรียนรู้

5.3 องค์ประกอบของการเรียนรู้

5.4 การศึกษาแบบนีโอฮิวแมนนิส

ตอนที่ 3 การเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้ที่มีความสุขสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น

1. ความหมายการเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้ที่มีความสุข

2. ความสำคัญของการเรียนการสอนศิลปะเพื่อการเรียนรู้ที่มีความสุขสำหรับเด็กระดับประถมศึกษา

2.1 หลักเกณฑ์การจัดการเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้ที่มีความสุขสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น

3. พัฒนาการการเรียนรู้ศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้นอย่างมีความสุข

3.1 ลักษณะการเรียนรู้และการพัฒนาการทางศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้น

3.2 เกณฑ์การวัดผลพัฒนาการทางศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษาตอนต้นอย่างมีความสุข

4. องค์ประกอบและรูปแบบการเรียนการสอนศิลปะอย่างมีความสุขสำหรับเด็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

ตอนที่ 1.แนวคิดและทฤษฎีด้านการเรียนการสอนศิลปะระดับประถมศึกษาตอนต้น

1.ความหมายการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็ก

ศิลปะศึกษา (Art Education) เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะ นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะศึกษาได้แสดงความคิดเห็นและให้ความหมายของศิลปะศึกษาไว้ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึงความหมายของศิลปะศึกษาว่า เป็นการศึกษาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยกับผู้เรียน ให้มีความรู้ ทักษะและความคิดที่ดีต่อศิลปะ

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2531) ได้กล่าวว่า ศิลปะศึกษาเป็นการศึกษาทางด้านศิลปะซึ่งจัดไว้หนึ่งในหลักสูตรเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เด็กโดยมิได้มุ่งหวังจะให้เด็กเป็นศิลปิน แต่มุ่งให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก และมีพัฒนาการทางสุนทรียภาพ (พัฒนาการทางอารมณ์) เพื่อการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

ทินกร บัวพลุ (2531) กล่าวถึงศิลปะศึกษาว่า ศิลปะศึกษาเป็นมวลงประสบการณ์ทางด้านศิลปะที่จัดให้กับเด็ก เพื่อได้ใช้ประสบการณ์ในการสร้างสิ่งใหม่สำหรับพัฒนาความรู้ ทักษะและความคิดทางด้านศิลปะโดยจัดให้สอดคล้องกับปรัชญา หรือแนวคิดทางการศึกษา

วิรุณ ตั้งเจริญ (2535) ได้กล่าวว่า ศิลปะเด็ก คือ ศิลปะที่เด็กแสดงออกตามสภาพความสนใจ การรับรู้และความพร้อมของแต่ละคน โดยที่การแสดงออกนั้นจะแสดงออกด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งผ่านวัสดุที่เหมาะสม และปรากฏเป็นผลงานศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยประสาทตาหรือที่เรียกว่าทัศนศิลป์ เมื่อศิลปะเด็กเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ศิลปะเด็กจะมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอน และจิตวิทยาการเรียนการสอนไปพร้อมกัน ซึ่งในหลักสูตรการศึกษาจะเรียกว่าจะเรียกศิลปะเด็กว่า ศิลปะศึกษา

จากแนวคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศิลปะศึกษาเกี่ยวกับความหมายของคำว่า ศิลปะศึกษาอาจสรุปได้ดังนี้ ศิลปะศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดการเรียนการสอนทางด้านศิลปะแก่เด็กที่ส่งเสริมให้เด็กใช้ประสบการณ์แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการออกมาเป็นผลงานประเภทต่างๆ เช่น การเขียนภาพระบายสี การปั้น การพิมพ์ภาพ การประดิษฐ์เศษวัสดุ โดยครูเป็นผู้จัดประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน และสอดคล้องกับพัฒนาการด้านต่างๆ เพื่อให้เด็กมีความสมบูรณ์ในทุกด้านและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ความสำคัญของการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กประถมศึกษาตอนต้น

ศิลปะศึกษา เป็นวิชาที่จะช่วยเสริมสร้างให้เยาวชนมีพฤติกรรมอันดีงามและมีพัฒนาการด้านต่างๆอย่างสมบูรณ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานความเห็นเกี่ยวกับวิชาศิลปะศึกษาไว้ตอนหนึ่งว่า “วิชาศิลปะมีประโยชน์ ทำให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดจินตนาการของตนออกมาในรูปที่ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย เป็นการฝึกทักษะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆตลอดจนเป็นการวางรากฐานนิสัยของผู้เรียนให้เป็นผู้มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์” (อ้างถึงใน วิจัย วงษ์ใหญ่ 2529 : 163)

และในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสำหรับเด็กวัยประถมต้นนั้นนักการศึกษาทางศิลปะศึกษา หลายท่าน ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของศิลปะศึกษาในทางเดียวกันที่ว่าศิลปะจะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งศิลปะศึกษายังมีคุณค่าในด้านส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาพฤติกรรมและบำบัดปัญหาของผู้เรียนได้ กล่าวคือ

ประสาน มาลากุล ณ อยุธยา (2523) เห็นว่า วิชาศิลปะศึกษามีความสำคัญต่อผู้เรียนในแง่ของการส่งเสริมพัฒนาการ คือ การส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญาและอารมณ์

1. ด้านร่างกาย กิจกรรมทางศิลปะศึกษาจะช่วยสนองความต้องการตามธรรมชาติของผู้เรียนที่ชอบเคลื่อนไหว ได้ฝึกหัดการใช้กล้ามเนื้อมือและสายตา อวัยวะต่างๆทำงานประสานกันอย่างคล่องแคล่วว่องไวพร้อมทั้งได้รับความสนุกสนานด้วย

2. ด้านสติปัญญา กิจกรรมทางศิลปะศึกษาจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน เรียนด้วยการกระทำ มีประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง ในการสำรวจ ค้นคว้า ทดลองสร้างสรรค์แก้ปัญหาเกี่ยวกับงานและวัสดุนานาชาติ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนทางด้านอื่นๆ ผู้เรียนจะมีชีวิตจิตใจเพราะเด็กได้มีโอกาสฝึกหัดและค้นคว้าความสนใจ ความสามารถและความถนัดของตนเองด้วย

3. ด้านสังคม ศิลปะเป็นสื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสมากขึ้นในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในบ้าน ในโรงเรียน และในชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อการมีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตย เป็นโอกาสให้เด็กได้สนองความต้องการที่จะได้มีผู้อื่นยอมรับและเห็นความสำคัญ ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะด้วยการทำกิจกรรมด้านศิลปะร่วมกัน

4. ด้านอารมณ์ นับเป็นพัฒนาการด้านสำคัญที่ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษจากการส่งเสริมทางด้านศิลปะ เพราะศิลปะช่วยสนองความต้องการที่จะแสดงออกและสร้างสรรค์ เมื่อเด็กเกิดความสำเร็จก็จะมีความพึงพอใจ มีอารมณ์แจ่มใสเบิกบาน การแสดงออกโดยเสรี มีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหาต่างๆ รู้จักแก้ปัญหา พึ่งตนเอง คุณลักษณะเหล่านี้เป็นที่พึงปรารถนาของสังคมในปัจจุบัน

ซูจิตร วัฒนารมย์ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณค่าของกิจกรรมศิลปะต่อนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา พบว่า กิจกรรมศิลปะประเภทต่างๆมีคุณค่ามากในการส่งเสริมด้านความรู้ทางศิลปะ เทคนิคการทำงานศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์พัฒนาการทางอารมณ์ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสร้างนิสัยที่ดีในการทำงาน นอกจากนั้นศิลปะยังช่วยในการบำบัดปัญหาความเครียดและปมด้อยของเด็กได้

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า ศิลปะศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีพร้อมในอนาคต จุดประสงค์ที่ดีของวิชานี้จะสำเร็จตามที่วางไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคลากรหลายฝ่าย โดยทั้งนี้ครูผู้สอนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างสูงในการที่จะส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็กได้มากที่สุด

3.รูปแบบการเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กประถมต้น

รูปแบบวิธีการสอนสำหรับผู้เรียนนั้นมีหลายวิธีด้วยกัน โดยแต่ละวิธีจะมีความเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียนแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ Schorting ได้สรุปเป็นแนวคิดไว้ว่า ไม่มีวิธีการ

สอนใดที่ดีที่สุด และผู้สอนก็ไม่สามารถใช้วิธีสอนเพียงวิธีเดียวได้ทุกวิชาไม่ว่าจะเป็นวิธีสอนวิธีใดก็ตามต่างก็มีจุดเด่นในตัวของมันเอง ครูที่ดีไม่ควรยึดวิธีการสอนเพียงวิธีเดียว ควรเลือกวิธีสอนให้เหมาะกับวัย ความสามารถความสนใจ ความถนัด ตลอดจนกระทั่งเนื้อหาวิชาที่สอน (Schodling, Releigh and Other, 1964)

วิจัย ราชวรศิริ (2524) ได้เสนอวิธีการสอนที่ใช้ในการสอนระดับประถมไว้ดังนี้

1. วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา เป็นวิธีสอนที่เป็นไปตามหลักจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ดังนั้น ครูจึงใช้วิธีการสอนวิธีนี้เพื่อฝึกให้นักเรียนคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ซึ่งจะช่วยให้เกิดบูรณาการขึ้นได้ ขั้นตอนของการใช้วิธีสอนวิธีนี้มีขั้นตั้งปัญหา ขั้นตั้งสมมุติฐาน ขั้นทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นสรุปผล วิธีสอนแบบบูรณาการจัดเป็นการสอนในแบบนี้เช่นกัน

2. วิธีการสอนแบบสืบสวน เป็นวิธีสอนที่คล้ายคลึงกับวิธีแรก คือนักเรียนจะต้องค้นคว้าหาเหตุผลมาตอบหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยครูไม่ต้องบรรยายหรือบอกกฎเกณฑ์ให้ก่อน วิธีนี้เป็นได้ทั้งวิธีสอนของครูและวิธีเรียนรู้ของนักเรียนพร้อมกัน เช่น การทดลองของครูและครูได้บอกให้นักเรียนสังเกตในผลที่เกิดขึ้น ซึ่งนักเรียนจะได้รับความรู้และสรุปผลได้เอง ขั้นตอนของการสอนด้วยวิธีนี้มีขั้นสังเกต ขั้นอธิบาย ขั้นการทำงาน ขั้นนำไปใช้และสร้างสรรค์

3. วิธีการสอนแบบอภิปราย เป็นวิธีสอนที่นักเรียนมาร่วมวงสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องเดียวกัน บางโอกาสก็เป็นการพูดจาชักถามปัญหาหรือช่วยแก้ปัญหาให้ผู้อื่น การสอนในปัจจุบันได้นำเอาวิธีการสอนแบบนี้มาสอดคล้องกับเนื้อหาทุกกลุ่มประสบการณ์ตามควรแก่โอกาส นักเรียนมีประสบการณ์กว้างขึ้น ได้ฝึกการรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ฝึกการแก้ปัญหาโดยรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน

4. วิธีการสอนแบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม เป็นวิธีสอนโดยการให้ทำงานเป็นกลุ่ม อาจให้ช่วยกันค้นคว้าหาข้อสรุปมาแก้ปัญหาเกี่ยวกับบทเรียน หรืออาจทำเป็นกิจกรรมเสริมหลังการเรียน เพื่อช่วยให้ความรู้ความเข้าใจดียิ่งขึ้น การทำงานเป็นกลุ่มย่อยๆ จะช่วยสร้างนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เห็นแก่ตัว ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงานอันเป็นลักษณะนิสัยที่ดี แต่ครูควรตั้งจุดประสงค์ให้แน่นอนว่า จะให้นักเรียนแบ่งกลุ่มทำอะไร กลุ่มละกี่คน ทำแล้วได้ผลเป็นอย่างไร ต้องแสดงผลงานของกลุ่มให้คนอื่นได้รับรู้ด้วย

5. วิธีการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นวิธีสอนที่มีการจัดสภาพแวดล้อมให้ใกล้เคียง

เคียงสภาพความเป็นจริงมากที่สุด แล้วให้ผู้เรียนฝึกการคิดแก้ปัญหาและตัดสินใจจากสภาพการณีกำลังเผชิญอยู่นั้น นักเรียนจะได้นำเอาประสบการณ์จากการฝึกนี้ไปเป็นเครื่องช่วยแก้ปัญหาในชีวิตจริง วิธีเสนอสถานการณ์จำลองอาจทำได้โดยการเล่า ให้อุปกรณ์แล้วเล่าประกอบ ให้อุปกรณ์ซึ่งลำดับตามเหตุการณ์ ให้อุปกรณ์ย่นย่อ ให้อุปกรณ์ที่และผู้แสดงบทบาทสมมุติ (ชาญชัย ศรีไสยเพชร 2527)

6.วิธีการสอนแบบบรรยาย เป็นวิธีสอนที่มีครูเป็นผู้พูดเล่าหรือบรรยายเรื่องหนึ่งเรื่องใดแก่ผู้เรียน เป็นการใช้นิทานหรือประสบการณ์ทางอ้อมให้ได้แนวคิดในด้านต่างๆตามความเป็นจริง เป็นการเรียนรู้ที่ได้จากการฟังเป็นส่วนใหญ่ ถ้าผู้เรียนสนใจจะเกิดการเรียนรู้ได้แต่ถ้าไม่สนใจจะทำให้ผู้เรียนเบื่อ ดังนั้นครูจึงควรแทรกด้วยการใช้ภาพประกอบ มีการทดลอง การสาธิต การแข่งขันตอบปัญหาหรือแสดงละคร ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม (ผกา สัตยธรรม, 2524)

จากวิธีการสอนแต่ละวิธีข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าแต่ละวิธีของการสอนนั้นจะมีจุดเด่นในตัวเองทั้งสิ้น แต่จะไม่มีวิธีสอนวิธีใดที่จะให้ผลสูงสุดในการเรียน เพราะนักเรียนแต่ละคนย่อมจะชอบวิธีการสอนที่ไม่เหมือนกัน และครูแต่ละคนก็มีความถนัดในวิธีการสอนแต่ละวิธีแตกต่างกัน แต่เพื่อผลดีที่จะเกิดแก่ผู้เรียน ผู้เป็นครูจึงควรใช้วิธีการสอนหลายวิธีร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรอย่างสมบูรณ์

สุพิน บุญชูวงศ์(2538) ได้เสนอเกณฑ์ในการพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกวิธีการสอนไว้ด้วยกัน 5 ประการ กล่าวคือ

1. วิธีสอนที่นำมาใช้เหมาะสมกับความสามารถ ความรู้ในเนื้อหาวิชาและความสนใจของครู วิธีใดก็ตามถ้าครูเห็นว่านำมาใช้ได้ผล ครูมีความพอใจในการที่นำมาใช้ก็ควรใช้วิธีนั้น หากครูยังไม่มั่นใจ ไม่รู้สึกสนุก มองไม่เห็นแนวทางที่ดีพอไม่ควรนำวิธีนั้นมาใช้สอนเพราะจะไม่เกิดผลดีทั้งนักเรียนและครู
2. วิธีสอนที่ครูพิจารณาเลือกมานั้นต้องเหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน วิธีสอนบางวิธีเหมาะกับเด็กบางวัยเท่านั้น ครูจะต้องพิจารณาดูว่าวิธีสอนที่ครูพิจารณาเลือกมาใช้สอนเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะของเด็กที่ครูจะสอนหรือไม่
3. วิธีการสอนที่นำมาใช้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน

ครูจะต้องพิจารณาลักษณะวิชาแต่ละตอนของเนื้อหาวิชา มุ่งให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยหรือทักษะพิสัย โดยพิจารณาเลือกวิธีสอนต่างๆให้เหมาะสมในอันที่จะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด

4. วิธีสอนต้องพิจารณาเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหา วัน เวลา และสถานที่ที่จะใช้สอน เช่น วิธีสอนที่ต้องใช้เวลามากแต่ครูมีเวลาจำกัดก็ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้

5. เลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับอุปกรณ์และสภาพแวดล้อม นักเรียนจะเรียนได้ผลดีจากอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น หาได้ง่าย ครูต้องพิจารณาเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับอุปกรณ์ต่างๆ ให้เกิดผลการเรียนรู้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกให้นักเรียนสนใจและสังเกตสิ่งแวดล้อมของตนยิ่งขึ้นด้วย

3.1 หลักการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

การสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นการสอนที่มีลักษณะพิเศษต่างจากการสอนวิชาอื่นๆ เพราะเป็นกระบวนการสอนที่จะต้องหาวิธีในการสร้างเสริมลักษณะนิสัยของนักเรียนให้เกิดผลที่ดีในหลายๆด้าน จึงต้องมีหลักและวิธีการดังที่นักวิชาการทางศิลปศึกษาได้กล่าวไว้ ดังนี้

เลิศ อานันท์ชนะ (2526) กล่าวว่า การสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา มีลักษณะ เช่นเดียวกับการสอนวิชาอื่นๆใน เพราะจะมีวิธีสอนที่แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ การนำเข้าบทเรียน ขั้นตอนดำเนินการสอน ขั้นสรุปบทเรียน ขั้นดำเนินการสอน ขั้นสรุปบทเรียน และขั้นประเมินผล แต่ครูผู้สอนควรมีความรู้เพิ่มเติม เพราะวิชาศิลปศึกษามีเนื้อหาที่กว้างขวาง และมีลักษณะพิเศษในจุดประสงค์ของการสอน คือ ความรู้ในเนื้อหา ทักษะในการปฏิบัติ ทั้งควรมีความเข้าใจปรัชญาของศิลปศึกษา และพัฒนาการทางศิลปะของเด็กวัยประถมศึกษา

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่าการเรียนการสอนศิลปะในชั้นประถมศึกษานั้น รูปแบบไม่ต้องการให้มีการสลับซับซ้อน แต่ผลงานเด็กในระดับประถมศึกษานั้นเรียนเพื่อให้มีความคิดสร้างสรรค์ และให้มีการแสดงออกเป็นสำคัญ

อำนาจ เย็นสบาย (2532) ได้กล่าวถึงการสอนศิลปศึกษาในสภาพปัจจุบันไว้ว่า การเรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนปัจจุบันมุ่งพัฒนาคุณลักษณะทั้ง 3 ด้าน คือ

1. คุณลักษณะทางทัศนคติ มุ่งพัฒนาให้เด็กมีความรักศิลปะ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมและความดีงาม เห็นคุณค่าของอดีต ปัจจุบันและอนาคต

2. วุฒิมภาวะทางการรู้คิด มุ่งพัฒนาให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจในศิลปะ ประวัติศาสตร์ ทั้งของตนเองและสังคม ดุลยภาพทั้งของไทยและสากล ศิลปะที่สัมพันธ์กับมนุษย์ สังคมและระบบเศรษฐกิจ

3. วุฒิมภาวะทางการแสดงออก มุ่งพัฒนาให้ทำงานศิลปะ พัฒนาการทำงาน งานอดิเรก ให้ศิลปะช่วยเหลือวิชาอื่นเพื่อชีวิตประจำวัน พื้นฐานการศึกษาต่อหรือวิชาชีพในอนาคต

3.2 วิธีการสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา

ศิลปะเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และจินตนาการ การสอนศิลปะครูผู้สอนจึง จำเป็นที่จะต้องใช่วิธีการหลายอย่างที่จะช่วยให้เด็กเกิดอารมณ์และแรงบันดาลใจเพื่อให้สามารถ สร้างผลงานทางศิลปะที่มีคุณภาพได้ วิธีการสอนศิลปศึกษาที่ใช้กันอยู่ในโรงเรียนนั้นอาจแบ่งได้ เป็นวิธีที่หลากหลายสอดคล้องกับ ประเทิน มหาพันธ์ (2531) สรุปได้ว่าวิธีการสอนวิชาศิลปศึกษา มีหลายวิธีดังต่อไปนี้คือ

1. การสอนแบบการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์

วิธีสอนแบบนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้มีอิสระในทางปัญญาได้สมบูรณ์ มีอิสระในการ เลือก การแสดงออกและการสร้างงาน การแสดงออกอย่างอิสระของเด็กเป็นไปในลักษณะที่เด็กไม่ ตกอยู่ในการควบคุมของครู เพื่อนในชั้น หรือผู้ใหญ่ การควบคุมดังกล่าวนี้อาจรวมไปถึงในด้าน แนวความคิดมาตรฐานการให้คะแนนหรือการวิพากษ์วิจารณ์ก็ได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นวิธีสอนที่มีคุณค่าแก่เด็กดังนี้

1. เปิดโอกาสให้เด็กเลือกแนวความคิด หรือเนื้อเรื่องของตนเองในการแสดงออก
2. เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระตามวิธีการของตนเอง
3. ให้สิทธิในการสร้างงานด้วยตนเอง

การสอนศิลปะด้วยวิธีดังกล่าวจึงเป็นวิธีที่มีคุณค่าอย่างยิ่งเพราะวิธีดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของศิลปศึกษาซึ่งเน้นในเรื่องการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์โดยเสรีของเด็กเป็นสำคัญ

2. การสอนด้วยวิธีการลอกแบบ

กิจกรรมทางศิลปะซึ่งมีการลอกเลียนตัวแบบ หรือการทำให้มีรูปร่างที่เหมือนตัวแบบเป็น กิจกรรมการลอกแบบ จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการลอกแบบก็คือ การทำให้เหมือนตัวแบบให้มาก

ที่สุด การลอกแบบกระทำได้ทั้งเป็นรายบุคคลและกระทำเป็นกลุ่ม ผลของการลอกแบบก็คือ เด็ก ได้ฝึกความชำนาญในการสร้างผลงานทางศิลปะ โดยใช้ตัวแบบเป็นสิ่งเร้าให้เด็กสร้างงานศิลปะ การสอนด้วยวิธีให้เด็กลอกแบบนี้ ไม่ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์และมีอิสระ หากเน้นในเรื่องการลอกแบบให้เหมือนกับตัวแบบให้มากที่สุด

3. การสอนด้วยวิธีทำตามคำสั่ง

วิธีดังกล่าว ครูเป็นผู้ออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตามเป็นขั้นๆ โดยในขณะที่เด็กทำกิจกรรมครูจะเป็นผู้ควบคุมการปฏิบัติงานของเด็กอยู่ตลอดเวลา การสอนด้วยวิธีนี้เป็นการควบคุมแนวความคิดของเด็กไม่ให้มีการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เด็กถูกควบคุมทั้งในช่วงที่สร้างงานในส่วนย่อย และการนำส่วนย่อยมารวมกันเป็นส่วนรวม อันเป็นการควบคุมการจัดองค์ประกอบของภาพด้วย โดยเหตุที่การสอนวิธีนี้กระทำไปที่ละชั้น และให้เด็กทำตามทีละชั้น ดังนั้น ครูจึงเป็นผู้ควบคุมเวลาการทำงานของเด็กแต่ละคนด้วย เด็กแต่ละคนจะทำงานอย่างเดียวกันในเวลาเดียวกันและทำเสร็จพร้อมกัน การสอนแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับ การควบคุมของครูเป็นสำคัญ ผลเสียก็คือเด็กไม่มีโอกาสได้แสดงออกทางศิลปะอย่างสร้างสรรค์ แต่ผลดีก็คือ เด็กได้ฝึกความชำนาญในการทำงาน

4. การสอนโดยใช้แม่แบบ

วิธีนี้เป็นการสอนที่ครูหรือผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้สร้างแม่แบบขึ้น แล้วให้เด็กนำแม่แบบไปลอกโดยวิธีนำแม่แบบไปวางลงบนกระดาษ ให้เด็กใช้ดินสอลากไปตามเส้นรอบนอกของแม่แบบดังกล่าว การสอนศิลปะด้วยวิธีนี้ นอกจากจะไม่ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์แล้ว ยังเป็นการควบคุมเด็กให้ทำงานตามคำสั่งอีกด้วย แม่แบบจึงเป็นเหมือนคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม

5. สอนด้วยวิธีใช้แบบฝึก

การสอนด้วยวิธีนี้ ครูเป็นผู้เตรียมบทเรียนโดยการวาดภาพบนกระดาษโดยใช้เพียงเส้นรอบรูปแล้วนำมาให้เด็กระบายสี แสงเงา หรือตกแต่งภาพให้สวยงาม การสอนด้วยวิธีนี้ไม่ส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์โดยอิสระ แต่เป็นเพียงการฝึกหัดการใช้สีระบายภาพในบทเรียนสำเร็จรูป หรือในแบบฝึกที่ครูได้จัดทำขึ้นแล้วอัดสำเนาไว้เป็นจำนวนมากๆ เพื่อให้เด็กฝึกหัดระบายสี แสงเงา และการตกแต่งให้สวยงาม

วิธีสอนและเทคนิคการสอนเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ที่ครูผู้สอนนำไปปฏิบัติการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านพุทธิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ทั้งนี้ครูต้องมีจิตวิทยาการเรียนรู้เพื่อจูงใจ (Motivation) หมายถึง การให้ข้อมูลเพื่อนำจูงใจให้เห็นแนวทางให้เกิดความมุ่งหมายและแสดงออกทางสร้างสรรค์อย่างถูกต้องและการกระตุ้น

(Stimulate) หมายถึง การเตือนหรือให้กระตุ้นความคิดหรือความสามารถที่มีอยู่แล้วในตัวขึ้น และทำให้นักเรียนพร้อมที่จะปฏิบัติการให้เกิดผลงานสร้างสรรค์ ฉะนั้นแนววิธีการสอนและเทคนิคการสอนที่ครูนำไปใช้มี 3 ประเภท คือ(ขวลิต ดาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์,2525)

1.การสอนแบบบอกให้โดยตรง (Direct method) หรือ แนวการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered)

วิธีสอนดังกล่าว เป็นวิธีสอนแบบครูบอกให้นักเรียนทำโดยตรง ให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎหรือตามคำแนะนำของครู เป็นวิธีการลอกแบบจากแบบหรือจากครูที่เขียนไว้จากของจริง การสอนแบบนี้เป็นการสอนตามทฤษฎีเหมือนจริง (Native Realism) โดยเน้นคุณค่าในด้านทักษะ(Skill) แสดงความแม่นยำในการใช้มือสัมพันธ์กับประสาทตา (Hand Co-ordination) ครูไม่ยอมให้เด็กมีเสรีภาพในการทำตามความต้องการของเด็ก ต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่ครูวางไว้ ทำนอกเหนือจากครูไม่ได้ เด็กไม่มีทางที่จะแสดงอารมณ์ การสอนแบบนี้จึงไม่เป็นการส่งเสริมความคิดจินตนาการทางการสร้างสรรค์ การสอนด้วยวิธีการเช่นนี้จึงเหมาะใช้กับนักศึกษาในสถาบันศิลปะ (Academy of art) ซึ่งต้องการฝึกให้ผู้เรียนเป็นศิลปิน หรือผู้ที่มีความสามารถทางศิลปะเป็นพิเศษบางคนเท่านั้น หลักการสอนแบบนี้จึงไม่เหมาะสำหรับเด็กเล็กๆในระดับประถมศึกษา ซึ่งมีวัยและพื้นฐานความสามารถต่างกัน

จากการสอนดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่า การสอนวิธีนี้เป็นการสอนที่เน้นในด้านความชำนาญหรือทักษะ ไม่ส่งเสริมให้เด็กแสดงออกเท่าที่ควร การสอนวิธีนี้ ครูผู้สอนมักใช้วิธีสอนแบบบรรยาย แบบสาธิต และให้เลียนแบบครูหรือตัวอย่างให้เหมือน

2. การสอนแบบการแสดงออกอย่างเสรี (Free Expression Method) หรือ แนวการสอนศิลปศึกษาที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered)

วิธีนี้เป็นวิธีที่ปราศจากการบังคับหรือควบคุม เป็นการให้อิสระแก่เด็กอย่างเต็มที่ เด็กจะเลือกวาดและใช้วัสดุตามความพอใจในการแสดงออก ไม่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับ เด็กจะได้รับความเพลิดเพลินและการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ เลิศ อานันท์นะ (2524) ที่เห็นว่าการแสดงออกอย่างอิสระจะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกตามความคิดเห็นและความพอใจของตนเองโดยเป็นไปตามความคิดคำนึงของเด็กให้มากที่สุด ซึ่งจะเป็นวิธีการที่จะทำให้เด็กเกิดความสุขสนานและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น

อำไพ ตีรณสาร(2543) ได้ให้ความเห็นว่าคุณค่าของการสอนแบบการแสดงออกอย่างเสรีนี้ คือ การตอบสนองความต้องการ และความพอใจของผู้เรียนช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนกระตุ้นตนเองในการเรียน รู้จักการสรุปความคิด และวางแผนการทำงาน นั่นคือ การรับผิดชอบตัวเอง ทำให้เกิด

ความมั่นใจในตนเองและเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนสำรวจ ค้นหา และรู้จักตนเอง ข้อควรคำนึงในการจัดการสอนแบบเปิดเสรีนี้ มีหลายประการ

ประการแรก คือ โดยลักษณะการสอนศิลปะโดยทั่วไปแล้ว มักเป็นการปฏิบัติ (studio learning) ดังนั้นหากเปิดโอกาสให้นักเรียนทำตามความสนใจของแต่ละบุคคลแล้ว อาจมีความหลากหลายสูง ยากต่อการควบคุมดูแล และสิ่งที่ตามมาคือหย่อนเรื่องระเบียบวินัย ตลอดจนการใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งอาจทำให้ผู้บริหารไม่พอใจ หรือไม่ให้ความสนับสนุนเท่าที่ควร

ประการที่สอง คือ การเรียนรู้ที่พึงประสงค์อาจถูกมองข้าม หรือถูกทอดทิ้ง ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะ การสัมผัส และมีประสบการณ์ตรงต่อการทำงานศิลปะในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งนี้เพราะโดยหลักการแล้วเราให้อิสระแก่นักเรียนในการเลือกทำงานในเรื่องที่ตนสนใจ ซึ่งนักเรียนอาจเลือกซ้ำๆเฉพาะในสิ่งที่ตนชอบ

ประการสุดท้าย คือ โอกาสที่ครูจะช่วยเสริมสร้างความสามารถทั้งทางด้านการรับรู้ และการปฏิบัตินั้นจะมีจำกัด มิเช่นนั้นแล้ว อาจกลายเป็นว่าครูเข้าไปก้าวก่ายความคิด และการทำงานของนักเรียน

และที่สำคัญการสอนด้วยวิธีการให้อิสระโดยไม่มีกำบังทั้งภายนอกและภายในเช่นนี้ อาจเป็นการสอนที่มีข้อบกพร่องอยู่ตรงที่ไม่ได้สนับสนุนเด็กเป็นรายบุคคลในการที่จะพัฒนาการในเรื่องความรู้ การสอนด้วยวิธีการดังกล่าวจึงเป็นวิธีการสอนที่เหมาะสมกับเด็กเล็กหรือผู้ที่เรียนศิลปะเบื้องต้นโดยที่ครูต้องการให้เด็กได้รับการผลิตผลิตเท่านั้น

3. การสอนแบบมีความมุ่งหมายในการเรียน (Meaningful Art Education)

วิธีนี้จัดเป็นวิธีที่ใหม่ที่สุดและเป็นวิธีที่ทำให้การสอนศิลปะได้ผลเป็นที่พึงพอใจ เพราะการสอนแบบนี้เป็นวิธีสอนที่ทำให้บุคคลมีเสรีภาพเพียงพอในด้านอารมณ์และความคิด เข้าใจคุณค่าในศิลปะและการดำรงชีวิต การสอนศิลปะแบบนี้ขึ้นอยู่กับหลัก 2 ประการ คือ

1. การกระทำนั้นต้องมีความมุ่งหมายเป็นสิ่งสำคัญ
2. ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล

การสอนศิลปะในแบบนี้จึงมีความมุ่งหมายที่จะให้ศิลปะมีความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะและสังคม ทั้งในด้านการสอนที่ต้องการพัฒนาเด็กให้มีความรู้สึกในสิ่งที่ตั้งงามเป็นรายบุคคลและรู้จักคุณค่าของศิลปะที่มีต่อสังคม

และจัดเป็นการสอนตามแนวความเชื่อที่ว่า การสอนศิลปะเป็นเรื่องของการเจริญเติบโตและพัฒนาการการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการตามวัยของเด็กด้านต่างๆเป็นสำคัญ (พีระพงษ์ กุลพิศาล ,2531)

แม้ว่ารูปแบบของการเรียนการสอนในวิชาศิลปะจะมีหลักการ วิธีการและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปมากมาย แต่สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะสำหรับเด็ก ประถมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียนได้มากที่สุดนั้นรูปแบบและวิธีการสอนที่ผู้เรียนจะต้องได้รับคือองค์ความรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ได้ด้วยการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ และมีวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่สร้างความเครียด ความกดดันให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. พัฒนาการทางศิลปะของเด็กประถมต้น

พัฒนาการทางศิลปะ หมายถึง กระบวนการแสดงออกทางศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะของเด็ก ซึ่งปรากฏอยู่ในผลงานพัฒนาการจากวัยหนึ่งไปสู่อีกวัยหนึ่งอย่างต่อเนื่องกัน พัฒนาการดังกล่าวจะดำเนินไปช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับพื้นฐานความสนใจและความสามารถทางศิลปะ ประกอบกับสิ่งแวดล้อมและแรงจูงใจของแต่ละบุคคล พัฒนาการทางศิลปะจะมีลักษณะเป็นสากล เด็กทุกคนไม่ว่าชาติใดภาษาใดจะมีลักษณะการแสดงออกคล้ายๆกัน ยกเว้นกรณีที่พัฒนาการนั้นถูกสกัดกั้นอันเป็นผลให้พัฒนาการนั้นขาดช่วงหรือยุติไป (พีระพงษ์ กุลพิศาล , 2546)

โลเวนเฟลด์ (1987) ได้กล่าวว่ากิจกรรมทางศิลปะศึกษาเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้กระบวนการทำงานและรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งเด็กแต่ละคนย่อมมีความสามารถแตกต่างกันไปตามวัย วุฒิภาวะ รวมถึงเพศ โดยโลเวนเฟลด์ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็ก ไว้ดังนี้

1. ขั้นลองมิดลองลองถูก (Manipulative Stage)	อายุ 2-4 ปี
2. ขั้นก่อนสัญลักษณ์ (Pre-Symbolic stage)	อายุ 4-7 ปี
3. ขั้นสัญลักษณ์ (Symbolic Stage)	อายุ 7-9 ปี
4. ขั้นเริ่มต้นเหมือนจริง (Inceptive Realism stage)	อายุ 9-12 ปี
5. ขั้นเหมือนจริงเชิงวิเคราะห์ (Analytical Realism Stage)	อายุ 12-14 ปี
6. ขั้นเหมือนจริง (Projective Realism Stage)	อายุ 14-17 ปี
7. ขั้นค้นพบตัวเอง (Renascense Stage)	อายุ 17 ปีขึ้นไป

1. ขั้นลองผิดลองถูก (Manipulative Stage) อายุ 2-4 ปี

ตามหลักโดยทั่วไปแล้วเด็กจะทำงานเพื่อฝึกทักษะการควบคุมการใช้วัสดุอุปกรณ์ ควบคุมสิ่งแวดล้อมและควบคุมตนเอง การควบคุมการจับมือการถือการกำการขยักคว่ำจะปรากฏให้เห็นในช่วงแรกและต่อมากสามารถควบคุมหรือสั่งการการใช้วัสดุเครื่องมือได้ คือหลักชัยอันแรกที่สำคัญที่สุดของเด็ก การแสดงออกทางศิลปะที่ควรจะเป็น คือการขีดเขียน ซึ่งในช่วงแรกยังไม่สามารถควบคุมรอยขีดเขียนได้ แต่ต่อมาก็จะสามารถควบคุมได้ดีขึ้นเป็นลำดับ นักการศึกษาส่วนใหญ่กำหนดพัฒนาการขั้นนี้ว่า “ ขั้นแห่งการขีดเขียน ”

2. ขั้นก่อนสัญลักษณ์ (Pre-Symbolic Stage) อายุ 4-7 ปี

เด็กยังคงสนใจและหมกมุ่นอยู่กับความพยายามควบคุมการใช้วัสดุและเครื่องมือทุกสิ่งให้ดูดีขึ้นเรื่อยๆ ในไม่ช้าเด็กจะสามารถขีดเขียนเป็นรูปร่างตามความคิดของเขาได้ ถึงแม้ว่าผู้ใหญ่จะดูไม่ค่อยออกก็ตาม เช่นรูปร่างกลมแทนศีรษะ เส้นขีดตามนอนแทนแขน และเส้นลากตามแนวตั้งแสดงแทนขา เด็กๆมักจะให้ชื่อในสิ่งที่เขาสร้างสรรค์เหล่านั้น ความสำเร็จในขั้นต้นของเด็กนี้สำคัญมาก เพราะจะตอบสนองความเชื่อมั่นต่อตนเอง (Ego) ต่อจากนั้นเด็กก็จะแสวงหาและแสดงความพยายามที่มีความหมายเพื่อแสดงถึงความรู้และความรู้สึกของเขาต่อไป แม้เด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันแต่พัฒนาการในขั้นนี้ค่อนข้างจะสังเกตความก้าวหน้าได้ใกล้เคียงกัน เพราะเด็กในวัยนี้ยังไม่สามารถจะค้นหาวิธีการ หรือแบบอย่างเฉพาะในการขีดเขียนดังเช่นผู้ใหญ่ ด้วยเหตุผลนี้เองการแสดงออกก่อนเป็นสัญลักษณ์หรือเป็นช่วงแรกเริ่มของการแสดงออกแบบสัญลักษณ์

3. ขั้นสัญลักษณ์ (Symbolic Stage) อายุ 7-9 ปี

สัญลักษณ์เป็นสิ่งทดแทนบางสิ่งบางอย่างอาจจะเป็นความคิด บุคคล ที่อยู่อาศัย ต้นไม้ ฯลฯ สัญลักษณ์มีรูปร่างเฉพาะซึ่งแสดงตนเองให้เห็นและถ่ายทอดเฉพาะสิ่ง ดังนั้นรูปร่างของสัญลักษณ์จึงปรากฏแตกต่างกันมากมาย เด็กปกติทั่วไปอายุประมาณ 7 ปี (หรืออ่อนกว่านั้นในบางกรณี) ประสบความสำเร็จในการแสดงออกทางความคิดเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งสัญลักษณ์เหล่านี้แสดงตัวเองให้เห็นว่าสอดคล้องเกี่ยวข้องกับความคิดรวบยอดของคนและสิ่งแวดล้อมได้ ผลงานศิลปะของเด็กในขั้นสัญลักษณ์จะแตกต่างกันในส่วนรายละเอียด แต่ไม่แตกต่างกันในชนิดของสัญลักษณ์เพราะสัญลักษณ์เหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก

4. ขั้นเริ่มต้นเหมือนจริง (Inceptive Realism Stage) อายุ 9-12 ปี

การใช้สัญลักษณ์ยังเป็นสิ่งที่เด็กพึงพอใจอยู่ แต่เด็กเริ่มจะสังเกตสิ่งแวดล้อมและรับรู้ได้ดีขึ้น ซึ่งทำให้รูปร่างสัญลักษณ์ที่เป็นเหลี่ยมๆ หรือกลมๆ จึงดูปราศจากชีวิตชีวาและไม่แสดงความ

หมายตามความรู้สึกและความต้องการของเด็กได้มากพอ ดังนั้นการแสดงออกทางศิลปะจึงมีแนวโน้มที่จะไปสู่การมองเห็นสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงและเป็นธรรมชาติมากขึ้น เด็กจะพยายามถ่ายทอดสิ่งต่างๆตามที่ตาเห็น ถ่ายทอดความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ความรับรู้เรื่องระยะ-พื้นที่มีมากขึ้น การใช้เส้นฐานไม่เพียงแต่จะแสดงว่าเป็นเส้นขอบฟ้าว่ามีพื้นที่กับฟ้า แต่เริ่มแสดงถึงการหล่อมล้าทับซ้อนบังกัน สีที่ใช้ก็ไม่เพียงแต่แสดงออกทางอารมณ์ แต่เริ่มใช้สีที่สังเกตเห็นจากสิ่งแวดล้อม

5. ขั้นเหมือนจริงเชิงวิเคราะห์ (Analytical Realism Stage) อายุ 12-14 ปี

หลังความสามารถในการมองเห็น ในการสังเกต ทำให้เด็กสามารถแยกแยะลักษณะของสิ่งต่างๆ การทำศิลปะเริ่มพัฒนาเข้าสู่การเขียนแบบเหมือนจริงมากขึ้น การใช้สี รูปร่าง พื้นผิวจะพิถีพิถันมากขึ้นจนเป็นข้อสังเกตในการเปลี่ยนแปลงจากขั้นก่อนอย่างเห็นได้ชัด เช่น มีการสร้างบรรยากาศที่บิวส์ลัว แจ่มใส ทับโค้งอ ขั้นพัฒนาการขั้นนี้ถือว่ามีความสำคัญมาก ซึ่งต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่และความเข้าใจของครูเป็นอย่างมาก ผลงานศิลปะของเด็กจะเน้นที่คุณค่าทางความงามตามแบบศิลปะ ซึ่งสิ่งที่เด็กต้องการควบคู่กันไปคือคำแนะนำที่จะมุ่งสู่แนวทางการแสดงออกที่ยิ่งใหญ่ต่อไป

6. ขั้นเหมือนจริง (Projective Realism Stage) อายุ 14-17 ปี

ขั้นพัฒนาการขั้นนี้เป็นวิกฤติของพัฒนาการในชีวิต เพราะเหตุว่าสภาวะที่ไม่ปกติทางสรีระและอารมณ์ที่กำลังผันแปรอย่างเข้าสู่วัยรุ่น เป็นผลกระทบให้ความคิดสร้างสรรค์เกิดวิกฤติไปด้วย อะไรก็ตามแต่ที่อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อก็เหมือนกับการชี้ชะตาอนาคต ดังนั้น คำแนะนำของครูจะมีผลต่อการสร้างหรือทำลายความคิดสร้างสรรค์อย่างมาก

เด็กวัยนี้รู้จักการวิเคราะห์ตนเอง มีความระแวงระวังต่อสิ่งแวดล้อมมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เด็กสามารถดูงานออก ดูผลงานศิลปะได้เข้าใจธรรมชาติมากขึ้น แสดงออกได้ดี ถ่ายทอดได้ตามความต้องการ ช่วงนี้ครูจะต้องฉลาดในการให้คำแนะนำไปพร้อมๆกับให้กำลังใจเด็ก ให้มีความคิดที่ถูกต้องและมีความเข้มแข็งสร้างความเป็นตัวของตัวเอง

7. ขั้นค้นพบตนเอง (Renescence Stage) อายุ 17 ปีขึ้นไป

ขั้นนี้เด็กได้รวบรวมเอาปัญหาอุปสรรคและประสบการณ์ต่างๆที่พบในช่วงวัยรุ่นตอนต้น เพื่อเป็นฐานนำไปสู่การจะเป็นเด็กที่มีประสิทธิภาพทางศิลปะค่อนข้างสูง ทำงานศิลปะเก่ง ช่วงนี้ถือเป็นช่วงมงคลของชีวิตเปรียบเสมือนกับการเกิดใหม่ที่เป็นตัวของตัวเอง ความสามารถในด้านต่างๆเริ่มสมบูรณ์เป็นผู้ใหญ่ เด็กควรจะได้รับการสนับสนุนให้สร้างสรรค์ผลงานออกมาให้สมกับคำว่า "มนุษย์ที่มีคุณภาพ "

จึงอาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการทางด้านศิลปะของผู้เรียนนั้นย่อมแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงวัย ดังนั้นครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงความแตกต่างในพัฒนาการของแต่ละวัยให้เข้าใจและถูกต้องจากนั้นจึงจะสามารถนำมาใช้ในการสอนให้กับผู้เรียนได้ ซึ่งผลที่ตามมานั้นย่อมทำให้การจัดการเรียนการสอนศิลปะเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้ตรงตามเป้าหมายของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยได้เป็นอย่างดี

5.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการเรียนการสอน

ทฤษฎีที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะมีอยู่ด้วยกันหลากหลายทฤษฎี ซึ่งทฤษฎีที่นิยมใช้ในการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา อาจจำแนกได้ดังนี้

1.ทฤษฎีเหมือนจริง (Native Realism)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เด็กสามารถเห็นได้เหมือนผู้ใหญ่ การเรียนคือ การให้นักเรียนฝึกทักษะตามที่ครูต้องการ กล่าวคือ ครูจะเป็นผู้กำหนดให้นักเรียนทำตาม ซึ่งไม่เหมาะสมกับการสอนศิลปะระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่เหมาะกับระดับอุดมศึกษาซึ่งมีแนวโน้มการเรียนเพื่อมุ่งรักษาถ่ายทอดวัฒนธรรมเดิม เช่น วิชาจิตรกรรมไทย หรือวาดภาพเหมือน เป็นต้น เป็นทฤษฎีที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เข้าใจวิธีการ และมีแบบแผน เป็นการเรียนรู้ที่ฝึกทักษะและความรู้โดยตรง เป็นการดำรงไว้เพื่อการอนุรักษ์โดยแท้จริง

2.ทฤษฎีแห่งปัญญา (Intellectual Theory)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า นักเรียนเขียนตามที่ตนรู้ เหมาะแก่การสอนทุกระดับ เป็นทฤษฎีที่ให้นักเรียนได้แสดงความรู้ความสามารถตามที่ตนเข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนแบบนี้เป็นการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการแสดงออกของเด็กโดยตรง เด็กสามารถจะแสดงรายละเอียดที่ตนรู้แตกต่างกันตามความคิดรวบยอดของตนเอง

3.ทฤษฎีพัฒนาการรับรู้ (Perceptual Development Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นของเกสตัลท์ (Gestalt) ซึ่งมีความเชื่อว่าเด็กเขียนตามที่ตนเห็น ตามความเป็นจริง เด็กจะเห็นแต่เค้าโครงใหญ่และเห็นส่วนรวมมากกว่า ไม่สนใจรายละเอียด ทฤษฎีนี้เหมาะ

กับการสอนเด็กระดับอนุบาลและประถมศึกษา เด็กจะถ่ายทอดความรู้สึกออกมาเป็นแบบง่ายๆ ส่วนความละเอียดความซับซ้อนจะเพิ่มขึ้นตามวัยของเด็กเอง

4. ทฤษฎีความรู้สึกและการเห็น (The Haptic & Visual Child Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นความเชื่อของ (Viktor Lowenfeld) ซึ่งมีแนวความเชื่อว่า ความเข้าใจและการรับรู้จากสิ่งแวดล้อมของเด็กจะมีผลแก่อารมณ์ของเด็ก ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้เด็กแสดงออกตามอารมณ์ของตน การวิจัย โลเวนเฟลด์ เชื่อว่าเด็กที่มีเสรีจะแสดงออกทางร่างกายและอารมณ์อย่างเปิดเผย (Witkin & Vinton) ได้วิจัยหาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อนี้พบว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเสรี ความเจริญของเด็กทำให้สามารถแสดงออกได้ดีกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงดูอย่างขาดเสรีภาพ การสร้างสรรค์จะแสดงออกจากอารมณ์ภายในของเด็ก ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของเด็กเอง

5. ทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางความคิดและอายุ (Age-Based Concept)

ทฤษฎีนี้หมายความว่า ความเจริญงอกงามของเด็กจะพัฒนาไปตามลำดับขั้นอายุ ซึ่งหมายถึงความพร้อมด้านวุฒิภาวะ คือ ทั้งร่างกายและการกระทำเป็นไปตามลำดับขั้นของวัยอันควร เช่น การวิจัยการพัฒนาทางศิลปะตามขั้นระดับอายุของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, 1987)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าทฤษฎีที่สามารถนำมาใช้ในการสอนศิลปศึกษานั้นมีอยู่หลากหลายทฤษฎีด้วยกัน ทั้งนี้ครูผู้สอนจะต้องสามารถนำแนวคิดในแต่ละทฤษฎีมาใช้ในการสอนศิลปศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยจัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีนั้นๆให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะและระดับความสามารถของนักเรียนแต่ละกลุ่มหรือบุคคลต่อไป

ตอนที่ 2. แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข

1. ความหมายของการเรียนรู้อย่างมีความสุข

การเรียนรู้อย่างมีความสุข หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถเรียนวิชาศิลปศึกษา(ทัศนศิลป์) และทำกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์) ได้ตามแนวทางการเรียนรู้อย่างมีความสุข ประกอบด้วย ความสุขที่เกิดจากความเข้าใจในคุณค่าของสิ่งต่างๆ ความสุขที่ได้รู้

ในสิ่งที่ต้องการรู้ และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เจริญสมบุรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจ บรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่มีความสุข สนุกและสอดคล้องกับธรรมชาติตามวัย และเป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ มีการยอมรับและความเป็นมิตร

แนวคิดและคุณลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ อาจประมวลได้ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ และมีกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนถึงอายุขัย
2. การเรียนรู้ที่พึงประสงค์คือการที่มนุษย์
 - 2.1 มีความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีจันทะในการเรียนรู้ ถือว่า “ชีวิตที่มีความสุขคือชีวิตที่มีการเรียนรู้”
 - 2.2 มียุทธศาสตร์ในการเรียนรู้อย่างเป็นระบบนับตั้งแต่การรู้จักแสวงหาความรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะ ประเมินค่าของข้อมูลที่ได้รับด้วยเหตุและผล รู้จักคิดสร้างสรรค์สร้างความรู้ และแนวทางเลือกใหม่ มีความสามารถและความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาให้สำเร็จ
 - 2.3 มีองค์ความรู้ที่เกิดการสังสมความรู้ ความเข้าใจและความเชื่อมโยงระหว่างศาสตร์ต่างๆและระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นจนเกิดความรอบรู้
 - 2.4 มีศีลธรรมที่จะกำกับการประเมินค่า การตัดสินใจมีความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและระหว่างมนุษย์ด้วยกันจนเกิดอิสรภาพและความสงบสุขทั้งภายในสังคมและภายในตน
3. การศึกษาจะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ได้ด้วยการจัดการเรียนการสอนที่
 - 3.1 ดำเนินถึงพื้นฐานความแตกต่างของผู้เรียน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนับสนุนให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ มีวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่สร้าง ความเครียด ความกดดัน
 - 3.2 สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ค้นพบคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีครูเป็น “กัลยาณมิตร” เกื้อหนุน ดูแล และแนะนำ
 - 3.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมาย สนองความต้องการของผู้เรียน และสานต่อจากพื้นฐานความรู้เดิม และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้เรียน

3.4 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปัญหาจริง ประสบการณ์จริงซึ่งจะทำให้สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างที่เรียนรู้สู่การมองปัญหา และแก้ปัญหาอย่างเป็นองค์รวมครบวงจร

3.5 ฝึกหัดให้ผู้เรียนรู้ จักคิด ไตร่ตรองด้วยตนเอง ทั้งยังต้องเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนและทำงานร่วมกับผู้อื่น

การเรียนรู้อย่างมีความสุขจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตามศักยภาพโดยมีวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลายได้เรียนรู้จากปัญหาจริง และประสบการณ์จริงอันจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาได้อย่างสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2. ความสำคัญของการเรียนรู้อย่างมีความสุขของเด็กประถมต้น

เด็กวัยประถมเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้และสนุกกับการค้นคว้าในสิ่งรอบตัว โลกของเด็กในวัยนี้จึงเต็มไปด้วยความน่าสนใจใคร่รู้อยู่เสมอ ความสุขที่เด็กต้องการในวัยนี้คือความสุขที่ต้องการจะได้รับความรักความเมตตาและการยอมรับจากผู้ใกล้ชิด บุคคลรอบข้างและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนการสอนที่มีคุณภาพสำหรับเด็กในวัยดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนหัวใจของการช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ และพัฒนาตัวเองให้เต็มตามศักยภาพ ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนอย่างมีความสุขจึงเป็นคุณลักษณะที่สถานศึกษาต้องปลูกฝังให้เกิดแก่ผู้เรียนตั้งแต่ระดับวัยประถมต้น ด้วยเหตุที่ว่าการศึกษาในวัยประถมต้นนี้จะมีผลต่อเนื่องไปยังการศึกษาในระดับที่สูงต่อไป ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนที่ผ่านมาส่วนใหญ่นั้นเป็นการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้เนื้อหาความรู้ทางการเรียนในแต่ละวิชาแก่ผู้เรียนมากกว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพในตนเองอย่างเพียงพอ จึงทำให้ระบบของการเรียนในโรงเรียนกลายเป็นระบบของการเรียนที่สอนให้ผู้เรียนมีแต่ความรู้แต่ไม่มีความสามารถ หรือจะเรียกได้ว่าการมีความรู้ที่ท่วมเทย (พระวิเทศโพธิคุณ วิรุฑูรวิรุฑูโร. สัมภาษณ์, 2547.) ซึ่งการเรียนในระบบดังกล่าวเปรียบเสมือนการยัดเยียดเนื้อหาและวิชาการอันมากมายจนเกินความสามารถของผู้เรียน อันจะเป็นผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกในเรื่องของการเรียนว่าเป็นเรื่องของความเหนื่อยยาก เด็กไม่เกิดความสุขเมื่อตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของโรงเรียน ครู และบทเรียน การเรียนรู้ที่เด็กจะได้รับกลายเป็นความน่าเบื่อ เป็นผลให้เด็กไม่ชอบเรียน และไม่มีความสุขในการเรียน

รูปแบบการศึกษาใหม่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ จึงจะต้องเป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาการให้ สมบูรณ์และสมดุลระหว่างจิตใจ ร่างกายและจิตวิญญาณให้สอดคล้องกับธรรมชาติรอบตัว อันมี ความสอดคล้องกับการเรียนการสอนตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสคือการมุ่งพัฒนาศักยภาพทั้ง 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย จิตใจ ความรักความเมตตาและด้านความรู้ทางวิชาการ โดยจะเน้นความ สำคัญของการส่งเสริมให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ทั้งยังเป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนา อัจฉริยภาพในตัวเด็กให้ปรากฏออกมาได้มากที่สุด รวมทั้งการให้ความสำคัญต่อการให้เด็กรู้จักตนเองและผู้อื่น (เกียรติวรรณ อมาตยกุล.สัมภาษณ์, 2547.)

จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาในรูปแบบต่างๆของสังคมในปัจจุบันนี้ล้วนมีรูปแบบ และแนวทางที่สำคัญเป็นของตนเองทั้งสิ้น แต่ทั้งนี้เป้าหมายหลักที่การศึกษาในทุกรูปแบบจำเป็น จะต้องคำนึงถึงเป็นสำคัญคือ การจัดการศึกษาเช่นไรที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ เรียนได้ดี และเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของ ความเป็นมนุษย์ได้มากที่สุดเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขกับการเรียนและการศึกษาได้อย่างแท้จริง ดังนั้นความสุขของผู้เรียนอันเป็นคุณลักษณะสำคัญจะต้องเป็นผลมาจากการจัดการศึกษาตลอด ช่วงเวลาที่เรียนในระดับการศึกษานั้นๆ และความสุขในระหว่างการเรียนรู้วิชาต่างๆ ซึ่งหากผู้เรียน ได้เรียนอย่างมีความสุขแล้วนั้นก็เปิดโอกาสให้ผู้เรียนจะได้รับการสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขได้มากยิ่งขึ้น กล่าวคือหากผู้เรียนได้เรียนวิชาโดยมีความสุขก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความพอใจในวิชานั้น ซึ่งคนที่มีความพอใจในวิชาใด ย่อมจะต้องมีความรู้สึกรัก หรือชอบวิชานั้น อยากเรียนอยากรู้ในวิชานั้นเพิ่มมากขึ้น แต่หากไม่ ชอบวิชาใดก็จะไม่สนใจเรียน หรือจำต้องทนเรียนวิชานั้นด้วยความทุกข์ทรมาน ดังนั้นผู้ที่มิพบ ทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้มีความสุขได้นั้น คือ ครูผู้สอน เพราะหากครูผู้สอน สามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจ เห็นว่าบทเรียนนั้นง่าย และมีคุณค่า ผู้เรียนจะรักชอบวิชานั้น และใน ทางตรงข้าม ถ้าครูผู้สอนไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจ ให้ผู้เรียนเห็นว่าเป็นเรื่องยากและไม่มีคุณค่า ผู้เรียนก็จะไม่ชอบวิชานั้น และไม่สามารถเรียนรู้ในวิชานั้นๆได้อย่างมีความสุข

3. การจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุขสำหรับเด็ก

3.1 หลักการจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

พระธรรมปิฎก (2540) ได้กล่าวถึงแง่คิดข้อสังเกตเกี่ยวกับความสุขกับการศึกษาที่ถูกต้องว่าเป็นเรื่องที่ยากกันไม่ได้ ถ้าไม่สามารถทำให้คนมีความสุข การศึกษาก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยท่านได้แยกให้เห็นความสุขของคนมีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. **ความสุขที่ไม่ต้องอาศัยการศึกษา** ไม่เกิดจากการศึกษาและไม่เอื้อต่อการศึกษา แต่กลับเป็นความสุขที่ขัดขวางทำลายการศึกษา ความสุขเช่นนี้เป็นความสุขจากการสนองความใฝ่เสพ ได้แก่ ความสุขจากการบำรุง บำเรออายตนะ ตาหูจมูก ลิ้น กาย เป็นความสุขจากการที่ไม่ต้องทำอะไร รอเพียงแต่ให้มีสิ่งบำรุงบำเรอความสุข ความสุขเช่นนี้เป็นของคนที่ไม่มีการศึกษา และไม่ต้องการศึกษา ต้องพึ่งพาแต่สิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ตนเอง

2. **ความสุขที่เกิดจากการศึกษา** คือ เกิดจากการมีปัญญาเข้าใจคุณค่าของสิ่งต่างๆ และการตอบสนองความใฝ่รู้ โดยการศึกษาจะต้องสร้างความใฝ่รู้ให้เกิดขึ้น ด้วยการทำให้เห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ เช่น ถ้าเด็กเห็นคุณค่าของอาหาร เด็กจะเลือกได้ว่าอาหารประเภทใดควรกินไม่ควรกิน ถ้าเขารู้ว่าชีวิตต้องการอะไรก็จะเกิดความใฝ่รู้ ความใฝ่รู้ก็จะทำให้เขาเกิดความสุขที่ได้รู้ในสิ่งที่ต้องการรู้ ทำให้คุณค่าชีวิตดีและเป็นชีวิตที่ดีงาม

ท่านพระธรรมปิฎก (2540) ได้เน้นย้ำเรื่องความสุขกับการศึกษาว่า
 ความสุขนั้นเกี่ยวข้องกับศึกษานั้นไปโดยตลอด
 และยิ่งพัฒนาในการศึกษาไปก็ยิ่งสุขได้มาก
 และยังมีช่องทางที่จะมีความสุขได้หลายทางมากขึ้น
 และจะเป็นความสุขที่เอื้อต่อการศึกษาให้ได้ผลดียิ่ง
 พร้อมทั้งเป็นความสุขที่เกื้อหนุนชีวิตและสังคม
 ไม่เป็นพิษร้ายแก่ใครด้วย
 เพราะฉะนั้น ถ้าการศึกษาถูกต้อง
 ก็จะทำให้เกิดความสุขมากขึ้น

คนที่มีความสุขจากการไปศึกษาหาความรู้จะเป็นคนที่มีอิสรภาพจากการพึ่งพิงวัตถุแห่งความสุขภายนอก กลายเป็นคนที่ไม่ต้องพึ่งความสุขจากการเสพ และจุดหมายสูงสุดของการศึกษาไม่ใช่สร้างคนให้เพียงแต่ประสบความสำเร็จในกิจการงานเท่านั้น แต่จะต้องทำให้คนสามารถสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีงาม สังคมที่มีสันติสุขและโลกที่น่าอยู่

อาจสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาในปัจจุบันนับเป็นการจัดกิจกรรมที่มีลักษณะของการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนิยามใหม่ของการศึกษาที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะเป็นกระบวนการที่คนพึงเรียนรู้จากทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัว โดยที่เป็นการศึกษาที่ให้ทั้งวิธีเรียนรู้ และความสุขในการเรียนรู้แก่บุคคล เพื่อให้สามารถศึกษาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ด้วยเหตุสำคัญข้างต้นหากการศึกษาสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนได้อย่างมีความสุข แล้วนับเป็นโอกาสอันดีที่ผู้เรียนจะได้รับการสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขได้มากยิ่งขึ้นตามเป้าหมายของปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันและจากความสำคัญดังกล่าวแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8(พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งเป็นแผนที่มุ่งพัฒนาการศึกษาให้เป็นการสร้างรากฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจึงได้กำหนดให้ศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (ศูนย์ พ.คร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้นำเสนอหลักการ ทฤษฎี และแนวปฏิบัติของกระบวนการเรียนรู้ในทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุขซึ่งเป็นแนวคิดของทฤษฎีที่ว่าต้องการให้เด็กจำเริญมีความสุข ต้องการเห็นโรงเรียนเป็นแหล่งค้นพบสิ่งมหัศจรรย์ด้วยตัวของเด็กเอง

กิตติวดี บุญซื่อ และคณะ(2539) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนการสอนในทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุขของครูผู้สอนที่ช่วยให้การเรียนของเด็กดำเนินไปอย่างมีความสุขด้วยแนวคิดสำคัญ 6 ประการ คือ

1.เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับจากเพื่อนและครู

เด็กได้รับการยอมรับว่า เป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจ และสมอง เด็กควรจะมีสิทธิ์ที่จะเป็นตัวของเขาเองที่ไม่เหมือนใครมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความคิด มีความสนใจในสิ่งต่าง ๆ มีความรู้จัก รัก โกรธ เสียใจ หรือดีใจมีความสามารถเฉพาะตัว มีจุดเด่น จุดด้อย ที่แตกต่างไปจากคนอื่น มีสิทธิ์ได้รับการปฏิบัติจากผู้ใหญ่อย่างมนุษย์คนหนึ่ง ที่สำคัญที่สุด คือ เด็กควรจะได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัด และความสนใจซึ่งเท่ากับว่าเด็กจะได้มีโอกาสเลือกอนาคตให้กับตนเอง ผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ครู หรือญาติ ควรจะเป็นเพียงผู้ให้คำปรึกษาไม่ใช่ผู้ออกคำสั่ง และให้คำแนะนำ ไม่ใช่ขบถ การตัดสินใจเลือกการเรียนเพื่อดำเนินชีวิตควรจะเป็นสิทธิ์โดยชอบธรรมของเด็ก เมื่อเด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่มีหัวใจและสมอง เพียงแต่อ่อนเยาว์กว่าผู้ใหญ่ทั้งหลาย เด็กย่อมต้องการที่จะมีความสุขในชีวิต ความต้องการของเขาอาจเป็นเพียง

เรื่องพื้น ๆ ไม่ซับซ้อน เด็กต้องการชีวิตที่่าเรใจ สนุกสนาน แจ่มใส ต้องการมีจิตใจที่เบิกบาน สดชื่น มีร่างกายแข็งแรง มีพลังทั้งทางกายและใจที่จะพัฒนาตัวเองไปสู่ความมีศักยภาพทางการคิด และสติปัญญา มีสุขภาพจิตที่ดี และมีความหวังในชีวิต

2. ครูมีความเมตตา จริงใจ และอ่อนโยนต่อเด็กทุกคนโดยทั่วถึง

ครูต้องมีความเข้าใจในทฤษฎีแห่งพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กทุกคน เข้าถึงความรู้สึกละเอียดอ่อน ความคิดอันไร้ขอบเขต และความฝันอันกว้างไกลของเด็กแต่ละคน และเปิดโอกาสให้เด็กได้สานความฝัน และดำเนินไปตามความใฝ่ฝันนั้นจนบรรลุเป้าหมายของชีวิต ครูควรจะให้ความเอาใจใส่ต่อเด็กทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่เลือกชั้นวรรณะ ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง มีความยุติธรรม สม่ำเสมอ มีความยุติธรรมและวางตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีอารมณ์มั่นคง สดชื่นแจ่มใส มีสำนึกในการเป็นผู้ให้ มีการเตรียมตัวเพื่อการสอนให้มีคุณภาพอยู่เสมอ มีความเสียสละและอดทน มีความมุ่งมั่นที่จะช่วยเด็กให้รู้จักตัวเอง รู้จักแก้ปัญหา และเรียนรู้วิธีที่จะนำตัวเองไปสู่ความสำเร็จ รู้เรื่องอย่างมีสติและเปรียบพร้อมด้วยคุณธรรมในโรงเรียนครู คือผู้ที่ว่าเรียนมาเพื่อจะให้ความรู้แก่เด็กด้วยวิธีการอันชาญฉลาด และนำเสนอใจ ให้ความเป็นมิตร และให้หลักในการดูแลตัวเอง เด็กจะมีความสุขเมื่อได้เรียนกับครูที่เข้าใจเขาและร่วมคิดไปด้วยกัน สามารถจูงใจเขาให้ตื่นตัวไปกับบทเรียนแต่ละบท ให้สนุกกับกิจกรรมแต่ละขั้นตอน ให้เด็กมีกำลังใจที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ มาแลกเปลี่ยนกัน และให้มีความรักต่อสิ่งที่เรียน ต่อเพื่อน ต่อครู และต่อธรรมชาติที่แวดล้อม ให้มีศรัทธาต่อการดำรงชีวิต และให้รู้จักสร้าง ความหวังเพื่ออนาคตของตนเองครูจึงต้องมีศาสตร์ คือความรู้พื้นฐานในเรื่องต่าง ๆ มากพอที่จะถ่ายทอดให้เด็กได้ตามวัยของเขา และยังคงมีศิลป์ คือมีวิธีการที่จะถ่ายทอด ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสภาวะและวุฒิภาวะของผู้เรียน ในรูปแบบของกิจกรรมที่หลากหลาย นอกจากนั้นยังมีใจที่รักในความเป็นครู รักในสิ่งที่สอน และรักผู้เรียน มีจิตสำนึกในบทบาท และหน้าที่ของตนครูที่มีคุณภาพจึงต้องมีคุณสมบัติทั้ง 3 ประการนี้อยู่ในตัว จึงจะสร้างศรัทธาและทำให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการเรียนได้คุณสมบัติเหล่านี้หากมีอยู่ในครูท่านใด ย่อมจะเป็นที่รักของนักเรียนและประสบความสำเร็จอย่างสูงสุดในการสอน

3. เด็กเกิดความรักและภูมิใจในตนเอง

รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ ทุกเวลา รู้จักตัวเอง เห็นคุณค่าของชีวิตและความเป็นมนุษย์ของตน รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของการมีชีวิตอยู่ ยอมรับทั้งจุดดีและจุดด้อยของตนเอง และคิดหาวิธีปรับปรุงแก้ไข

เราเข้าใจธรรมชาติของความเปลี่ยนแปลง และรู้วิธีปรับตนเองให้อยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้โดยไม่เสียสุขภาพจิต รู้จักเกรงใจและให้เกียรติผู้อื่น มีเหตุผล และใจกว้าง พร้อมทั้งจะดำเนินชีวิตในบทบาทของผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบความภูมิใจของเด็กจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กได้แสดงความสามารถบางสิ่งบางอย่างให้ผู้อื่นได้รับรู้ การที่เด็กได้ทำสิ่งที่ชอบและถนัด เมื่อประสบความสำเร็จย่อมนำความภาคภูมิใจมาให้ตัวเองและเกิดกำลังใจที่จะพัฒนาฝีมือให้ก้าวหน้าขึ้นไปอีก งานใดที่เด็กทำแล้วเกิดความภาคภูมิใจ เด็กก็จะรักงานนั้นและอยากทำให้ดียิ่งขึ้นไปอีก และเมื่อเด็กรักงานนั้นแล้ว ก็ย่อมจะรักผู้ร่วมงาน แล้วแผ่ขยายไปถึงผู้อื่น กลุ่มอื่น และอยากให้เขาประสบความสำเร็จบ้าง ดังนั้น ภาระอีกประการหนึ่งของครูก็คือ การช่วยให้เด็กค้นพบความสามารถของตนเองและเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถนั้นๆออกมา

การที่ครูช่วยให้เด็กค้นพบความสามารถของตนเอง นอกจากจะสร้างความภูมิใจให้เด็กแล้ว ยังช่วยให้เด็กได้รู้จักตนเองมากขึ้น เห็นคุณค่าของตนเอง และรักตัวเองมากขึ้น เกิดภาพพจน์ที่ดีแก่ตัวเอง ในขณะที่เดียวกันก็เกิดความเห็นอกเห็นใจผู้ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จและอยากจะช่วยเพื่อให้เขาประสบความสำเร็จบ้าง

4. เด็กแต่ละคนควรมีโอกาส เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ

การให้เด็กแต่ละคนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ ก็เพื่อให้เด็กได้ค้นพบความสามารถของตนเองซึ่งซ่อนเร้นรอการพัฒนาอยู่ ทำให้เด็กมีกำลังใจที่จะต่อเติมความฝันของตนเองให้สมบูรณ์ ได้รับรู้ว่าวิทยาการแขนงต่าง ๆ จะเป็นประโยชน์ได้ทั้งนั้น ถ้าเขาใส่ใจ มุ่งมั่น ให้เขาได้มีโอกาสเรียนเพื่อรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างไกล (Learn to Know) เรียนให้เข้าใจและทำได้ รู้เคล็ดลับของการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ (Learn to Do) และเรียนจนรู้จักและเข้าใจวิถีคิดและปฏิบัติของคนในอาชีพนั้น ๆ เสมือนเป็นคนที่อยู่ในอาชีพนั้นจริง ๆ (Learn to Be) ทั้งยังสามารถนำความรู้ที่ได้รับนั้นมาประยุกต์เข้ากับตัวเองได้อย่างกลมกลืนและสร้างสรรค์เพื่อความสุขของตนเองและคนรอบข้าง

เมื่อเด็กมาโรงเรียนนั้น ศักยภาพของเด็กจะเกิดการพัฒนาขึ้น เด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู และความสามารถที่ติดตัวเด็กมาตั้งแต่เกิด เมื่อเด็กเติบโตขึ้นศักยภาพหรือความสามารถพิเศษเหล่านั้นก็จะเริ่มขยายตัวและแสดงออกมา หากเขาได้รับโอกาส จังหวะ และแรงกระตุ้นที่เหมาะสม ในที่สุดความสามารถ ความถนัดและความสนใจพิเศษของเด็กก็จะปรากฏขึ้นเป็นลำดับ การจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้เด็กได้เลือกทำตามที่เขาชอบและสนใจ จะช่วยให้เขาได้พัฒนาตัวเองในด้านนั้น ๆ ได้มากขึ้น

5. บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตามและเข้าใจให้อยากค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองในสิ่งที่สนใจ

การที่เด็กได้เรียนบทเรียนที่สนุก แปลกใหม่ และสร้างความสนใจนั้น จะทำให้เด็กรู้จักคิดและพัฒนาความคิดจากความรู้ที่ได้รับ ขยายวงไปสู่ความรู้ใหม่เกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรทดลองเพื่อให้เห็นผลที่สมจริง อยากรศึกษาให้ลึกซึ้งเพิ่มเติม เกิดความตื่นเต้นและภาคภูมิใจในข้อค้นพบใหม่ ๆ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ และสามารถถ่ายทอดแนวความคิดเหล่านี้ให้ผู้อื่นทราบด้วยความภูมิใจ รักการเรียน มีระบบในการเรียน และเห็นประโยชน์ของการเรียน ซึ่งไม่ได้ขีดวงจำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนแต่อาจสัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความเป็นไปในชีวิตและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น

ในส่วนของครู ครูจะต้องมีความตื่นตัวที่จะเปิดใจให้กว้างเพื่อพัฒนาตนเองให้ทันกับเหตุการณ์และการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น การจัดบทเรียนเพื่อเด็กจึงต้องคำนึงถึงเด็กเป็นส่วนใหญ่ โดยการเลือกบทเรียนเข้ามาในโครงการเรียนจะต้องคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ ครูต้องทำโรงเรียนให้เป็นสถานที่ที่ไม่น่ากลัว ไม่เกิดความเครียด เพื่อให้เด็กทุกคนอยากมาโรงเรียน ครูที่มีคุณภาพคือครูที่สามารถดึงความสุขเข้ามาไว้ในห้องเรียน หรือดึงบทเรียนไปสัมพันธ์กับสิ่งรอบห้องได้ ซึ่งโดยแท้จริงแล้วบทเรียนใดที่จูงใจให้เด็กให้ความสนใจ รักเรียน อยากรู้เพิ่มได้นั้น บทเรียนนั้นคือบทเรียนที่มีคุณภาพซึ่งจะส่งผลให้เด็กเห็นประโยชน์และคุณค่าของสิ่งที่เรียนได้

บทเรียนที่มีคุณภาพ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนเนื้อหา และกิจกรรม
 - 1.1 มีความแปลกใหม่ที่น่าตื่นเต้น
 - 1.2 เข้าใจให้ค่อยติดตามไม่อยากขาดเรียน
 - 1.3 มีการเชื่อมโยงความรู้จากเก่าไปใหม่
 - 1.4 มีกิจกรรมสนุก ๆ ไม่น่าเบื่อ
 - 1.5 ตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น
2. ส่วนพัฒนาตน
 - 2.1 ขยายวงความรู้ออกไปสู่โลกกว้าง
 - 2.2 จูงใจให้ใฝ่หาความรู้ด้วยตนเอง
 - 2.3 เรียนรู้การทำงานที่สร้างสรรค์
 - 2.4 ใจกว้าง และรู้จักการยอมรับ

3. ส่วนสร้างเสริมทัศนคติ

- 3.1 ได้ค้นพบตัวเองและความสามารถของตน
- 3.2 เข้าใจชีวิตและธรรมชาติตามวัยที่จะรับได้
- 3.3 เห็นค่าของความเป็นมนุษย์
- 3.4 เข้าใจและเห็นคุณค่าท้องถิ่นของตน
- 3.5 รักและเห็นประโยชน์ของการเรียน

นอกจากแนวการจัดการเรียนการสอนที่ครูจะต้องปรับเปลี่ยนแล้ว แนวการประเมินพัฒนาการของเด็กก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับการเรียนที่มีความสุขดังนั้น ในการประเมินพัฒนาการของเด็กในทุกระดับ การมุ่งความสนใจไปสู่การสอบ และเน้นด้านวิชาการเพียงด้านเดียว จึงเป็นเสมือนการประเมินค่าของคนเพียงด้านเดียว แต่ด้านอื่น ๆ ถูกลดความสนใจลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตระหนักในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คุณค่าของวัฒนธรรมประเพณี และศิลปะของความเป็นไทย คุณค่าของความรักและอาหารต่อมนุษย์ สัตว์และสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญที่สุด คุณค่าและความสามารถของตัวเองในการที่จะเกิดความรู้ความคิด รู้จักไตร่ตรอง การควรไม่ควร รู้จักปรับบุคลิกภาพให้สง่างามและเหมาะสม รู้จักวางตัวอย่างถูกกาลเทศะ มีสุนทรียภาพ มีความสุขุมรอบคอบ และเทียบพร้อมด้วยคุณธรรม ทั้งตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้

ด้วยเหตุนี้ การประเมินผลพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจึงต้องประเมินในภาพรวมของความเป็นเด็กผู้นั้น และประเมินต่อเนื่อง ตั้งแต่แรกเข้าจนถึงที่เขาออกจากโรงเรียนไป และจะต้องเป็นการประเมินที่ไม่ทำให้เด็กเกิดความเครียด เพราะเขาได้มีโอกาสประเมินตัวเอง และประเมินเพื่อนด้วยสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ต้องไม่จำกัดอยู่เฉพาะในบทเรียน แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในสภาพความเป็นจริง เกิดประโยชน์และมีความหมายต่อตัวเด็ก ทั้งยังสามารถพยากรณ์ คาดคะเนหรือตั้งข้อสันนิษฐานต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การค้นคว้าเพื่อพิสูจน์ความเป็นจริง รู้จักสืบเสาะหาคำตอบต่อข้อสงสัยต่างๆจากแหล่งวิทยาการ รู้จักวิเคราะห์เหตุการณ์หรือสภาพการณ์ต่างๆได้อย่างมีเหตุผล มีความคิดเป็นของตนเอง มีจุดยืนที่แน่นอน และมีความเชื่อมั่นในตนเองพอที่จะไม่ตกเป็นเครื่องมือของใครหรือเป็นเหยื่อของผู้ไม่ประสงค์ วัตถุประสงค์ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และสามารถให้ความช่วยเหลือและแนะนำผู้อื่นได้เมื่อเขาเติบโตขึ้น

6. สิ่งที่เราเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

สิ่งที่เด็กได้เรียนรู้ต้องไม่จำกัดอยู่เฉพาะในบทเรียน แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในสภาพความเป็นจริง เกิดประโยชน์และมีความหมายต่อตัวเด็ก ทั้งยังสามารถพยากรณ์ คาดคะเน หรือตั้งข้อสันนิษฐานต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การค้นคว้าเพื่อพิสูจน์ความเป็นจริง รู้จักสืบเสาะหาคำตอบต่อข้อสงสัยต่างๆจากแหล่งวิทยาการ รู้จักวิเคราะห์เหตุการณ์หรือสภาพการณ์ต่างๆได้อย่างมีเหตุผล มีความคิดเป็นของตนเอง มีจุดยืนที่แน่นอน และมีความเชื่อมั่นในตนเองพอที่จะไม่ตกเป็นเครื่องมือของใครหรือเป็นเหยื่อของผู้ไม่ประสงค์ดี ภูมิวิธีดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และสามารถให้ความช่วยเหลือและแนะนำผู้อื่นได้เมื่อเขาเติบโตขึ้น ในชีวิตของคนเรา ย่อมต้องเผชิญกับสภาพการณ์ที่อยู่ล้อมรอบตัวเรา ซึ่งมีทั้งที่เป็นปัญหาและเป็นความสำเร็จอันน่าชื่นชมยินดี เมื่อเราเกิดมาและเจริญเติบโตขึ้นมา ก็ไม่ได้รู้ทุกอย่าง หากแต่จะเก็บเกี่ยวจากการเรียนรู้ซึ่งจะได้จากบ้าน โรงเรียน สังคม และธรรมชาติที่แวดล้อมตัวเราอยู่ เหตุการณ์ต่างๆที่เราได้ประสบมาไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม หากเรารู้จักแยกแยะและจับประเด็นก็สามารถนำมาเป็นบทเรียนได้ทั้งนั้น หน้าที่สำคัญของครู คือ การพิจารณาบทเรียนต่างๆที่มีทั้งในและนอกหลักสูตร พยายามให้บทเรียนแต่ละเนื้อหา มีความหมายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการของครูที่จะให้เด็กเข้าใจและช่วยกันค้นหาแล้วสรุปหลักการนำไปใช้

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าหลักการในการจัดกระบวนการเรียนการสอนนั้นครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่ช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กดำเนินไปอย่างมีความสุขทั้งการได้พัฒนาตัวเองไปสู่ความมีศักยภาพทางการคิด การให้ครูใส่ใจต่อผู้เรียน การช่วยให้เด็กค้นพบความสามารถของตนเอง การจัดกิจกรรมที่หลากหลายต่อความต้องการของผู้เรียน การจัดบทเรียนให้สนุกและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

กระบวนการเรียนการสอนของครูจึงเป็นหัวใจของการช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ และพัฒนาตัวเองให้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่ซึ่งแต่ละคนจะพัฒนาไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับความสนใจและความถนัด แต่เป้าหมายอันสำคัญที่สุดคือ หลังจากผ่านกระบวนการเรียนที่ครูเตรียมจัดไว้ให้แล้วนั้น นักเรียนจะสามารถนำความรู้ที่ได้นั้นไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกๆฝ่ายทั้งยังทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนได้อย่างมีความสุขอันจะเป็นการสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุขได้ตรงตามเป้าหมายของปรัชญาการศึกษาในปัจจุบัน

3.2 แนวทางและกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

คันสนีย์ ฉัตรคุปต์(2544) ได้ให้แนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสุข โดยจะต้องคำนึงถึงสิ่งสำคัญ ดังต่อไปนี้

1.สุขภาพร่างกายและความปลอดภัยจากยาเสพติด ซึ่งหากเด็กมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บก็จะทำให้มีความสุข ครูและพ่อแม่จึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดูแลและป้องกันยาเสพติดของเด็ก มีงานวิจัยพบว่าเด็กที่มีความสัมพันธ์ที่ดี มีความใกล้ชิดกับพ่อแม่และครู โอกาสที่จะติดยาเสพติดมีน้อยกว่าเด็กที่มีปัญหาความสัมพันธ์กับพ่อแม่และครู ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ที่ดีจะทำให้เด็กมีความสุข ไม่จำเป็นต้องไปแสวงหาความสุขจากยาเสพติด ดังนั้นพ่อแม่และครูจะต้องให้ความรักและความเข้าใจ ความใส่ใจและความเอื้ออาทรกับเด็ก สิ่งเหล่านี้เป็นการเพิ่มความสุขลดความทุกข์ในชีวิตเด็ก

2.ภาวะทางจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ การที่เด็กจะเรียนอย่างมีความสุขได้นั้น เขาจะต้องไม่เกิดความเบื่อหน่าย ไม่รู้สึกว่าเป็นความจำเป็นที่จะต้องเรียน หรือถูกบังคับให้เรียน หน้าที่สำคัญของครูและผู้ปกครองก็คือพยายามให้เด็กเกิดความสนใจ เกิดความรู้สึกว่าสิ่งที่กำลังเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เรียนแล้วรู้อะไรจะนำไปใช้ประโยชน์อะไร ครูอาจพยายามกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจ โดย

ประเด็นที่ 1 ครูต้องกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจในสิ่งที่จะต้องศึกษา หรือสิ่งที่มีอยู่ในหลักสูตร

ประเด็นที่ 2 ครูต้องใช้จิตวิทยาในชั้นเรียนที่จะช่วยให้เด็กเรียนอย่างมีความสุข สิ่งที่จะทำให้เด็กมีความสุขก็คือความคิดในทางบวก และการที่เด็กจะมีความคิดในทางบวกได้คือเด็กจะต้องมีความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองว่ามีความสามารถที่จะทำได้ ซึ่งครูสามารถช่วยได้โดยการใช้จิตวิทยาในชั้นเรียน ช่วยให้เด็กรู้จักคิดเอง ทำเอง และแก้ปัญหาเอง นอกจากนี้จิตวิทยาของครูคือคำพูดของครูซึ่งจะมีอิทธิพลอย่างมหาศาลในการที่จะทำให้เด็กมีความสุข

ประเด็นที่ 3 การเรียนรู้อย่างมีความสุขต้องคำนึงถึงระเบียบวินัยในชั้นเรียนด้วย การที่เด็กได้มีอิสระทางความคิด มีความคิดเป็นของตนเอง และสามารถจะเสนอแนวคิดกับผู้ใหญ่ กับเพื่อนได้ แต่ทั้งนี้เด็กจะต้องได้เรียนรู้ถึงระเบียบวินัยในชั้นเรียน มีความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง เคารพในสิทธิของผู้อื่นซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนนั้นเกิดการเรียนรู้ที่ดีและประสบความสำเร็จในชีวิต

นอกจากนี้การพัฒนาอารมณ์หรือการสร้างอารมณ์ที่เป็นสุขหรือที่เรียกว่า อีคิว เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เรียนรู้อย่างมีความสุข ทำให้เกิดการศึกษาที่มีความสุข การสร้างอีคิวหรือการพัฒนาอารมณ์ที่เป็นสุขของเด็กต้องเกิดขึ้นทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน พ่อแม่ต้องมีหลักในการเลี้ยงดูลูกให้มีการพัฒนาทางอารมณ์ และการที่ครูช่วยพัฒนาอารมณ์ของเด็กโดยให้กำลังใจในสิ่งที่เด็กทำได้และทำถูกต้อง พร้อมให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะเป็นสิ่งหล่อหลอมบุคลิกภาพและอารมณ์ที่เป็นสุขให้กับเด็ก

3.กระบวนการศึกษา โดยเฉพาะการประเมินผล คือการประเมินความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กทั้งในส่วนเนื้อหาและกระบวนการที่ควรจะเป็นตามระดับชั้นเรียนและความสอดคล้องกับอายุเพื่อจะทำให้ทราบว่าเด็กจะต้องได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมมากน้อยเพียงไร จึงจะทำให้เขาทำได้เต็มตามศักยภาพ

4.ครูและผู้บริหารโรงเรียน การเรียนรู้ที่มีความสุขส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับตัวบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือครู ครูจะต้องรักและเข้าใจเด็ก ไม่ทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณเองไม่มีคุณค่า ไม่มีความสามารถและไม่มีความถนัด แต่จะต้องเป็นผู้ให้กำลังใจว่าเขามีความสามารถที่จะทำต่อไปได้ นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การเรียนรู้มีความสุขเกิดขึ้นได้ในโรงเรียน โดยการสนับสนุน ให้กำลังใจครูและอำนวยความสะดวกทุกทางในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุข

5. พ่อแม่ผู้ปกครองต้องเข้าใจระบบการศึกษาว่าเด็กจะเรียนรู้ได้ดีถ้ามีความสุข ผู้ปกครองจะต้องเข้าใจศักยภาพของเด็กและส่งเสริมตามความสามารถที่เด็กมี ต้องเข้าใจว่าเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ไม่คาดหวังและเคี่ยวเข็ญให้เด็กทำในสิ่งที่เขาทำไม่ได้และไม่อยากจะทำ

เมื่อเด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข จะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ดำรงชีวิตอย่างคนที่มีประสิทธิภาพ ดำรงชีวิตอย่างคนที่คิดถึงประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เป็นคนที่มีความสุขในการที่จะช่วยเหลือผู้อื่น และเป็นคนที่มีความสุขในการที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เป็นคนที่มีความสุขในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆต่อไป

จากแนวทางและองค์ประกอบต่างๆดังกล่าวข้างต้น นำโยงไปสู่แนวทางของกระบวนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความสุขในการเรียนได้ดังนี้

1. บทเรียนเริ่มจากง่ายไปยาก โดยคำนึงถึงวุฒิภาวะและความสามารถในการยอมรับของเด็กแต่ละวัย มีความต่อเนื่องในเนื้อหาวิชา และขยายวงไปสู่ความรู้แขนงอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจต่อชีวิต และโลกรอบตัว
2. วิธีการเรียนรู้ไม่น่าเบื่อ และตอบสนองของความสนใจใคร่รู้ ของนักเรียน การนำเสนอเป็นไป ตามธรรมชาติ ไม่ยึดเยียดหรือกดดัน เนื้อหาที่เรียนไม่มากเกินไป จนเด็กเกิดความล้า และไม่ถอยเกินไปจนเด็กหมดความสนใจ
3. ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้มุ่ง พัฒนาและส่งเสริมกระบวนการคิด การคิดในแนวต่าง ๆ ของเด็ก รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ จากการประมวล ข้อมูลและเหตุผลต่าง ๆ คิด ปัญหา อย่างมีระบบ
4. แนวการเรียนรู้สัมพันธ์และสอดคล้อง กับธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้สัมผัส ความ งามและความเป็นไปของสรรพ สิ่งรอบตัว บทเรียนไม่จำกัดสถานที่ หรือ เวลา และทุกคนมี สิทธิเรียนรู้ อย่างเท่าเทียมกัน
5. มีกิจกรรมหลากหลาย สนุก ชวนให้นักเรียนเกิดความสนใจต่อบทเรียนนั้น ๆ เปิดโอกาส ให้นักเรียน ทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ภาษาที่ใช้จูงใจเด็ก นุ่มนวลให้กำลังใจและเป็นไป ในเชิงสร้างสรรค์
6. สื่อที่ใช้ประกอบการเรียน ใ้ใจให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ ตรงตามเป้าหมายซึ่งกำหนดไว้ อย่าง ชัดเจน คือมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถ เรียนจนรู้ชัด (Learn to Know) เรียนจนทำ ได้ (Learn to Do) และเรียนเพื่อจะเป็น (Learn to Be)
7. การประเมินผล มุ่งเน้นพัฒนาการของเด็กในภาพ รวมมากกว่าจะพิจารณาจากผลการ ทดสอบทางวิชาการและ เปิดโอกาสให้เด็กได้ประเมินผลตนเองด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวทางของกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ อย่างมีความสุขนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ เช่นการสอนและบรรยากาศใน ชั้นเรียน ความถนัดของนักเรียน สภาพแวดล้อมและการสนับสนุนจากที่บ้าน นอกจากนั้นนักเรียนควรได้รับความสุขจากการเรียน คือ การเรียนสนุก สิ่งที่เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้มีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ มีความรักและภูมิใจในตนเอง ตลอดจนได้รับการ ยอมรับ ความเมตตาจากผู้สอนอย่างจริงใจ ซึ่งหากการจัดการเรียนการสอนใด มีองค์ประกอบของ การเรียนที่มีความสุขและมีกระบวนการของเรียนรู้ด้วยความสุข ดังปรากฏอยู่อย่างครบถ้วนแล้ว นั้น ก็เป็นที่หวังได้ว่าทั้งผู้เรียนและผู้สอนจะเกิดความสุขร่วมกันในการเรียนการสอนเป็นแน่แท้

3.3 ลักษณะการเรียนรู้ที่มีความสุข

การจัดการศึกษาตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับนิยามใหม่ของการศึกษาที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันเป็นกระบวนการที่คนพึงเรียนรู้จากทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัว โดยที่เป็นการศึกษาที่ให้ทั้งวิธีเรียนรู้ และความสุขในการเรียนรู้แก่บุคคล เพื่อให้สามารถศึกษาและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การจัดการศึกษาดังกล่าวจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน รวมทั้งพฤติกรรมการสอนของครู ซึ่งในด้านการจัดบทเรียนนั้นจะต้องให้มีความสุขสนุกสนาน มีความแปลกใหม่ชวนให้ตื่นเต้น จูงใจให้ติดตามตลอดเวลา ครูจะต้องมีความรอบรู้และเข้าใจในสิ่งที่จะสอนเพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดเนื้อหาการเรียนให้ผู้เรียนได้เห็นภาพที่ชัดเจนมากที่สุด (พร่องพันธ์ มณีจันทร์.สัมภาษณ์,2547.) ครูจะต้องให้ความสำคัญกับการจัดบทเรียนให้มีความสุขสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นพัฒนาการและช่วงวัยของผู้เรียน (ประโมทย์ สมมุง.สัมภาษณ์,2547.) ในการเรียนการสอนเพื่อจะให้เกิดผลดีขึ้นกับผู้เรียนนั้นครูจึงจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในความสามารถของผู้เรียนแต่ละช่วงวัยเป็นสำคัญ ครูจะต้องมีความอดทนในการสอน เข้าใจในความรู้สึกและให้เกียรติในความคิดของผู้เรียนให้มากที่สุด(อรวรรณ มาประจักษ์.สัมภาษณ์,2547.) ด้านการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนจะต้องสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่เป็นอิสระ ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างเต็มความสามารถ (เพ็ญศรี หิรารักษ์.สัมภาษณ์,2547.) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เรียนในเรื่องที่ว่าผู้เรียนต้องการครูที่ให้อิสระในการทำงาน ไม่กำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องต่างๆมากเกินไป ต้องการให้บรรยากาศในชั้นเรียนอิสระมากขึ้นไม่จำเป็นต้องให้นั่งอยู่กับที่ตลอดเวลาแต่ต้องการให้ครูผู้สอนจัดให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อนในชั้นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานไม่น่าเบื่อจนเกินไป (ชิตตะวัน ศรียานงศ์.สัมภาษณ์,2547.) แต่ทั้งนี้การให้อิสระในชั้นเรียนกับผู้เรียนนั้นจะต้องไม่ใช่การปล่อยปะละเลยผู้เรียน หรือให้อิสระในชั้นแก่ผู้เรียนจนเกินขอบเขตที่เหมาะสม (พร่องพันธ์ มณีจันทร์.สัมภาษณ์,2547.) ซึ่งโรงเรียนใดที่จัดให้มีบรรยากาศแห่งความสุข ความสนุกสนานเพลิดเพลินได้นั้นจะทำให้นักเรียนเกิดความพึงใจ มีความรู้สึกรักโรงเรียน อยากมาโรงเรียน อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนได้อย่างมีความสุข ในส่วนบทบาทของผู้เรียนในชั้นเรียนนั้นผู้เรียนมีความเห็นว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากการที่ผู้เรียนไม่สามารถจะเลือกการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ จำเป็นจะต้องอยู่ในแบบแผนที่ครูผู้สอนกำหนดไว้ให้ตลอดเวลา และปัญหาที่สำคัญที่สุดคือผู้เรียนไม่กล้าและไม่มั่นใจที่จะซักถามข้อสงสัยหรือสอบถามความคิดเห็นจากครู (วรวิรี คัมภีระสุข.สัมภาษณ์,2547.)

ซึ่งมีสาเหตุมาจากครูไม่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้กับเด็กอย่างเพียงพอทำให้เด็กเกรงกลัวไม่กล้าที่จะเข้าไปหา ดังนั้นครูผู้สอนจึงจะต้องมีความเข้าใจในพัฒนาการของผู้เรียน สามารถที่จะสื่อสารและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นตอบโต้กับผู้สอนได้ โดยที่ผู้สอนจะต้องพยายามปรับการสื่อสารและความรู้สึกให้ตรงกับผู้เรียนให้มากที่สุดอันจะเป็นผลให้บรรยากาศในการเรียนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปได้ในทิศทางที่ดีขึ้น (วิลาศลักษณ์ ชิววัณลี. การพัฒนาชีวิตในเด็ก. บทโทรทัศน์ มสธ. ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11.) จากเหตุผลข้างต้นจะเห็นได้ชัดว่าการที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพในการเรียนได้มากน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับบทบาทของครูผู้สอนเพราะครูจะเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เรียน (เกียรติวรรณ อมาตยกุล. สัมภาษณ์, 2547.) โดยที่หากครูผู้สอนเป็นตัวอย่างให้กับผู้เรียนได้อย่างดีแล้วนั้น ผู้เรียนก็จะสามารถพัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังส่งผลให้การจัดการเรียนที่เป็นอยู่ในสภาพปัจจุบันได้เป็นการเรียนที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจและมีความสุขในการศึกษามากขึ้น

จากการประมวลหลักการ แนวทางและลักษณะของการเรียนรู้ที่มีความสุขสำหรับเด็ก ในข้างต้นทำให้เห็นว่าการให้คนมีความสุขเป็นจุดหมายสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดการศึกษา ผู้จบการศึกษาจะเป็นคนที่มีความสุขได้คงต้องเริ่มตั้งแต่เขามีความสุขตั้งแต่เรียนอยู่ในโรงเรียน กิจกรรมของผู้เรียนที่ต้องประสบมากที่สุดระหว่างอยู่ที่โรงเรียนก็คือการเรียน ถ้าครูสามารถสอนให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขได้ ผู้เรียนก็จะได้รับความสร้างเสริมให้เป็นคนที่มีมีความสุขได้อย่างยั่งยืนต่อไป การสอนที่ทำให้ผู้เรียน ๗ อย่างมีความสุขในเนื้อหาวิชาใดก็คือกลเม็ดของครูผู้สอนที่สามารถทำให้ผู้เรียนพอใจชอบวิชานั้น ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยวิธีการหลาย ๆ วิธีเพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมเป็นที่พอใจของผู้เรียนได้ทุกคนและทุกเวลา ครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนคงจะต้องจะต้องเตรียมการและจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้เกื้อหนุนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าว และเนื่องจากรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนไม่มีวิธีไหนที่ดีที่สุดและใช้ได้ตลอดไป ครูผู้สอนจำเป็นต้องอาศัยการประเมินเพื่อปรับปรุงคัดค้านหาวิธีที่เหมาะสมกว่าที่อยู่ตลอดเวลาเพื่อจะมั่นใจว่าแนวการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้อยู่นั้นสามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของบทเรียน โดยผู้เรียนทุกคนพอใจมีความพร้อมและเฝ้ารอที่จะเรียนกับครูผู้นั้นอีกในช่วงต่อไปโดยมิต้องมีใครบังคับ

4. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่มีความสุข

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่มีความสุขสำหรับเด็กนั้นประกอบไปด้วยหลายปัจจัยที่สำคัญกับการนำไปใช้ของครูผู้สอน ดังเช่นปัจจัยที่ครูจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องของพัฒนาการตามวัยของเด็กทั้งทาง ด้านร่างกาย (physical development) ทางด้านอารมณ์ (emotional development) ทางด้านสังคม (social development) และทางด้านสติปัญญา (intellectual development) รวมทั้งจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับเด็ก โดยการคำนึงถึงพื้นฐานความแตกต่างของผู้เรียน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จัดวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่สร้างความเครียด ความกดดัน โดยมีครูเป็น "กัลยาณมิตร" เกื้อหนุน ดูแล และแนะนำ คอยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปัญหาจริงและประสบการณ์จริง ทั้งนี้หากเด็กได้รับการตอบสนองความต้องการทางการศึกษา คือ ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมตามวัย โดยผ่านกระบวนการและองค์ประกอบที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ที่มีความสุขแล้วนั้น เด็กก็จะมีคุณสมบัติทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา และพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้ในอนาคต

ในการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบนั้น ครูจึงจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี โดยจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งหมายถึง การมีความรู้ดีและการรู้จักเลือกเทคนิคการสอนที่เหมาะสม การมีทั้งศาสตร์และศิลป์จะทำให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนมีความสุขในการเรียน และมีคุณภาพอันจะนำไปสู่สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษา และองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยอันสำคัญของครูที่จะมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กนั้น อาจจำแนกได้ดังนี้

4.1 ความต้องการในธรรมชาติของเด็ก

นักเรียนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน เพราะการเรียนการสอนจะต้องประกอบไปด้วยการประสานสัมพันธ์กันอย่างลงตัวขององค์ประกอบทั้ง ครู นักเรียน การเรียนการสอน สื่อการสอน สภาพแวดล้อมทางการเรียนและการวัดประเมินผล ดังนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ที่มีความสุขนั้น ครูจึงต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของผู้เรียนและปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2533) ได้ให้ความหมายของความต้องการไว้ว่า หมายถึง ความจำเป็นของอินทรีย์เพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต ซึ่งเกี่ยวกับการเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ การมีอนามัยดี และรวมถึงการให้สังคมยอมรับ ซึ่งประเภทของความต้องการแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ความต้องการทางกาย (Physical needs) ได้แก่

- อาหาร น้ำ อากาศ อุณหภูมิพอเหมาะ
- เครื่องนุ่งห่ม
- ที่อยู่อาศัย
- ความสุขทางเพศ
- หลีกเลียจจากความเจ็บปวด
- ยารักษาโรค
- การพักผ่อนนอนหลับ
- การรับถ่าย

2. ความต้องการทางจิตใจ (Psychological needs) หรือ ความต้องการทางอารมณ์

และทางสังคม (Emotional and social needs) ได้แก่ ความต้องการซึ่งเด็กจำเป็นต้องตอบสนอง ถ้าเด็กต้องการที่จะดำรงตนในสังคมให้ราบรื่น ความต้องการประเภทนี้เป็นสิ่งที่เด็กมาเรียนรู้เอาภายหลัง กล่าวคือ ไม่ได้ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ความต้องการทางจิตใจที่สำคัญๆ ได้แก่

2.1 ความต้องการความรัก ได้แก่ ความต้องการจะให้คนอื่นรักตนและแสดง

ความรักต่อตนในขณะเดียวกัน ตนก็ต้องการที่จะรักคนอื่นหรือสิ่งอื่นด้วย ถ้าไม่สามารถตอบสนอง ความต้องการชนิดนี้ได้ก็มักจะปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ยาก อาจะกลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย ตั้งตนเป็นศัตรูต่อคนอื่น หรือเป็นคนที่ยกตนออกจากสังคมโดยสิ้นเชิงก็ได้

2.2 ความต้องการความปลอดภัย ได้แก่ ความต้องการที่จะมีความรู้สึกว่าจะตนอยู่

ในสภาพมั่นคงและได้รับการปกป้องรักษาเป็นอย่างดี การที่คนเราต้องเก็บเงินหรือต้องอยู่รวมกันเป็นสังคม ก็เพราะมีความต้องการชนิดนี้ คนที่ไม่สามารถสนองความต้องการนี้ได้ อาจเป็นผู้หวาดกลัว มีความวิตกกังวล และต้องการให้คนอื่นมาปกป้องตนเองเป็นพิเศษ

2.3 ความต้องการอิสระ ได้แก่ ความต้องการที่จะดำรงชีวิตเป็นอิสระ สามารถ

ปกครองตนได้และตัดสินใจได้เอง เด็กแสดงให้เห็นว่ามีความต้องการชนิดนี้มาตั้งแต่เล็กๆ จากการที่มีพยายามทำสิ่งต่างๆ ที่ตนพอจะทำได้เอง ถ้าผู้ใหญ่มาช่วยเด็กมักจะโกรธ ยิ่งในวัยรุ่นเด็กยิ่งมีความต้องการชนิดนี้มากยิ่งขึ้น

2.4 ความต้องการตำแหน่งหรือฐานะทางสังคม หมายถึง ความต้องการที่จะอยู่

ร่วมกับคนอื่นและให้คนอื่นนับหน้าถือตาว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น คนที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้จะกลายเป็นคนไม่เข้าสังคมหรือเป็นคนคอยระรานคนอื่น

ความต้องการของเด็กวัยประถมศึกษา อายุ 6-12 ปี นั้น เป็นความต้องการที่กว้างไกลออกไปจากเดิม กล่าวคือ เด็กในวัยนี้มีความคล่องแคล่วว่องไวมาก สามารถใช้กล้ามเนื้อส่วนต่างๆของร่างกายได้ดี ไม่ใคร่อยู่นิ่ง มักทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอยู่เสมอ ความสามารถในการใช้ตาของเด็กดีขึ้น และจะสมบูรณ์เมื่ออายุ 8 ปี เด็กสามารถทำงานที่ละเอียดปราณีตได้ดีขึ้น เด็กในวัยนี้จะอยู่ในช่วงของเด็กที่ได้รับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ความต้องการของเด็กในช่วงนี้คือ

1. ความต้องการทางกาย ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ การออกกำลังกาย การพักผ่อนที่พอเพียงและอื่นๆ

2. ความต้องการทางอารมณ์และทางสังคม โดยความต้องการทางอารมณ์และทางสังคม มีหลายอย่างดังนี้

2.1 ความต้องการความสำเร็จ ความสำเร็จย่อมให้ความพึงพอใจและความภาคภูมิใจแก่เด็ก ความสำเร็จเป็นแรงจูงใจอันสำคัญยิ่งในอันที่จะส่งเสริมให้เกิดแรงขับไปสู่งานอื่นๆต่อไปในอนาคต เด็กทุกคนต้องการความสำเร็จในชีวิตไม่น้อยไปกว่าผู้ใหญ่ต้องการ

2.2 ความเด่น เด็กทุกคนต้องการที่จะมีความเด่นในตัวเอง การทำกิจกรรมใดก็ตามเด็กมีความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะเอาชนะเพื่อนๆ

2.3 ความต้องการการยอมรับจากคนอื่น เมื่อเด็กในวัยนี้ทำอะไรก็ตามย่อมคาดหวังที่จะได้รับความนิยชมชอบ และการสนับสนุนจากผู้ใหญ่และเพื่อนๆ

2.4 ความเห็นอกเห็นใจ เด็กทุกคนปรารถนาที่จะได้รับความเห็นอกเห็นใจจากคนอื่น ถ้าได้แสดงความเห็นอกเห็นใจกับเด็ก เด็กจะลืมนิสัยที่เจ้าชู้และจะเริ่มยิ้มด้วยความพอใจ

2.5 ความปลอดภัย เด็กต้องการความปลอดภัย ถ้าหากว่าเขาได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่พี่น้อง ครู-อาจารย์ เขาจะรู้สึกปลอดภัย ทำให้รู้สึกเป็นสุข

2.6 เด็กมีความต้องการเล่นและเคลื่อนไหวที่อิสระ เด็กหญิงและเด็กชายต้องการกิจกรรมการเล่นที่ไม่เหมือนกัน เด็กชายชอบการเล่นที่รุนแรง และมีความต้องการที่จะเล่นหรือทำกิจกรรมต่างๆอยู่เกือบตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง ส่วนเด็กหญิงชอบเล่นเงียบๆและมักเล่นในที่ร่ม นอกจากนี้ยังมีความต้องการอื่นๆของเด็กในวัยประถมอีก เช่น

- ต้องการคำยกย่องชมเชยและการให้กำลังใจ
- ต้องการเป็นตัวของตัวเอง

- ต้องการเรียนอย่างกว้างขวางและได้รับการชี้แนวทาง เด็กต้องการมีความมั่นใจที่จะได้รับคำแนะนำหรือการชี้แนวทางในการปฏิบัติอย่างฉลาดและถูกต้อง
- ต้องการให้บริการรับใช้บุคคลใกล้ชิด เช่น เด็กยินดีเป็นผู้เดินไปซื้อของให้แก่พ่อแม่ที่ร้านใกล้ๆบ้าน
- ต้องการท่องเที่ยว มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบทำการทดลองสิ่งใหม่ๆ ไม่ชอบทำที่ซ้ำซาก ทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์

การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนจึงเป็นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายของชีวิต การเรียนการสอนจะต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ผู้เรียนจึงจะมีความสุข และเมื่อผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมายของชีวิตแล้วนั้นจึงจะนับว่าการจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ เนื่องจากเด็กอยู่ในวัยชั้นประถมศึกษา จึงเป็นระยะสำคัญในการพัฒนาทัศนคติของเด็กที่มีผลต่อการศึกษา สิ่งที่ต้องการให้เด็กวัยนี้มี คือ “ความรักในการศึกษา” ซึ่งจะเริ่มเสริมสร้างความรักในการศึกษานี้ได้ในชั้นประถมศึกษาโดยที่คุณลักษณะและพฤติกรรมของครูผู้สอนจะมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อการเรียนอย่างมีความสุขได้เป็นสำคัญ ครูระดับประถมศึกษาจึงควรทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก ในเรื่องความเป็นผู้มีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถทำสิ่งต่างๆได้ดี คล่องแคล่ว เฉลียวฉลาด และสอนในสิ่งที่เด็กไม่รู้จักเป็นอย่างดี วิธีการสอนของครูควรสนุก น่าตื่นเต้น ชวนติดตามค้นคว้าจะทำให้เด็กรู้สึกรักที่จะเรียนและอ่านเพิ่มเติม ครูควรจะมีการจัดการเล่นที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน เสริมสร้างการทำกิจกรรมร่วมกันของเด็กมีการแข่งขันตอบปัญหา ฯลฯ เป็นต้น ดังนั้นครูผู้สอนในระดับประถมศึกษาจึงควรเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องของความต้องการตามธรรมชาติของเด็กได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ

การสนองความต้องการของเด็กวัยประถมที่ครูควรคำนึงถึง ประกอบไปด้วย

1. การให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อเด็ก
2. การเปิดโอกาสให้เด็กคบเพื่อนเพื่อส่งเสริมให้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานที่และบุคคลอื่นๆนอกครอบครัว
3. การฝึกให้เด็กรู้จักช่วยตนเองและช่วยครอบครัว
4. การฝึกให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล
5. การส่งเสริมให้มีการเล่นและพักผ่อนที่เหมาะสม

การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนนั้นครูผู้สอนจะต้องมีพฤติกรรมที่สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายชีวิตหรือได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ อันประกอบไปด้วยพฤติกรรมดังกล่าว คือ

การยิ้ม การยิ้มเป็นพฤติกรรมง่ายๆ ที่เมื่อผู้สอนยิ้มให้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนจะรู้สึกถึงความ เป็นกันเอง ได้รับความอบอุ่น รู้สึกปลอดภัย รู้สึกว่าได้รับความสนใจ ได้รับการยอมรับ การยิ้มจะ ทำให้ผู้เรียนมีความสุขเพราะได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานหลายด้าน ได้แก่

1. ความต้องการด้านความปลอดภัยทั้งทางกายและใจ (Safety Need)

การยิ้มทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าผู้ยิ้มเป็นมิตร ย่อมมีความวางใจ รู้สึกเป็นกันเอง ผู้เรียนจะรู้สึก ปลอดภัยทั้งทางกายและใจ

2. ความต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่น (Love Need)

การยิ้มเป็นการบอกให้ทราบถึงความเป็นพวกเดียวกัน ผู้เรียนจะรู้ว่าผู้สอนได้ยอมรับตนไว้ พวกเดียวกับผู้สอน

ทักทาย การทักทายเป็นการแสดงให้ผู้เรียนได้รับรู้ว่าเขาได้รับความสนใจ ได้รับการยอมรับอันจะช่วยลดความรู้สึกแปลกแยกระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนออกไปได้ การทักทายของผู้สอนควร จะเป็นลักษณะที่เห็นอกเห็นใจ ไม่เข้มข้ม ซึ่งการทักทายนั้นจะได้ส่งผลทำให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการหลายประการ ได้แก่

1. ความต้องการด้านความปลอดภัยทั้งทางกายและใจ (Safety Need)

ผู้เรียนจะได้รับการตอบสนองความต้องการด้านความปลอดภัยมากขึ้นกว่าการยิ้มอีก ระดับหนึ่ง ทำให้ผู้เรียนมั่นใจยิ่งขึ้นในความรู้สึกเป็นมิตรของผู้สอน เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจและทำให้รู้สึกปลอดภัยเมื่อได้พบผู้สอน ในเรื่องนี้ ประสพ รัตนากร (2522) ได้ให้ความเห็นว่า สิ่งของเด็ก ต้องการมากที่สุดคือ ความอบอุ่นใจซึ่งมีวิธีปฏิบัติการได้หลายทางเช่น การให้ความรัก ความปลอดภัยและความมั่นคง ยอมรับว่าเด็กเป็นสมาชิกของสังคม พยายามเหนียวรั้งไปในทางที่ดีไม่ ปลดปล่อยปละละเลย ให้คำแนะนำให้ความเป็นอิสระแต่ไม่ปล่อยให้เกินเลยไป วิธีปฏิบัติเหล่านี้ครู ควรนำมาใช้ในการสอนเพื่อสร้างความอบอุ่นใจให้แก่นักเรียน จะทำให้นักเรียนรักครู ไม่เบื่อเรียน

2. ความต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่น (Love Need)

การทักทายอย่างเห็นอกเห็นใจ พูดคุยกันในเรื่องเดียวกัน ผู้เรียนย่อมรู้สึกถึงการยอมรับ ของผู้สอน เกิดความรู้สึกที่ดีที่มีความพอใจและมีความสุข

ชมเชยหรือให้กำลังใจ เป็นพฤติกรรมที่ส่งผลมากในด้านการตอบสนองความต้องการของ ผู้เรียน เป็นการสร้างความพึงพอใจให้กับผู้เรียน เกิดความภาคภูมิใจและมั่นใจในสิ่งที่ได้ทำลงไป

ดั่งที่ ทิศนา แชนณี (2521) ได้ให้ความเห็นว่า เด็กจะเรียนรู้ได้ดีจากคำชมเชยและให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ พฤติกรรมของครูที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงก็คือ การตั้งใจ การเสริมกำลังใจและการทำตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน

พฤติกรรมนี้จะได้ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้เรียนในด้าน

1. ความต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่น (Love Need)

ผู้เรียนจะรับรู้ถึงความสนใจที่ผู้สอนมีต่อผู้เรียน การยอมรับในสิ่งที่ผู้เรียนได้แสดงออก โดยที่ผู้เรียนจะได้รับการตอบสนองความต้องการความรักและการยอมรับไปโดยปริยาย

2. ความต้องการที่จะเห็นคุณค่าของตนเอง (Esteem Need)

การที่ผู้สอนสนใจและให้กำลังใจจะทำให้ผู้เรียนมั่นใจในสิ่งที่ได้ทำลงไป เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองอันนำมาซึ่งความสุข

การยอมรับ เป็นพฤติกรรมของผู้สอนที่แสดงให้ผู้เรียนเห็นหรือรู้สึกว่าเขาได้รับความสนใจและยอมรับในความสามารถของเขา พฤติกรรมนี้ได้ตอบสนองความต้องการในด้าน

1. ความต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่น (Love Need)

ผู้เรียนย่อมรู้สึกถึงการยอมรับของผู้สอน ทำให้เกิดความพึงพอใจ เกิดความรู้สึกที่ดีต่อการยอมรับนั้น

2. ความต้องการที่จะเห็นคุณค่าของตนเอง (Esteem Need)

การยอมรับของผู้สอนทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่า ตนเองมีคุณค่ามีความสำคัญและทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออก เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กระทำในสิ่งที่เขาอยากจะทำแม้จะอยู่ภายใต้ขอบเขตของการเรียนการสอนก็ตาม เช่นเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ร่วมกันจัดกิจกรรมในชั้นเรียน สิ่งเหล่านี้ได้ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานในด้าน

1. ความต้องการความรักและการยอมรับจากผู้อื่น (Love Need)

การเปิดโอกาสให้แสดงออกเป็นการสื่อสารให้ผู้เรียนรู้ว่า ตนได้รับการยอมรับจากผู้สอน

2. ความต้องการที่จะเห็นคุณค่าของตนเอง (Esteem Need)

ผู้เรียนจะรู้สึกว่าผู้สอนได้ให้เกียรติตน เห็นว่าตนมีคุณค่า ซึ่งทำให้ผู้เรียนภาคภูมิใจ มั่นใจ และรู้ว่าตนก็มีความสามารถ

3. ความต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเอง (Need for Self-Actualization)

การที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออก เท่ากับเป็นการให้อิสระแก่ผู้เรียนในกรที่จะร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำความรู้จักซึ่งกันและกัน มีอิสระและรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง

จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนนั้นขึ้นอยู่กับผู้สอนว่า ผู้สอนจะมีกลวิธีใดที่จะทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้เรียนได้ และเนื้อหาของเรียนการสอนนั้นสามารถทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการนำความรู้ของตนที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ปลายทางที่แท้จริง การศึกษาจึงอาจมิใช่เป็นกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม อาจมิใช่กระบวนการพัฒนา อาจมิใช่กระบวนการขัดเกลาทางสังคม แต่การศึกษาคือการทำให้ชีวิตของคนมีความหมาย นั่นคือการที่ผู้เรียนได้บรรลุถึงความต้องการที่จะเห็นคุณค่าของตนเอง (Self Esteem) มากยิ่งขึ้น

4.2 การสร้างแรงจูงใจ

แรงจูงใจ (Motive) หมายถึง ภาวะใดๆ ที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา

การจูงใจ (Motivation) หมายถึง การนำปัจจัยต่างๆ ที่เป็นแรงจูงใจมาผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างมีทิศทาง เพื่อบรรลุจุดหมายหรือเงื่อนไขที่ต้องการ ปัจจัยต่างๆ ที่นำมาอาจเป็นเครื่องล่อ รางวัล การลงโทษ การทำให้เกิดการตื่นตัว รวมทั้งทำให้เกิดความคาดหวัง

ประเภทของการจูงใจ แบ่งตามลักษณะของการแสดงออกตามพฤติกรรมได้ 2 ประเภท คือ

1. การจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) เป็นสภาวะที่บุคคลต้องการที่กระทำหรือเรียนรู้บางสิ่งบางอย่างด้วยตนเอง ไม่ต้องอาศัยการชักจูงจากสิ่งเร้าภายนอก เช่น ความต้องการเรียนเพื่อต้องการความรู้ ทำงานเพราะต้องการความสนุกและชำนาญ ซึ่งความต้องการหรือความสนใจพิเศษตลอดจนความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของแต่ละบุคคล จะผลักดันให้บุคคลสร้างพฤติกรรมขึ้น ซึ่งได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็น ความสนใจ ความรัก ความศรัทธา เป็นต้น

2. การจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) เป็นสภาวะที่บุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่ง

เข้าภายนอก เช่น สิ่งของหรือเกียรติยศ เงินเดือน ปริญญาบัตร ความก้าวหน้า รางวัล คำชมเชย การแข่งขัน การติเตียน ทำให้บุคคลมองเห็นเป้าหมาย จึงเร้าให้บุคคลเกิดความต้องการและแสดงพฤติกรรมมุ่งสู่เป้าหมายนั้น

ในการเรียนรู้ใดๆก็ตาม ถ้าผู้เรียนมีความอยากรู้ อยากเห็น เต็มใจและพร้อมที่จะเรียนรู้ แล้วนั้นแสดงว่าผู้เรียนจะเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันถ้าบุคคลใดก็ตามมีความพร้อมที่จะเรียนแต่ไม่ได้เรียนดังปรารถนา หรือแม้แต่สถานการณ์ที่จะเรียนนั้นไม่มีความพร้อมก็อาจจะทำให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการที่จะเรียน ดังนั้น แรงจูงใจในการเรียนรู้จึงเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ แรงจูงใจอันหนึ่งมาจากผู้เรียนและแรงจูงใจอันเป็นผลเนื่องมาจากสถานการณ์ต่างๆทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่อยากจะเรียน

บทบาทที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนของครู คือ การจูงใจให้ผู้เรียนให้มุ่งไปสู่เป้าหมายของการเรียน ซึ่งสิ่งจูงใจที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้เพื่อชักจูงนักเรียนให้มีเป้าหมายในการเรียนตามที่ต้องการมีดังนี้ (เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์, 2536)

1. ความใส่ใจ (attention) ครูจะทำให้ผู้เรียนสนใจต่อการเรียนได้โดยการขจัดสิ่งที่มาดึงดูดใจผู้เรียนให้ออกไปจากสภาพการเรียนการสอน
2. ความคาดหวัง (expectations) ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนจะมีผลต่อการแสดงออกของผู้เรียน เราทราบว่าผู้เรียนที่คิดว่าตนจะประสบความสำเร็จในการเรียนจะพยายามทำงานเพื่อความสำเร็จ ด้วยเหตุนี้ผู้สอนสามารถชักจูงให้ผู้เรียนตั้งใจเรียนได้โดยตั้งความคาดหวังในตัวผู้เรียน และพยายามให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีเกี่ยวกับตนเอง จนกระทั่งผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นว่าเราสามารถจะทำในสิ่งที่ครูคาดหวังไว้ได้ ไม่ว่าความคาดหวังของครูจะเกี่ยวกับความประพฤติหรือสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน ผู้เรียนจะทำได้ดีขึ้นถ้าครูพูดสิ่งที่ครูคาดหวังไว้อย่างชัดเจน
3. รางวัลหรือสิ่งล่อใจ (incentives) ผู้เรียนจะมีความพยายามมากขึ้นถ้าเป้าหมายนั้นมีรางวัลหรือสิ่งล่อใจอยู่ด้วย บางครั้งการบรรลุเป้าหมายเป็นรางวัลในตัวของมันเอง แต่ในบางครั้งผู้เรียนก็อาจต้องการรางวัลต่างหากด้วย การใช้การเสริมแรงจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะจูงใจผู้เรียน
4. การป้อนกลับ (feedback) การป้อนกลับมี 2 อย่าง คือ ด้านความรู้ (information) ซึ่งเป็นการให้ข้อเท็จจริงของสิ่งที่เกิดขึ้น และด้านการให้ค่านิยม (affective value) ซึ่งจะบอกให้ผู้เรียนทราบว่าสิ่งที่เขาทำดีหรือไม่ดี และเขาควรทำหรือหลีกเลี่ยงที่จะทำสิ่งนั้นในอนาคต
5. การทุ่มเท (commitments) การทุ่มเทคล้ายกับการตั้งเป้าหมาย นั่นคือ ผู้สอนพยายามให้ผู้เรียนทุ่มเทความสามารถเพื่อทำบางสิ่งบางอย่าง ผู้เรียนจะมีการทุ่มเทมากขึ้นถ้าทราบว่า

ความสำเร็จจะขึ้นอยู่กับความพยายามและความสามารถของผู้เรียน ในทางปฏิบัติผู้สอนอาจจะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนตั้งเป้าหมายหรือมีส่วนในการร่างสัญญา

6. การท้าทาย (challenge) งานที่ท้าทาย มีความสำคัญในฐานะที่สามารถกระตุ้นความต้องการใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียน บางครั้งผู้เรียนมีที่ทำไม่สนใจการเรียน แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แต่เป็นเพราะว่างานที่ผู้สอนให้ทำนั้นไม่ท้าทายเท่าที่ควร คนเราจะตอบสนองงานที่ท้าทายอยู่ 2 แบบ คือ ตอบสนองด้วยความกลัว หรือตอบสนองด้วยความมั่นใจ คนที่มั่นใจก็เพราะมีความหวังว่าจะประสบความสำเร็จ แต่คนที่กลัวก็เพราะมีความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากความล้มเหลว คนทั้งสองประเภทนี้จะเผชิญกับปัญหาไม่เหมือนกัน คนที่มีความเชื่อมั่นจะต้องการงานที่มีความยากพอสมควร เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าประสบความสำเร็จ แต่ต้องไม่ยากจนเกินไปจนเขาไม่สามารถเอาชนะได้

7. ระเบียบวินัย (discipline) ผู้สอนสามารถใช้ระเบียบวินัยเป็นสิ่งจูงใจได้ ถ้าผู้สอนสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาและบอกให้ผู้เรียนทราบอย่างชัดเจนถึงผลที่ได้รับจากการฝ่าฝืนกฎระเบียบนั้น การมีกฎจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา และในขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้เรียนรู้ว่าการรักษากฎจะทำให้เกิดผลดีแก่ทุกคน และการฝ่าฝืนกฎจะไม่เป็นประโยชน์แก่ใครเลย

8. ความอยากรู้อยากเห็น (curiosity) มนุษย์โดยธรรมชาติมีแรงจูงใจที่จะแสวงหาสิ่งเร้า และตอบปัญหาที่เกิดจากความไม่แน่นอนอยู่แล้ว เราต้องแก้ปัญหาถ้าความรู้ที่ได้มาใหม่ไม่สามารถเข้ากันได้กับความรู้เดิม ผู้สอนมักจะได้รับการโจมตีเสมอเกี่ยวกับความจริงที่ว่าความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติของผู้เรียน แต่อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าความอยากรู้อยากเห็นของเด็กจะลดน้อยลงตามธรรมชาติในกระบวนการพัฒนาของผู้เรียนเอง ในตอนต้นของชีวิตผู้เรียนต้องการสำรวจตรวจสอบและเรียนรู้ทุกอย่าง การกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็นเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยาก ถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สบาย แต่ถ้าผู้สอนทำให้ผู้เรียนรู้สึกถูกกดดันมาก เช่น ให้งานที่ยากเกินไป หรือเน้นการทำคะแนนได้สูงๆ ผู้เรียนก็จะไม่มีโอกาสใช้ความอยากรู้อยากเห็นให้เกิดการเรียนรู้ได้

9. การแข่งขันและการร่วมมือ (competition and cooperation) การแข่งขันสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดกับผู้เรียน และการแข่งขันมีได้ 2 แบบ คือ แข่งกับเพื่อนและแข่งกับตัวเอง การแข่งขันทำให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น บรรยากาศที่มีการแข่งขันทำให้ผู้เรียนมีความพยายามที่จะทำงานให้ดีขึ้น จากนี้การร่วมมือกันก็ให้ผลดีทางด้านจิตใจ ผู้เรียนจะมีความเพลิดเพลินกับงาน และมีความชอบในหมู่เพื่อนมากขึ้น ทั้งนี้บรรยากาศของความร่วมมือยังทำให้เกิดทักษะทางปัญญาเพิ่มขึ้น เช่น การแก้ปัญหา และการใช้เหตุผล

10. ความวิตกกังวล (anxiety) ความวิตกกังวลที่มีมากเกินไปจะรบกวนความสำเร็จในการเรียน แต่การลดความวิตกกังวลอาจจะไม่ทำให้เกิดแรงจูงใจเพิ่มขึ้น เพราะการมีความวิตกกังวลที่น้อยเกินไปก็ให้ผลไม่ต่างจากการมีความวิตกกังวลมากเกินไป คนเราจะมี ความวิตกกังวลระดับหนึ่งที่จะทำให้เขามีการกระทำที่ดีที่สุด ปัญหาของผู้สอนก็คือจะค้นหาความวิตกกังวลของผู้เรียนในระดับนี้ได้อย่างไร

การจูงใจจึงเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งซึ่งมีประโยชน์ที่ครูจะต้องนำมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับทั้งในการช่วยส่งเสริมให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนและการทำงานตามความสามารถและความถนัด และสิ่งสำคัญการจูงใจจะเป็นวิธีการที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจตั้งใจเรียน มีความอุตสาหะพยายามในการทำกิจกรรมมากขึ้น อันจะทำให้เกิดพลังและเกิดความพร้อมในการเรียนได้อย่างมีความสุขมากที่สุด

4.3 การจัดสภาพแวดล้อมและสังคมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนอย่างมีความสุขสำหรับเด็ก

4.3.1 การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ส่งผลต่อการเรียนอย่างมีความสุข

มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยธรรมชาติ เพื่อเป็นกลไกที่จะช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถและความรู้สึกนึกคิดให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา ตลอดจนสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ และแม้ว่ามนุษย์จะเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การศึกษาเล่าเรียน และการคิดใคร่ครวญที่เกิดขึ้นภายในตนเอง แต่โดยทั่วไปมักจะถือว่า การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนมีอิทธิพลยิ่งต่อการวางพื้นฐานการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่พึงประสงค์จะต้องมีการจัดบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้สนับสนุนผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตามศักยภาพมีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายจากปัญหาจริง ประสบการณ์จริงตามธรรมชาติเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตซึ่งจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดใคร่ครวญ ได้ศึกษาแสวงหาความรู้ ความจริงด้วยตนเองได้ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างฉลาดรวมทั้งได้ร่วมทำงานกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้สังคม

การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน - หรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอนเพื่อให้ นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุขมุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัยเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฝุ่น ไร่มัลภาวะ

การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ส่งผลต่อการเรียนอย่างมีความสุขของผู้เรียนสามารถกล่าวเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1.บรรยากาศในห้องเรียน ห้องเรียนเป็นสถานที่ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะผู้เรียนจะต้องใช้เวลาอยู่ในห้องเรียนประมาณวันละ 5-6 ชั่วโมง ด้วยเหตุนี้จึงควรจัดห้องเรียนและจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้เหมาะสมและมีชีวิตชีวา เพื่อฝึกฝนสติปัญญาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนให้มากที่สุด โดยที่สภาพทั่วไปของห้องเรียนจะต้องสะอาดเรียบร้อย จัดให้มีป้ายนิเทศเพื่อให้ความรู้ มุมประสบการณ์ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองมากที่สุด มีกฎหรือระเบียบในการปฏิบัติตน มีความผูกพันกับเพื่อนฝูงในทางที่ดี และมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อเสริมผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เช่น ผลงานของผู้เรียนที่ทำให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง และชื่นชมผลงานของผู้อื่น เป็นต้น

ซึ่งอุบล ตูจินดา (2532) ได้กล่าวถึงลักษณะการจัดห้องเรียนศิลปะไว้ดังนี้

1. เหมาะสมกับวัยของนักเรียน เช่น ขนาดของโต๊ะ เก้าอี้ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆมีขนาดเหมาะสมกับวัยของนักเรียน และขนาดของห้องเรียนต้องพอเหมาะกับจำนวนนักเรียนที่จะทำกิจกรรมศิลปะได้สะดวก

2. การจัดบรรยากาศในห้องเรียนศิลปะ ให้เด็กได้มีอิสระในการแสดงออก แต่ก็ไม่ควรให้ห้องเรียนดูวุ่นวายหรือมีระเบียบเข้มงวดจนเด็กเกิดความรู้สึกว่าถูกบังคับให้เรียน ห้องเรียนศิลปะจะต้องสะอาดและมีความสะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ ในการเรียนอาจจะหาสถานที่ที่ทำงานให้เหมาะสมกับกิจกรรมแต่ละอย่างโดยครุยึดหลักที่ว่า ที่ใดนักเรียนสามารถทำงานศิลปะได้สำเร็จและมีความสุข ที่นั่นก็เหมาะสมที่จะใช้เป็นห้องเรียนได้

3. ถูกสุขลักษณะ ห้องเรียนไม่ควรมีเสียงรบกวน ต้องมีแสงสว่างเพียงพอ มีการถ่ายเทของอากาศที่เหมาะสม

4. มีมุมมองความสนใจ เพื่อส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องที่สอน ควรมีมุมแสดงผลงานทางศิลปะ มีป้ายนิเทศที่ติดข่าวหรือความรู้ใหม่ๆ ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้เพื่อเราให้นักเรียนเกิดความสนใจ

5. ควรมีโต๊ะ ตู้ ชั้น หรือที่สำหรับเก็บวัสดุทางศิลปะ ให้มีความเหมาะสมและเป็นระเบียบ เรียบร้อย

6. เครื่องมือ เครื่องใช้และวัสดุที่ใช้ในงานศิลปะ โรงเรียนมักไม่สามารถจะจัดหาให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ในการเรียนถ้าวัสดุและเครื่องมือไม่เพียงพอแล้ว ย่อมเป็นช่องทางให้เด็กบางคนไม่มีโอกาสจะสร้างสรรค์และแสดงออกได้เลย ทำให้เด็กเบื่อบ่อยในการเรียนและมีทัศนคติที่ไม่ดีซึ่งจะเป็นผลต่อการเรียนการสอน

7. การจัดหาวัสดุ วัสดุประสงค์หรือจุดหมายปลายทางของการสอนศิลปะนั้น ต้องกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออกตามความรู้สึกรักคิด จึงต้องอาศัยสื่อหลายอย่างและวัสดุเป็นเครื่องมือหรือสื่ออย่างหนึ่ง ฉะนั้นครูควรรวบรวม สะสม และจัดหา

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ วณิช บรรจง (2516) ที่ว่าสิ่งแวดล้อมที่ทำให้นักเรียนพอใจ สนใจ จะทำให้นักเรียนมีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการเรียน ต้องการที่จะรับรู้เนื้อหาในการเรียน ดังนั้นถ้าครูรู้จักจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนให้ดีแล้ว นักเรียนก็จะมีเจตคติที่ดีต่อครู ต่อโรงเรียน รักครู ชอบโรงเรียน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียนด้วย

2.บรรยากาศในโรงเรียน สภาพภายในโรงเรียนโดยทั่วไปต้องสะอาด สวยงาม ร่มรื่น และปลอดภัย โรงเรียนต้องทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเปรียบเสมือนบ้านที่สองของเขาที่เมื่อเขามาอยู่ที่โรงเรียน ก็มีความรู้สึกสะดวก สบาย และอบอุ่น มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ สวนหย่อม ไม้ดอก ไม้ประดับ ฯลฯ ต้องพร้อมที่จะให้นักเรียนมีโอกาสดึกษาหาความรู้ และนอกจากนั้น ปฏิสัมพันธ์ของบุคลากรในโรงเรียนกับนักเรียน กับผู้ปกครองนักเรียน และกับบุคลากรในโรงเรียนด้วยกันต้องเป็นไปในทางที่ดีเป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็น

3. ความพร้อมของผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจจึงจะเรียนวิชาในวิชาหนึ่งได้อย่างมีความสุข ความพร้อมทางร่างกายนอกจากสภาพปกติไม่เจ็บป่วย หิวโหย ง่วงนอน หรืออาการอื่น ๆ ทางร่างกายแล้วยังจะต้องหมายถึงความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นต่อการเรียนในเนื้อหาวิชานั้น ๆ ส่วนความพร้อมทางด้านจิตใจ เป็นความรู้สึกของผู้เรียน ทำ

อย่างไรจะให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่อยากจะเรียน ซึ่งถ้าครูผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนชอบในวิชาที่สอนนั้นแล้ว ความรู้สึกเช่นที่ว่าก็จะเกิดขึ้นเอง

4. ความพร้อมของผู้สอน ครูผู้สอนที่มีความพร้อม จะสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างมั่นใจ การสอนประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ความพร้อมของครูผู้สอนจะเกี่ยวข้องกับ การวางแผน การสอนการศึกษาเอกสารหลักสูตร คู่มือครู เอกสารความรู้ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการจัดกิจกรรม การจัดทำกิจกรรมการสอน การออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดทำเอกสารประกอบการจัดกิจกรรม เช่น ใบงานแบบงานบันทึกการสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกคะแนน ฯลฯ และนอกจากนั้นจะต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ให้พร้อมที่จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียนให้กับผู้เรียนจะต้องคำนึงถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งสี่ประการดังกล่าวแล้ว เพื่อจะได้เกื้อหนุนให้ผู้เรียน ๆ อยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุขได้ง่ายขึ้น

การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนการสอนจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนมีความหมายยิ่งขึ้น ซึ่งหากครูผู้สอนได้สร้างบรรยากาศในขณะที่เรียนให้สนุกได้นั้นจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนเป็นเรื่องง่ายและทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ซึ่งองค์ประกอบของการให้ผู้เรียนเกิดความสุขกับการเรียนได้ด้นั้นอาจสรุปได้ดังนี้

1. บรรยากาศในห้องเรียน
2. บรรยากาศในโรงเรียน
3. ความพร้อมของผู้เรียน
4. ความพร้อมของผู้สอน

4.3.2 การจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ส่งผลต่อการเรียนอย่างมีความสุข

สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาผู้เรียนทุกด้านได้มากที่สุดคือ ครู แม้ว่าคุณภาพของเด็กและเยาวชนจะมีรากฐานมาจากการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่แรกเกิด แต่การที่ครูสามารถประสานเชื่อมโยงการอบรมเลี้ยงดูให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีอย่างต่อเนื่อง และบางครั้งอาจจะต้องมีการแก้ไขข้อบกพร่อง ความเชื่อและค่านิยมบางอย่างที่ไม่ถูกต้อง ปลุกฝังค่านิยมที่ดีงามควบคู่ไปกับการให้ความรู้ และจัดประสบการณ์ให้กับนักเรียนภายใต้สภาพแวดล้อมและ

บรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนการปฏิบัติจริงตามธรรมชาติของผู้เรียน จากการวิจัยของแพรวพรรณ ตีอาษา (2518) ได้พบว่า การสอนที่จะให้ได้ผลในการเรียนสูง ครูจะต้องสอนจากง่ายไปหายาก จากสิ่งที่รู้ไปยังสิ่งที่ไม่รู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปไกลตัว พุดชัดเจนน ฟังเข้าใจง่าย ตอบคำถามได้แจ่มแจ้ง ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อัมไพ สุจริตกุล และคณะ (2521) นอกจากนี้มีทักษะในการสอนแล้วครูจะต้องรู้จักนำหลักจิตวิทยามาใช้ด้วย อีกทั้งบุคลิกของครูซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่อาจจะทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียน เพราะบุคลิกที่ดีของครูนั้นสามารถเหนี่ยวนำจิตใจของผู้เรียนให้อยากเรียน ทำให้วิชานั้นน่าสนใจและน่าเรียน สอดคล้องกับความคิดเห็นของ สุชา จันทน์เอม (2521) ที่ได้กล่าวถึงบุคลิกที่ดีของครูว่า ครูควรมีความสนใจและเอาใจใส่นักเรียน มีอารมณ์ขัน ยุติธรรม มีความอดทนและควบคุมอารมณ์ได้ดี

ครู จึงเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ เป็นบุคคลที่จะเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ใหม่ๆ ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ให้เกิดความรักและศรัทธาที่จะเรียนรู้ อยากร่วมส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอนอย่างแท้จริง ดังนั้น ครูจึงนับได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการปลูกฝังเจตคติ ค่านิยมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ความกระตือรือร้นของครู ความสนใจ ความเอาใจใส่ในการสอน การแสวงหาความรู้เป็นนิจ การมีจิตใจดีงาม สุภาพอ่อนโยน ซึ่งจะช่วยโน้มน้าวจิตใจของนักเรียนให้เอาแบบอย่างครูและจะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วยความกระตือรือร้นมีชีวิตชีวาตามไปด้วย

เพื่อน เป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมากในการสร้างเจตคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของนักเรียนรองจากครู นักเรียนที่มีสุขภาพจิตดี เข้ากับเพื่อนและครูได้ดี มีความรักและความเข้าใจเพื่อน ชอบโรงเรียนมักจะเรียนรู้อย่างมีความสุข มีความคิดสร้างสรรค์และพร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพ

บรรยากาศในชั้นเรียน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโดยตรง บรรยากาศการเรียนที่ดีจะช่วยสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนเต็มความสามารถ และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างครูและนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกัน จะช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้ สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับบทเรียน สถานที่ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตลอดจนบุคลากรทุกคนในโรงเรียนล้วนมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการเรียน การสอน การสร้างบรรยากาศให้เกิดความรัก ความไว้วางใจ ศรัทธา เชื่อมั่น จำเป็นต้องประสานและร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ เชื่อมโยงสู่การปฏิบัติในชีวิต

ในการจัดสิ่งแวดล้อมทางสังคมและการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้นั้น ห้องเรียนจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติการสำหรับผู้เรียนเกี่ยวกับการพัฒนาและค้นพบตัวเอง เป็นสถานที่ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นห้องเรียนควรสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทางบวก เพื่อพัฒนาตนเองให้มีทัศนคติอันกว้างต่อสังคมที่ผู้เรียนพบปะและอาศัยอยู่ การส่งเสริมบรรยากาศเหล่านี้ให้เกิดขึ้นนั้นผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความเชื่อถือในความสามารถของผู้เรียนในฐานะเป็นบุคคล มีความไวต่อความคิดของผู้เรียน มีความกระตือรือร้นพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือผู้เรียนได้พัฒนาไปจนถึงขีดสูงสุดของแต่ละบุคคล แนวทางที่จะช่วยเสริมการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนสำหรับผู้สอนที่ควรพัฒนาได้แก่คุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ แบ่งได้ดังนี้ คือ

1.1 บรรยากาศที่ท้าทาย เป็นการกระตุ้นให้เกิดกำลังใจเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ

ในการเรียน เช่น การเรียนในบางหัวข้อจะมีความยากและซับซ้อน แต่ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สึกว่าคุณสอนเชื่อถือในความสามารถของผู้เรียนที่จะทำงานนั้น ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีอิสระและภูมิใจที่จะทำ ไม่รู้สึกว่าถูกบังคับแม้ว่างานนั้นจะยากและซับซ้อนเพียงใด

1.2 บรรยากาศที่เป็นอิสระ คือ การช่วยให้ผู้เรียนยอมรับนับถือตนเอง (Self Esteem)

ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเลือก ตัดสินใจต่อสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมาย รวมทั้งโอกาสที่จะทำความคิดพลาดด้วย เพราะความล้มเหลวก็เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ดังนั้น การเรียน คือ การเลือกตามที่ต้องการการเรียนรู้ไม่ใช่การบังคับ

1.3 บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน การที่ผู้สอนเห็นคุณค่าในตัวผู้เรียนเป็นบุคคลสำคัญมากกว่าการเรียนการสอนซึ่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ เพราะการใช้เวลาเรียนของแต่ละคนไม่เท่ากัน การสร้างความมั่นใจในตัวผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนยอมรับนับถือในตนเองด้วยซึ่งจะมีผลต่อการกระทำของกิจกรรมต่างๆของผู้เรียนโดยตรง

1.4 บรรยากาศที่มีความอบอุ่น ผู้สอนจะต้องไม่ลืมว่าความอบอุ่นทางจิตใจจะมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ผู้สอนเข้าใจ มีความเป็นมิตร ช่วยชี้แนะในการเรียนเป็นลำดับขั้น ตอนก็จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกอยากจะเรียน รักการเรียน รักวิชาที่เรียน

1.5 บรรยากาศแห่งความไว้วางใจแห่งตน ผู้เรียนที่อยู่ในบรรยากาศที่เป็นกันเองจะมีการพัฒนาความมั่นใจในตนเองได้ดีกว่าผู้เรียนที่อยู่ในบรรยากาศที่มีการควบคุม แต่กระบวนการเรียนการสอนจะดำเนินไปได้ต้องมีลำดับขั้นตอน ในบางครั้งผู้สอนจะต้องชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจ ขอความร่วมมือมากกว่าที่จะสร้างเงื่อนไข กฎระเบียบ ของการเรียนอันจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเครียด

เพราะความรับผิดชอบและวินัยในการเรียนรู้จะต้องเกิดจากการตกลงกันทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่เกิดจากผู้สอนเป็นผู้กำหนด

1.6 บรรยากาศแห่งความสำเร็จ เป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องพยายามสร้างให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน เพราะผู้เรียนมีความคาดหวังในการเรียนสูง การชี้แจงเหตุผลของความสำเร็จให้ผู้เรียนทราบ จะช่วยให้ผู้เรียนก้าวหน้าไปได้อย่างดี เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้ผลแห่งความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว การชี้แจงเหตุผลของความล้มเหลวควรจะพิจารณาวินิจฉัยและข้อมูลในการแก้ไขด้วย การที่ผู้สอนชอบพูดแต่ความล้มเหลวของผู้เรียนตลอดเวลาจะมีผลทำให้ผู้เรียนมีความคาดหวังต่ำ ไม่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เพราะคนเราจะเรียนรู้ตนเองว่ามีความสามารถนั้นไม่ใช่จากความล้มเหลวแต่มาจากความสำเร็จตามขั้นตอน

1.7 บรรยากาศแห่งความใกล้ชิด ผู้เรียนทุกคนมีความต้องการที่จะได้รับการสัมผัสแตะต้องและความเอาใจใส่หรือสนใจจากผู้สอนและผู้เรียนคนอื่นๆ ผู้เรียนทุกคนมีความต้องการที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ความต้องการเหล่านี้เป็นความต้องการทั้งทางกายและทางจิตใจ เช่น การมอง การยิ้ม การสบตา การใช้คำพูด การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง ด้วยการกระทำใดๆก็ตามที่เป็นการแสดงให้ผู้เรียนรู้สึกสัมผัสและรับรู้ว่ามีคนใกล้ชิด ได้รับความเอาใจใส่จากผู้สอน

จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทางสังคมในการเรียนการสอนเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนนั้นมีความหมายมากขึ้น เพราะบรรยากาศที่ดีจะช่วยส่งเสริมความสนใจและทำให้เกิดสุขภาพจิตที่ดีแก่ผู้เรียนทั้งยังทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมกลุ่มได้สำเร็จด้วยดี และสภาพแวดล้อมทางสังคมก็มีอิทธิพลอันสำคัญที่จะช่วยเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี กล่าวคือเมื่อครูผู้สอนคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก โดยให้ผู้เรียนเป็นตัวเอกในการเรียนและมีครูเป็นผู้ช่วยในการสร้างบรรยากาศในขณะเรียนให้สนุกแล้วนั้น ก็ย่อมจะทำให้การเรียนเป็นเรื่องง่ายสำหรับผู้เรียนทั้งยังเป็นผลให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนต่อไป

4.4 การสอน

แนวทางการจัดการสอนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ในระดับประถมเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขนั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกายและสติปัญญา วิธีการเรียนรู้

ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆอย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นเป็นสิ่งสำคัญ ครูจึงควรนำรูปแบบและวิธีการสอนที่หลากหลายเข้ามาใช้ โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และการเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหาและกระบวนการต่างๆในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวมการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันโดยยึดผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ โดยนำกระบวนการบูรณาการซึ่งจัดได้หลายลักษณะมาใช้ โดยจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ ทั้งยังต้องคำนึงถึงปัจจัยที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมได้อย่างสมดุล อันประกอบด้วย

1. แหล่งการเรียนรู้ ซึ่งมีอยู่ทั่วไป ที่สำคัญคือโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน สถานที่ต่างๆ สิ่งแวดล้อม บุคคลทั้งเพื่อนเรียนและบุคคลในชุมชน ซึ่งล้วนแต่เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้สัมผัส ได้สำรวจ ได้สังเกต ได้ซักถาม สัมภาษณ์ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงและเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด

2. บทบาทของผู้สอน เปลี่ยนแปลงจากการเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาวิชามาเป็นผู้กระตุ้นผู้เรียน ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ เรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนในบางเรื่องที่เป็นความรู้ใหม่ๆ ส่วนบทบาทของผู้เรียนคือเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจนได้ข้อค้นพบและข้อสรุปใด แต่ผู้สอนกลับมีความสำคัญมากขึ้น เพราะบทบาทของผู้สอนจะมากขึ้น ผู้สอนต้องเป็นคนเก่ง มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาที่สอนจึงจะสามารถแนะนำผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง มีการเตรียมการสอนอย่างดี รู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล รู้จักผู้เรียนในด้านความรู้ความสามารถ อุปนิสัยใจคอ สุขภาพร่างกาย การประพฤติปฏิบัติ ผู้สอนต้องเตรียมบทเรียน กิจกรรมและสถานการณ์ที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เตรียมสื่อและอุปกรณ์ที่ผู้เรียนจะใช้ศึกษา เตรียมคำถามที่จะซักถาม เป็นต้น ผู้สอนจะต้องมีเมตตา ห่วงดีต่อผู้เรียน ให้ความรัก ความอบอุ่น รู้จักให้อภัยผู้เรียนเมื่อทำผิดพลาดแนะนำด้วยความหวังดี มีความเป็นมิตร มีความอดทนเพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและเรียนด้วยความสุข สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(2542) ได้ชี้แนะถึงบทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ คือ

- 1..ต้องให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด

2. ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิดและประสบการณ์แก่กันและกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ให้ผู้เรียนนความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

วัฒนาพร ระบุบททุกข(2542)ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่าต้องประกอบด้วยองค์ประกอบในด้าน

1.บทบาทด้านการเตรียมการสอน

2.บทบาทด้านการดำเนินการ ซึ่งประกอบด้วย

2.1 การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำปรึกษา

2.2 การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง โดยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง รวมทั้งการให้การเสริมแรงตามความเหมาะสม

2.3การเป็นผู้เสริมสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตรโดยกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมทำงานกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย ฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อภิปรายโต้แย้ง แสดงความคิดเห็นให้เกียรติและเป็นมิตร

3.บทบาทด้านการประเมินผล โดยการที่ครูต้องเน้นการวัดตามสภาพจริงจากการทำงานปฏิบัติและจากแฟ้มสะสมงาน

3.การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ต้องมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียน กระตุ้นและให้กำลังใจผู้เรียนที่จะค้นคว้าหาความรู้ ชี้แนะวิธีการแสวงหาความรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการวิเคราะห์ มีการถกเถียงแก้ปัญหา ทำงานร่วมกันกับผู้อื่น รู้จักการวางแผนการปฏิบัติงาน เลือกวิธีการปฏิบัติงานร่วมกัน ดำเนินการปฏิบัติตามแผนงานและประเมินงาน มีการประชุมปรึกษาหารือประมวลข้อเท็จจริงหรือข้อมูลต่างๆมาวิเคราะห์หาข้อสรุปเป็นความรู้ที่จะนำไปใช้ในชีวิตรจริง

4.4.1 ลักษณะการสอนที่ดี

ครูเป็นผู้มีบทบาทในการสอนมากที่สุด ดังนั้นครูจึงควรจะตระหนักถึงความสำคัญของการสอนให้มากที่สุดเพื่อให้การสอนได้บรรลุถึงเป้าหมายอันแท้จริง ทั้งนี้ มะลิฉัตร เชื้ออานันท์(2545) ได้กล่าวถึงลักษณะการสอนที่ดี ว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ในส่วนที่เป็นการเตรียมบทเรียน ผู้สอนต้องกำหนดความคิดรวบยอดจุดประสงค์การเรียนรู้ของบทเรียนที่จะสอนไว้ก่อน ตลอดจนการวัดและการประเมินผลให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์และความคิดรวบยอดที่กำหนดไว้

2. ในส่วนที่เป็นการเรียนการสอนซึ่งเปรียบเสมือนหัวใจของการสอนนั้น การสอนที่ดีก็คือการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมโดยมีลักษณะดังต่อไปนี้

2.1 ยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ไม่ว่าจะวางแผนการสอนอย่างไรต้องระลึกเสมอว่าผู้เรียนเป็นเป้าหมายหลักของการสอน โดยคำนึงถึง ระดับวุฒิภาวะ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ประสบการณ์เดิม ความสนใจ ความสามารถ เหล่านี้เป็นต้น

2.2 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนและให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนโดยทั่วกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นแบ่งออกได้เป็นหลายลักษณะ ลักษณะที่ดีคือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดค้นหาเหตุผลวิเคราะห์วิจารณ์ในสิ่งที่เรียนจนเกิดการเรียนรู้ไปสู่ความคิดรวบยอดที่กำหนดไว้ได้เอง

2.7 กระตุ้นผู้เรียนให้รักษาความสนใจในบทเรียนอยู่ตลอดเวลาโดยอาจใช้การถามช่วย กระตุ้นให้ตอบ มีการเสริมกำลังใจทั้งทางบวกและทางลบ ทำให้เกิดการเรียนรู้จนถึงเป้าหมายที่วางไว้

2.8 เปิดโอกาสให้มีการฝึกการทำงานกลุ่มโดยสอนให้รู้จักเคารพนับถือในความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพตัวบุคคล รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสมานสามัคคีกัน ตลอดจนฝึกความมีวินัยและความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนอันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการอยู่ร่วมกัน

2.9 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองโดยมีครูคอยช่วยนำทางและคอยแนะนำช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา ทั้งนี้เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักตัดสินใจเอง กระทำด้วยตนเอง ควบคุมการกระทำของตนเองและนำทางตัวเองจนเกิดการเรียนรู้

3. ในส่วนที่เกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนนั้น ครูพึงตระหนักไว้เสมอว่าการสอนในระดับประถมศึกษาจำเป็นต้องใช้สื่อ ทั้งนี้เพราะเด็กในระดับประถมศึกษาส่วนมากยังไม่พร้อมที่จะรับรู้ในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ดี สื่อการเรียนการสอนบางอย่างสามารถทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายและเร็วขึ้น การสอนที่ดีจึงต้องประกอบด้วยการใช้สื่อที่เหมาะสมกับบทเรียนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วและดีกว่า อย่างไรก็ตามสื่อการเรียนการสอนนั้นๆต้องเข้าหลักเกณฑ์ประโยชน์ ประหยัด ประณีต ทนทานด้วยจึงจะครบถ้วนสมบูรณ์

4. ในส่วนที่เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล การสอนที่ดีต้องมีการวัดและประเมินผล ตลอดเวลาเป็นระยะๆ ไม่ว่าจะในขณะเรียนหรือนอกห้องเรียน และใช้วิธีการวัดและประเมินหลายๆ วิธีเพื่อให้แน่ใจว่าการสอนนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และความคิดรวบยอดที่วางไว้หรือไม่

4.4.2 นวัตกรรมในการสอน

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาการคิดเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เทคนิคและวิธีการต่างๆที่สามารถนำไปใช้พัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียนนั้นอาจนำเสนอได้ดังนี้ (ทีศนา แชมมณี, 2543)

1. การบริหารสมอง(Brain Gym)

สมองเป็นอวัยวะส่วนที่สำคัญมากของมนุษย์ เนื่องจากเป็นส่วนที่ทำหน้าที่เป็นกองบัญชาการควบคุมการทำงานทุกอย่างของร่างกาย อวัยวะส่วนต่างๆของมนุษย์มีเซลล์สมองควบคุมการทำงานอยู่อย่างเป็นระบบ และเป้าหมายที่สำคัญของการศึกษาประการหนึ่งคือ การพัฒนาสมองให้มีความสามารถในการคิดให้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และหนึ่งในนวัตกรรมที่เกี่ยวกับสมองที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง คือเรื่อง การบริหารสมอง หรือ Brain Gym ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ช่วยสามารถพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น กล่าวคือ สมองของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ซีก คือซีกซ้ายและขวา ซึ่งแต่ละซีกจะมีหน้าที่ทำงานเฉพาะอย่างไม่ก้าวก่ายกัน สมองซีกซ้ายทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับภาษา การคำนวณ การใช้เหตุผลและการรับรู้เป็นส่วนย่อย ในขณะที่สมองซีกขวาวจะทำหน้าที่ทางด้านกรรับรู้ อารมณ์ มิติสัมพันธ์ ความคิดสร้างสรรค์และการรับรู้ภาพรวม สมองแต่ละซีกจะไม่ทำงานแทนกันแต่สามารถส่งเสริมหรือกระตุ้นให้อีกฝ่ายทำงานของตนให้ดีขึ้นได้ สมองทั้ง 2 ซีก มีกล้ามเนื้อที่เรียกว่า corpus collosum เชื่อมอยู่ตรงกลาง และส่วนที่อยู่ตรงกลางนี้จะทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมการทำงานของสมองทั้ง 2 ซีก ซึ่งหากกล้ามเนื้อส่วนนี้มีความแข็งแรงก็จะทำหน้าที่ประสานงานได้ดี อันจะส่งผลให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ การบริหารสมอง(Brain Gym) คือ การบริหารร่างกายในส่วนที่สมองควบคุมอยู่ โดยเฉพาะในส่วนของกล้ามเนื้อ corpus collosum ให้เกิดความแข็งแรง อันจะช่วยให้สมองทั้ง 2 ซีกทำงานอย่างสมดุลกันเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ และช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด

การบริหารสมองที่ใช้กันมากมีอยู่ด้วยกัน 4 ท่า คือ

1.) การเคลื่อนไหวแบบสลับข้าง (cross-over movement) เคลื่อนไหวอวัยวะของร่างกาย สลับข้างซ้าย-ขวา จะช่วยทำให้สมอง 2 ซีกส่งข้อมูลถ่ายโยงกันได้ดี

2.) การยืดส่วนต่างๆของร่างกาย (lengthening movement) การยืดส่วนต่างๆของร่างกาย สามารถช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของสมองส่วนหน้าและส่วนหลัง ทำให้มีสมาธิในการเรียนรู้หรือการทำงานดีขึ้น

3.) การเคลื่อนไหวเพื่อกระตุ้น (energising movement) ทำนี้ช่วยกระตุ้นการทำงานของกระแสประสาท ช่วยให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้

4.) การบริหารร่างกายง่ายๆ(useful exercise) เป็นการบริหารอวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย เช่น แขน ขา ตา ศรีษะ เป็นต้น

การบริหารสมองจึงเป็นอีกนวัตกรรมหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจมากในปัจจุบัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสมองดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาเพื่อนำมาจัดโปรแกรมการศึกษาโดยใช้ดนตรีบำบัดและ ศิลปะบำบัด ฝึกพูดและปรับพฤติกรรมเพื่อช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นสำคัญ

2. รูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง: โมเดลชิปปา(CIPPA)

ทฤษฎี หลักการและแนวคิดของรูปแบบ

ทิสนา แชมมณี (2543) ได้พัฒนารูปแบบนี้ขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้ใช้แนวคิดทางการศึกษาต่างๆ และได้นำแนวคิดเหล่านั้นมาประสานกันทำให้เกิดแบบแผนขึ้น แนวคิดดังกล่าวได้แก่ (1.) แนวคิดการสร้างความรู้ (2.) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เป็นกลุ่มและการเรียนรู้แบบร่วมมือ(3.) แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ (4.) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการ (5.) แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ โดยได้ใช้แนวคิดเหล่านี้ในการจัดการเรียนการสอน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง(construction of knowledge) ซึ่งนอกจากผู้เรียนจะต้องเรียนด้วยตนเองและฟังตนเองแล้ว ยังต้องฟังการปฏิสัมพันธ์(interaction) กับเพื่อน บุคคลอื่นๆและสิ่งแวดล้อมรอบตัวด้วย รวมทั้งต้องอาศัยทักษะกระบวนการ(process skills)ต่างๆจำนวนมากเป็นเครื่องมือในการสร้างความรู้ และนอกจากนั้น การเรียนรู้จะเป็นไปอย่างต่อเนื่องได้ดีเมื่อผู้เรียนมีความพร้อมในการรับรู้ และเรียนรู้ มีประสาทการรับรู้ที่ตื่นตัว ไม่เฉื่อยชา ซึ่งสิ่งที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนอยู่ในสภาพดังกล่าวได้คือ การให้มีการเคลื่อนไหวทางกาย (physical participation) อย่างเหมาะสม กิจกรรมที่มีลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง และเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง ซึ่งความรู้

ความเข้าใจนั้นจะมีความลึกซึ้งและอยู่คงทนขึ้นต้องอาศัยการมีโอกาสนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ (application) ในสถานการณ์ที่หลากหลาย ด้วยแนวคิดดังกล่าว จึงเกิดแบบแผน "CIPPA" ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้มีคุณภาพได้

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รูปแบบนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนอย่างแท้จริง โดยการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยความร่วมมือจากกลุ่ม นอกจากนั้นยังช่วยพัฒนาทักษะกระบวนการต่างๆ จำนวนมาก อาทิ กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กระบวนการแสวงหาความรู้ เป็นต้น

กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ซีปปา (CIPPA) เป็นหลักการซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ แก่ผู้เรียน การจัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักนี้สามารถใช้วิธีการและกระบวนการที่หลากหลาย ซึ่งอาจจัดเป็นแบบแผนได้หลายรูปแบบ อันประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1.) ขั้นการทบทวนความรู้เดิม(CIPP)

ขั้นนี้เป็นการดึงความรู้เดิมของผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน ซึ่งผู้สอนอาจใช้วิธีการต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย

2.) ขั้นการแสวงหาความรู้ใหม่(CIPP)

ขั้นนี้เป็นการแสวงหาข้อมูลความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนยังไม่มีจากแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ต่างๆ ซึ่งครูอาจจัดเตรียมมาให้ผู้เรียนหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนไปแสวงหาก็กได้

3.) ขั้นการศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม (CIPP)

ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับข้อมูล/ความรู้ที่หามาได้ ผู้เรียนจะต้องสร้างความหมายของข้อมูล/ประสบการณ์ใหม่ๆ โดยใช้กระบวนการต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น ใช้กระบวนการคิดและกระบวนการกลุ่มในการอภิปรายและสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลนั้นๆ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับความรู้เดิม

4.) **ชั้นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกับกลุ่ม(CIPP)**

ชั้นนี้เป็นชั้นที่ผู้เรียนอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตน รวมทั้งขยายความรู้ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้นซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้ความเข้าใจของตนแก่ผู้อื่นและได้รับประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจของผู้อื่นไปพร้อมๆกัน

5.) **ชั้นการสรุปและจัดระเบียบความรู้(CIPP)**

ชั้นนี้เป็นชั้นของการสรุปความรู้ที่ได้รับทั้งหมด ทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่และจัดสิ่งที่เรียนให้เป็นระบบระเบียบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย

6.) **ชั้นการปฏิบัติและ/หรือการแสดงผลงาน(CIPPA)**

ชั้นนี้จะช่วยชั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงผลงานการสร้างความรู้ของตนให้ผู้อื่นรับรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ต่อยอดหรือตรวจสอบความเข้าใจของตนและช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์

7.) **ชั้นประยุกต์ใช้ความรู้(CIPPA)**

ชั้นนี้เป็นชั้นของการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการนำความรู้ความเข้าใจของตนไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความชำนาญ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำในเรื่องนั้นๆ

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับการเรียนตามรูปแบบ

ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียน สามารถอธิบาย ชี้แจง ตอบคำถามได้ดี นอกจากนั้นยังได้พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นกลุ่ม การสื่อสารฯลฯ รวมทั้งเกิดความใฝ่รู้

จึงอาจกล่าวได้ว่าแนวทางในการจัดการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขในการเรียนนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ และวิธีการในการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นจำเป็นจะต้องเป็นวิธีการสอนที่หลากหลายโดยมุ่งเน้นจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง รวมถึงการนำนวัตกรรมใหม่ๆมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ที่หลากหลายทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง หรือที่เรียกว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยมีเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกันโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.5 การจัดการกิจกรรม

การจัดการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนจึงเป็นหัวใจสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้นและให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน จนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ดังที่ วิรุณ ตั้งเจริญ(2526) กล่าวว่า การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างวัย วุฒิภาวะ และพื้นฐานประสบการณ์ของเด็กแล้ว จำเป็นต้องพิจารณาถึงความสนใจของนักเรียนเป็นสำคัญด้วย กิจกรรมศิลปะที่จัดขึ้นโดยปราศจากความสนใจของเด็กแล้วนั้นย่อมมีโอกาสล้มเหลวได้ง่าย นอกจากนี้กิจกรรมใดๆยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างวัย วุฒิภาวะและพื้นฐานประสบการณ์ของผู้เรียนแล้ว จำเป็นต้องพิจารณาถึงความสนใจระหว่างเพศอีกด้วย ผจกญจณ์ ภูวิภาดาวรรณ (2544) ได้อธิบายว่ากิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ด้วยตัวเองมีความจำเป็นต่อการเรียนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่ช่วยในการเรียนรู้ เช่น ทักษะการอธิบาย การค้นคว้า การนำเสนอ การพัฒนาทักษะการคิด เช่น วิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ ดังนั้นการที่ผู้เรียนจะบรรลุตามจุดประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนหรือไม่ต้องอาศัยการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นแนวทางในการเรียนการสอน

ไทเลอร์ (Tyler,1974) ได้กล่าวถึงการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์เรียนรู้ว่า ประสบการณ์เรียนรู้ หมายถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และเงื่อนไขภายนอกในสิ่งแวดล้อมที่เขาพอจะตอบสนองได้ การเรียนรู้จึงเกิดโดยผ่านการกระทำของผู้เรียน ดังนั้นจึงพอจะกล่าวได้ว่าประสบการณ์เป็นผลรวมของเนื้อหากับการกระทำของผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(2534) ได้อธิบายว่าการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ต้องเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็นแก้ปัญหาเป็น ได้ฝึกปฏิบัติทั้งงานกลุ่ม และงานรายบุคคล ฉะนั้นการจัดการกิจกรรมต้องเน้นให้ผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง กิจกรรมต้องมีความเหมาะสมมีความน่าสนใจและมีความคิดสร้างสรรค์

สมพงษ์ จิตระดับ (2527) ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องชัดเจน และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับความคิด

รวบยอดของการสอน ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอนที่กำหนดไว้และอยู่บนพื้นฐานของเนื้อหา และประสบการณ์ที่นำมาใช้ในการสอน

2. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนให้นักเรียนได้ฝึกทักษะ ของการคิด การวิเคราะห์ การเลือก การตัดสินใจ และทักษะอื่นๆที่จำเป็น

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีผลต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด ของผู้เรียนในทางที่ดีและมีประโยชน์

4. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับวัยและประสบการณ์ ช่วงความสนใจ ระดับวุฒิภาวะ และความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน

5. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องเป็นสื่อกลางในการบูรณาการในเรื่องของเนื้อหา ประสบ การณ์ สิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหา ความเปลี่ยนแปลงต่างๆให้เกิดความกลมกลืนในการเรียนรู้มีความใหม่ และทันสมัยอยู่เสมอ

6. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีสาระน่าสนใจ สามารถสอดแทรกความสนุกสนาน เพลิดเพลินและต้องมีส่วนท้าทายให้นักเรียนรู้จักคิด การให้เหตุผล และการแสวงหาคำตอบต่างๆ ด้วยตนเอง

7. กิจกรรมการเรียนการสอนควรสร้างและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง การทำตาม กฎระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดไว้

8. กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีส่วนของการพัฒนาในเรื่องการทำงานร่วมกัน

9. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน ผลการแพ้ชนะมากเกินไป ทุกคนควรมีความพอใจและรู้จักการยอมรับเพื่อพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ

10. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องสามารถปรับเนื้อหาและประสบการณ์ซึ่งเป็นนามธรรม ที่ทำยาก ไม่น่าสนใจและมีส่วนสร้างบรรยากาศที่ดีให้แก่ห้องเรียน

สรุปได้ว่า ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีต้องเน้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ วิพากษ์ณ์ วิจารณ์ แก้ปัญหาเป็น มีความตระหนัก มีจิตสำนึกและสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันและชีวิตในการทำงานได้ สามารถแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นได้ดี ดังนั้นผู้สอนในฐานะ ของผู้จัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ควรคำนึงถึงประสบการณ์หรือสภาพการเรียนรู้ที่จัดให้ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาดำเนินไปเป้าหมายของหลักสูตร ครูควรให้ความสนใจติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด คอยกระตุ้นให้คำแนะนำและช่วยเหลือ รวมถึงการร่วมคิด ร่วมทำและ สร้างบรรยากาศจนนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สำหรับลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตั้นนั้นควรมีการบูรณาการในเรื่องเนื้อหา และมีสาระที่น่าสนใจเป็นรูปธรรมที่แสดงออกได้ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้แลกเปลี่ยนความคิด และประสบการณ์ ควบคู่กันไป

4.5.1 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การเรียนการสอนในแต่ละครั้ง หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงนั้นย่อมมีความสำคัญที่จะต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับสถานการณ์ที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน เน้นนักเรียนให้เป็นศูนย์กลางให้สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ รู้จักเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีการบูรณาการความคิด รู้จักตนเอง และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง(ชวลิต โปธินคร,2544) ดังนั้นการศึกษาจึงได้กำหนดหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช (ม.ป.ป.) ได้อธิบายว่าการเขียนกิจกรรมการเรียนการสอนของครูควรระบุบทบาทของครูและนักเรียนให้ชัดเจนเพื่อนำไปใช้ในการวางแผน โดยกิจกรรมการเรียนการสอนนั้นควรเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางส่งเสริมความร่วมมือทางการเรียนและสอดคล้องกับชีวิตจริง ซึ่งแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ โดยเน้นผลสัมฤทธิ์เฉพาะต่อนักเรียน ได้แก่ กิจกรรมให้นักเรียนทดลอง ให้ปฏิบัติจริง กิจกรรมการฝึกหัด การฝึกฝนเพิ่มเติม เป็นต้น
2. กิจกรรมการเรียนการสอนมุ่งฝึกกระบวนการคิด กิจกรรมการเรียนการสอนประเภทนี้เป็นกระบวนการใช้ความคิดและมุ่งพัฒนาระดับสติปัญญาของนักเรียน ได้แก่ การอภิปราย การโต้เถียง เป็นต้น
3. กิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนฝึกการแก้ปัญหา ใช้ปัญหาเป็นสื่อให้นักเรียนฝึกกระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ได้แก่ การจัดกิจกรรมการสอนแบบสืบเสาะ แบบอริยสัจสี่ เป็นต้น
4. กิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเล่นและแสดง เน้นให้นักเรียนทำกิจกรรมที่มีการแสดงท่าทางการเคลื่อนไหว หรือการแสดงออกต่างๆ ซึ่งจะส่งเสริมการเรียนรู้ที่ต้องการ ได้แก่ การร้องเพลง การเล่นเกม การใช้บทบาทสมมติ เป็นต้น
5. กิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนศึกษานอกห้องเรียน เน้นเปิดโอกาสให้นักเรียน

ทำกิจกรรมต่าง ๆ นอกห้องเรียน เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตามความต้องการ ได้แก่ การทัศนศึกษา นอกสถานที่ การจัดนิทรรศการแสดงผลงาน การค้นคว้าทำรายงานหรือโครงการ เป็นต้น

ศักรินทร์ สุวรรณโรจน์ ทองพูล บุญอึ้งและวิเชียร ไชยสุภี(2537) ได้กล่าวว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพควรคำนึงถึงหลักต่อไปนี้

- 1.ความสอดคล้องกับธรรมชาติของวิชานั้นๆ
- 2.ควรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่
- 3.ควรจัดให้สอดคล้องกับสาระสำคัญ และจุดประสงค์การเรียนรู้
- 4.ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้หลายรูปแบบ หลายวิธี ให้สอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของผู้เรียน
- 5.ควรเขียนกิจกรรมการเรียนการสอนให้ชัดเจน

กล่าวโดยสรุป หลักการจัดกิจกรรมการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นควรสัมพันธ์กับจุดประสงค์ของการเรียนทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้กับสถานการณ์ต่างๆและสอดคล้องกับความสามารถ ความสนใจ วุฒิภาวะ เพศ ประสบการณ์และสติปัญญาของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงออก มีส่วนร่วมในการค้นหาวิธีการแก้ปัญหา และการแสวงหาคำตอบอย่างมีเหตุผลโดยครูผู้สอนคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่างๆไปพร้อมกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกกระบวนการคิด การแก้ปัญหา มีส่วนร่วมในการแสดงออกและส่งเสริมประสบการณ์ใหม่ เช่นการทัศนศึกษา การจัดนิทรรศการหรือการทำโครงการ เป็นต้น โดยผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมออกเป็น 3 ส่วน คือกิจกรรมการสอนขั้นนำ ขั้นปฏิบัติและขั้นสรุปการเรียนรู้ทั้งหมดเพื่อให้เกิดมโนคติ

5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

5.1ทฤษฎีการเรียนรู้

ความหมายของการเรียนรู้

นักจิตวิทยาได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้และได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ดังต่อไปนี้คือ

สุรางค์ ไคว่ตระกูล (2533) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

สำหรับ อารี พันธุ์มณี (2534) ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ หรือวุฒิภาวะ หรือความบังเอิญ

ประสาธ อิศรปริดา (2538) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนพฤติกรรมหรือศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากประสบการณ์

จากความหมายของการเรียนรู้ที่นักจิตวิทยาหลายท่านดังกล่าวไว้ไว้ จึงอาจสรุปความหมายของการเรียนรู้ได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล จากพฤติกรรมเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์ของการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือการฝึกหัด พฤติกรรมดังกล่าวอาจเป็นเรื่องของการอ่าน การเขียน การคิด หรือการฝึกทักษะต่างๆก็ได้ทั้งสิ้น

5.2 ประเภทและระดับของการเรียนรู้

มนุษย์เกิดการเรียนรู้เนื่องมาจากประสบการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ผลของการเรียนรู้ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หลายด้านขึ้นอยู่กับลักษณะของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งได้มีผู้จัดประเภทของการเรียนรู้และระดับของการเรียนรู้ไว้ในแง่มุมต่างๆกัน ดังต่อไปนี้

ประเภทและระดับการเรียนรู้ตามแนวคิดและทฤษฎีของบลูม (Bloom)

บลูม และคณะ (B.S. Bloom et Al., 1956 อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี. 2540) ได้แบ่งประเภทของการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย

1.ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หรือ ปริยัติ เป็นการเรียนรู้ด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด ซึ่งเกี่ยวกับความสามารถทางสติปัญญา เช่น ความจำ ความคิด การเลือกวิธีแก้ปัญหา การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การคิดรูปแบบ การตัดสินใจของสิ่งต่างๆ เป็นต้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในส่วนของสมอง

บลูมและคณะได้ศึกษาวิจัยการเรียนรู้ด้านความรู้-ความคิดของมนุษย์ พบว่าโครงสร้างของพุทธิพิสัยประกอบด้วยความสามารถทางสติปัญญาจากง่ายสู่สิ่งที่ซับซ้อน และจากรูปธรรมสู่นามธรรม ซึ่งสามารถจำแนกชั้นตอนการเรียนรู้ได้เป็น 6 ชั้นตอน ดังนี้

1. ความรู้ความจำ (knowledge) เป็นความสามารถในการจดจำหรือระลึกถึงสิ่งของเรื่องราว กระบวนการหรือหลักการต่างๆตามเนื้อหาที่ได้เรียนหรือได้มีประสบการณ์ไปแล้ว
2. ความเข้าใจ (comprehension) เป็นความสามารถในการแปลความหมาย ตีความหมาย หรือขยายความ ชำนาญ แนวคิดในรูปแบบอื่น สรุปความด้วยคำพูดตนเอง หรือสรุปแนวโน้มจากข่าวสารที่ได้
3. การนำไปใช้ (application) เป็นความสามารถในการเลือกใช้กฎ หลักการ หรือกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ใหม่
4. การวิเคราะห์ (analysis) เป็นความสามารถในการแยกแยะส่วนประกอบ ความสัมพันธ์ หรือหลักการ แยกออกจากกันเป็นส่วนประกอบย่อยๆจนเห็นลำดับชั้นของความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบย่อยๆอย่างชัดเจน
5. การสังเคราะห์ (synthesis) เป็นความสามารถในการจัดการรวมส่วนประกอบย่อยๆ ข้อความ แผนงาน หรือหลักการ รวมเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบ โครงสร้าง หรือแนวคิดใหม่ที่มีความหมายหรือความสำคัญแบบที่ไม่เคยเป็นมาก่อน
6. การประเมินผล (evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินคุณค่าของสิ่งของ กระบวนการ ผลผลิต หรือแนวคิด โดยใช้หลักการแห่งเหตุผลภายในหรือพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานจากภายนอก

2.ด้านเจตพิสัย (Affective Domain) หรือปริเวท เป็นการเรียนรู้ด้านอารมณ์-ความรู้สึก ซึ่งเกี่ยวกับค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม เจตคติ เป็นต้น ซึ่งอาจแบ่งระดับการเรียนรู้ด้านเจตพิสัยที่พัฒนาขึ้นในตัวบุคคลจากระดับต่ำจนถึงระดับสูงได้ 5 ระดับ ซึ่งการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นจะต้องอาศัยพื้นฐานระดับการเรียนรู้ที่ต่ำกว่าดังต่อไปนี้

1. การรับรู้หรือการใส่ใจต่อสิ่งเร้า (receiving or attending) คือ การที่บุคคลถูกกระตุ้น

ให้รับรู้ต่อสิ่งเร้าหรือปรากฏการณ์บางอย่างที่อยู่รอบตัว ทำให้เกิดความตระหนัก ความตั้งใจ ที่จะรับรู้และให้ความสนใจต่อสิ่งเร้านั้น

2. การตอบสนอง (responding) เมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าจนเกิดความสนใจอย่างเต็มที่ บุคคลจึงยินยอมหรือเต็มใจที่จะตอบสนองและสร้างความพึงพอใจจากการตอบสนองจากสิ่งเร้านั้น

3. การเห็นคุณค่า (valuing) การที่บุคคลมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าสำหรับตน แสดงความชอบสิ่งนั้นมากกว่าสิ่งอื่น และสร้างความผูกพันที่จะอุทิศตนเพื่อค่านิยมนั้น

4. การจัดระบบค่านิยม (organization) เมื่อบุคคลยอมรับและเห็นคุณค่าของค่านิยม นั้นแล้ว บุคคลจะรวบรวมค่านิยมต่างๆที่สัมพันธ์กันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน อาจทำการเปรียบเทียบจัดลำดับความสัมพันธ์ของค่านิยม พร้อมทั้งกำหนดแนวทางของพฤติกรรมหรือการแสดงออก

5. การแสดงลักษณะตามค่านิยม (characterization) การที่บุคคลนำระบบค่านิยมที่สร้างขึ้นมาผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของของบุคลิกภาพและปรัชญาชีวิต ค่านิยมนั้นจึงเป็นแรงขับภายในที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงออกทางพฤติกรรมตามค่านิยมนั้น

3.ด้านทักษะพิสัย ความชำนาญ (Psychomotor domain / Skill Domain) หรือปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้ด้านทักษะ-การปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อส่วนต่างๆของร่างกาย การประสานงานของการใช้อวัยวะต่างๆ เช่น การเขียน การอ่าน การพูด การวาดภาพ การว่ายน้ำ การเล่นเกม เป็นต้น

ทักษะพิสัยเป็นทักษะทางร่างกายเกี่ยวกับการประสานงานของประสาท (สมอง) และกล้ามเนื้อ ซึ่งเน้นความคล่องแคล่ว รวดเร็ว ถูกต้อง และชำนาญ ตามความเป็นจริงแล้วทักษะพิสัยรวมอยู่ในการเรียนรู้ทุกอย่าง สำหรับการจำแนกระดับการเรียนรู้ทางด้านทักษะปฏิบัติ นักวิจัยได้จำแนกพัฒนาการทางทักษะ-การปฏิบัติไว้อย่างเป็นลำดับชั้น จากระดับง่ายไปจนถึงระดับซับซ้อน โดยจำแนกเป็น 7 ระดับ ดังนี้

1. การรับรู้ของระบบประสาทและกล้ามเนื้อ (Perception) การใช้ระบบประสาททั้ง 5 ได้แก่ หู ตา จมูก ปาก ลิ้น และผิวหนัง ในการรับรู้และแปลความหมายสิ่งเร้าที่ประสบ จัดนำมาสัมพันธ์กันเพื่อจะได้นำไปปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ

2. ความพร้อมที่จะปฏิบัติ (Set) การเตรียมความพร้อมทางด้านสมอง อารมณ์ และร่างกาย ที่จะปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ

3. การปฏิบัติตามข้อแนะนำ (Guide Response) การลงมือปฏิบัติการเพื่อให้เกิดการ

เรียนรู้ด้วยการเลียนแบบและการลองถูกลองผิด

4. การปฏิบัติจนเป็นนิสัย (Mechanism) ปฏิบัติการตามลำดับขั้นได้อย่างต่อเนื่องด้วยความมั่นใจจนเกิดความเคยชินติดเป็นนิสัย
5. การปฏิบัติที่สลับซับซ้อน (Complex Overt Response) ปฏิบัติกิจกรรมที่สลับซับซ้อนขึ้นโดยไม่ต้องใช้ความคิดมากนัก และกระทำได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ
6. การปรับเปลี่ยนปฏิบัติการ (Adaptation) ปรับเปลี่ยนหรือพลิกแพลงปฏิบัติการให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม
7. การสร้างปฏิบัติการใหม่(Origination) การสร้างปฏิบัติการขึ้นมาใหม่ด้วยตนเอง โดยอาศัยการปรับปรุงปฏิบัติการเก่าที่เคยทำมา

การเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านตามแนวของบลูมและคณะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และต่อเนื่องอย่างใกล้ชิด ซึ่งสามารถรวมตัวส่งเสริมซึ่งกันและกันได้ อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ในที่สุด

ประเภทและระดับการเรียนรู้ตามแนวคิดและทฤษฎีของกาเย่ (Gagne,1974)

กาเย่ (1974)ได้จำแนกประเภทของการเรียนรู้ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่การเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะทางสติปัญญา สารสนเทศจากถ้อยคำ ยุทธศาสตร์ทางปัญญา ทักษะทางกลกาล และทัศนคติ ซึ่งการเรียนรู้ทั้ง 5 ประเภทนี้ต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

1. ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skills) ผลของการใช้สัญลักษณ์ (symbols) ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดทักษะทางสติปัญญา อันเป็นทักษะขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทักษะทางสติปัญญาจัดเป็น “ ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ ” (procedural knowledge) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้อธิบายหรือทำนายปรากฏการณ์ต่างๆที่มนุษย์ประสบพบเห็น

ทักษะทางสติปัญญาสามารถจำแนกเป็นลำดับขั้นจากทักษะง่ายที่เป็นพื้นฐานสู่ทักษะที่ยากและมีความซับซ้อนได้ 4 ระดับ ดังนี้

1. การจำแนก (Discrimination) การเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการจำแนกเป็นระดับขั้นการเรียนรู้ทางสติปัญญาขั้นพื้นฐานที่สุด การจำแนกเป็นความสามารถของการเรียนรู้ว่าสิ่ง 2 สิ่งมีความเหมือนกันหรือต่างกัน การจำแนกเป็นการเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างสิ่งเร้าต่างประเภทหรือสิ่งเร้าประเภทเดียวกันที่คล้ายคลึงกัน และสามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นๆได้แตกต่างกัน

- 2.การใช้แนวคิด (Concepts)การเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ความคิดหรือมโนภาพสำหรับ

จำแนกแยกประเภทสิ่งต่างๆ ซึ่งมีลำดับขั้นของการใช้แนวคิด 2 ระดับดังนี้

2.1 แนวคิดเชิงรูปธรรม (concrete concepts) การใช้แนวคิดเชิงรูปธรรมเป็นความสามารถในการจำแนกแยกประเภทสิ่งของตามคุณลักษณะทางกายภาพหรือตามคุณสมบัติที่มองเห็น การเรียนรู้สำหรับการใช้แนวคิดเชิงรูปธรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการจดจำ การจัดเข้าพวก และการสรุปทั่วไป โดยอาศัยการจดจำลักษณะเฉพาะของสิ่งเหล่านั้น และสรุปว่าสิ่งนั้นจัดเป็นพวกไหน

2.2 แนวคิดเชิงนิยาม (defined concepts) การใช้แนวคิดเชิงนิยาม เป็นความสามารถในการจำแนกประเภทสิ่งของ เงื่อนไข เหตุการณ์ต่างๆตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆที่ทำการสังเกต

2.3 การใช้กฎเกณฑ์ (rules) กฎเกณฑ์เกิดจากการนำแนวคิดตั้งแต่ 2 แนวขึ้นไป มาเชื่อมโยงความสัมพันธ์กัน กฎเกณฑ์เป็นข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติต่อสิ่งเร้า เพื่อให้มนุษย์ตอบสนองต่อสิ่งเร้าไปในทิศทางที่พึงปรารถนา มนุษย์จึงพยายามทำตามกฎเกณฑ์เพื่อให้เกิดทักษะที่ถูกต้อง

2.4 การใช้หลักการ (principles) เกิดจากการนำกฎเกณฑ์ตั้งแต่ 2 กฎเกณฑ์ขึ้นไป มาเชื่อมโยงความสัมพันธ์กัน หลักการเป็นสิ่งที่ใช้อธิบายหรือทำนายผลลัพธ์ที่น่าจะเกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ การเรียนรู้ถึงวิธีการใช้หลักการจะเป็นเครื่องมือช่วยอธิบายสาเหตุของการเกิดเหตุการณ์หรือความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆได้

3. สารสนเทศจากถ้อยคำ (Verbal Information) การเรียนรู้เกี่ยวกับสารสนเทศจากถ้อยคำเป็นระดับของการเรียนรู้จากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งของ เหตุการณ์ สัญลักษณ์ หรือเงื่อนไข กับชื่อของสิ่งเหล่านั้น แล้วทำการจดจำข้อเท็จจริง เหตุการณ์ หรือความคิดเหล่านั้นได้ สารสนเทศที่ได้รับจากการสื่อสารถ้อยคำนั้นจัดเป็นความรู้ประเภทที่ได้มีการศึกษารวบรวมไว้แล้ว (declarative knowledge) ความรู้ส่วนใหญ่ที่เด็กได้รับจากโรงเรียนจัดเป็นผลการเรียนรู้ประเภทนี้

การเรียนรู้ทักษะทางสติปัญญาและสารสนเทศจากถ้อยคำมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การเรียนรู้สารสนเทศจากถ้อยคำช่วยให้เราสามารถสื่อสารทักษะทางสติปัญญาออกมาได้อย่างมีความหมาย ในขณะที่เดียวกัน ทักษะทางสติปัญญาช่วยให้เราเรียนรู้การจัดระบบโครงสร้างของสารสนเทศจากถ้อยคำ ถึงแม้ว่าการเรียนรู้สารสนเทศจากถ้อยคำน่าจะเป็นรูปแบบของการเรียนรู้ที่ง่ายกว่าทักษะทางสติปัญญา แต่ไม่จำเป็นว่าการเรียนรู้สารสนเทศจากถ้อยคำจะต้องเป็นการเรียนรู้ในระดับที่ต่ำกว่าทักษะทางสติปัญญา

1. ยุทธศาสตร์ทางปัญญา (Cognitive Strategies) ความสามารถด้านยุทธศาสตร์ทาง

ปัญญาเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างความสนใจ การเลือกรับรู้ จดจำสารสนเทศ ประมวลสารสนเทศ โดยการจัดเก็บสารสนเทศเป็นองค์แห่งความรู้ และคิดค้นวิธีเรียกใช้สารสนเทศเหล่านั้นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อใช้วิเคราะห์ปัญหา แปลความหมายและคิดวางแผนแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม การเรียนรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทางปัญญาจึงเป็นการเรียนรู้ที่ถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆด้วยตนเองอย่างอิสระ

2. ทักษะทางกลการ (Motor Skill) ทักษะทางกลการเป็นกระบวนการประสานงานของการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อส่วนต่างๆของร่างกายอย่างคล่องแคล่วและถูกต้อง เช่น การเดิน การวิ่ง การเขียน การอ่าน การวาด การปั้น การร้องเพลง การใช้เครื่องมือ การเล่นดนตรี เล่นกีฬา ขับรถยนต์ เป็นต้น ทักษะทางกลการสามารถฝึกฝนให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ส่วนใหญ่สามารถแยกเป็นทักษะเฉพาะส่วนและฝึกบูรณาการเข้าด้วยกันเป็นทักษะรวมที่สมบูรณ์ การเรียนรู้ทักษะทางกลการจึงต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติและการลงมือฝึกปฏิบัติ

3. ทศนคติ (Attitudes) ทศนคติเป็นสภาวะทางจิตใจซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล มีอิทธิพลต่อการเลือกแนวทางการแสดงออกเป็นพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กาเย่มีความเชื่อว่า ทศนคติมีองค์ประกอบ 3 ส่วน ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านจิตใจ (Affective Component) เป็นความรู้สึกทางบวกหรือทางลบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. องค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นความรู้ที่ครอบคลุมทักษะทางสติปัญญา สารสนเทศจากถ้อยคำ และทักษะทางกลการ รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับความคาดหวังทางสังคม ผลตอบแทนที่จะได้รับ และผลที่ตามมาจากการกระทำที่แสดงออก

การเรียนรู้ทั้ง 5 ประเภทตามแนวคิดและทฤษฎีของกาเย่ต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน การเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะทางสติปัญญาทำให้เกิดความสามารถทางการคิดและวิธีการซึ่งจะช่วยเกื้อหนุนให้การเรียนรู้เกี่ยวกับสารสนเทศจากถ้อยคำให้ดำเนินไปอย่างมีความหมายและเป็นระบบ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ยุทธศาสตร์ทางปัญญา และทักษะทางกลการตามลำดับ ผลของการเรียนรู้ดังกล่าวประกอบกันจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาทัศนคติของผู้เรียนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ในที่สุด

นอกจากกลุ่มและคณะ และกาเย่แล้วยังมีผู้ที่ได้ให้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับระดับการเรียนรู้ไว้ดังนี้

ระดับชั้นการเรียนรู้ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าได้จัดขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. การฟัง (สุตมยปัญญา) ก่อนจะเรียนรู้ได้ผู้เรียนจะต้องตั้งใจฟังจากครูหรือสิ่งเร้าอื่นๆที่ปรากฏเสียก่อน
2. การจำ (สัญญาปัญญา) หลังจากที่ได้รับฟังข้อมูลหรือคำสอนมาแล้วผู้เรียนจะต้องจำให้ได้
3. การคิด (จินตมยปัญญา) ผู้เรียนจะต้องรู้จักคิดในสิ่งที่รับฟังมาว่าสิ่งนั้นคืออะไร และมีรายละเอียดอย่างไร
4. การตรวจสอบ (ภาวนามยปัญญา) ผู้เรียนจะต้องตรวจสอบสิ่งที่ได้รับฟังมาว่ามีความถูกต้องและเป็นไปได้หรือไม่ เพียงใด
5. ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง (วิปัสสนาปัญญา) หลังจากที่ผู้เรียนได้รับฟัง จดจำ คิด และตรวจสอบข้อมูลหรือคำสอนเป็นอย่างดีแล้ว ในขั้นสุดท้ายจะเกิดเป็นความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ที่เรียกว่า " รู้แจ้ง เห็นแจ้ง " หรือ ทิปัสญาณ (Insight)

ระดับชั้นการเรียนรู้ตามแนวคิดและทฤษฎีของบรูเนอร์ (Bruner อ้างถึงใน สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2532)

บรูเนอร์ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ว่าประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การรับความรู้ (Acquisition) เป็นขั้นตอนของการรับความรู้ใหม่
2. การเปลี่ยนแปลงรูปของความรู้ (Transformation) เป็นขั้นตอนของการแปลงรูปความรู้ที่ได้รับมาให้สัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน
3. การประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นตอนของการประเมินผลว่าสิ่งที่ได้รับมาเป็นความรู้ใหม่ เมื่อผ่านขั้นตอนการแปลงรูปของความรู้แล้วว่าดีหรือไม่ หรือทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นเพียงใด

การจัดประเภทและระดับชั้นการเรียนรู้ตามแนวคิดและทฤษฎีของนักจิตวิทยาดังกล่าวข้างต้น ทำให้สามารถทราบได้ว่าการเรียนรู้มีได้หลายระดับ และการที่บุคคลจะสามารถเกิดการเรียนรู้ได้ในระดับใดย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของการเรียนรู้เป็นสำคัญ

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลจากพฤติกรรมเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร อันเนื่องมาจากประสบการณ์ของการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลของการเรียนรู้สามารถทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้หลายด้านขึ้นอยู่กับลักษณะของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งทางพุทธิพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย คือในด้านของความรู้ความเข้าใจ อารมณ์ความรู้สึกและในด้านกาปฏิบัติ ตามลำดับ

5.3 องค์ประกอบของการเรียนรู้

การเรียนรู้ของบุคคลมี 2 องค์ประกอบ ได้แก่

1. องค์ประกอบภายในตัวผู้เรียน ภายในตัวผู้เรียนมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ คือ

1. วุฒิภาวะ (Maturation) หมายถึง สภาพความเจริญเติบโตของเด็กในวัยหนึ่งๆ ซึ่งวุฒิภาวะจำแนกได้หลายอย่าง เช่น วุฒิภาวะทางร่างกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม ทางเพศ เป็นต้น ฉะนั้นเด็กจะเรียนได้ดีถ้ามีวุฒิภาวะที่เหมาะสม

2. ความพร้อม (Readiness) หมายถึง สภาพความเจริญเติบโตของร่างกายบวกกับความสนใจและความรู้พื้นฐานที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดี

องค์ประกอบที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม ได้แก่

2.1 องค์ประกอบภายในตัวผู้เรียน ได้แก่ วุฒิภาวะ ความสนใจ และความรู้พื้นฐานหรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2.2 องค์ประกอบภายในโรงเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น บุคลิกภาพของครู การจัดบทเรียน การจัดสนามและบริเวณโรงเรียน เป็นต้น

3. การฝึก (Training) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้มาแล้วซ้ำๆอีกเพื่อให้เกิดทักษะหรือความชำนาญ หรือเป็นนิสัยติดตัวไป เช่น เมื่อได้เรียนรู้บทเรียนมาแล้วก็ควรจะได้มีการทำแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นต้น ซึ่งในการฝึก ควรยึดหลักการดังนี้

3.1 เริ่มฝึกเมื่อเด็กมีความพร้อมเสียก่อน

3.2 ควรคำนึงถึงความยากง่ายของสิ่งที่ฝึก

3.3 กำหนดระยะเวลาฝึกให้เหมาะสม ไม่นานเกินไปหรือมากเกินไป

3.4 ถ้ามีการฝึกมากๆต้องแบ่งเป็นช่วงๆ

3.5 ควรให้เด็กได้ทราบผลความก้าวหน้าในการฝึก

2. องค์ประกอบภายนอกตัวผู้เรียน ได้แก่

1. ความยาวของบทเรียน (Length of Material) บทเรียนที่มีความยาวมากหรือตำราเล่มหนาๆ ย่อมจะเรียนรู้ได้ช้ากว่าตำราเล่มบางๆ เป็นต้น
2. ความยากง่ายของบทเรียน (Difficult of Material) บทเรียนที่มีความยากง่าย จะช่วยในการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยากๆ
3. ความหมายของบทเรียน (Meaningfulness of Material) บทเรียนที่มีความหมายจะช่วยในการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มี ความหมาย
4. การรบกวน (Kinterference) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีผลรบกวนการเรียนรู้ของบุคคล เช่น กิจกรรมก่อนเรียน กิจกรรมขณะกำลังเรียน และกิจกรรมภายหลังจากการเรียน
5. เครื่องล่อใจ (Incentive) หมายถึง สิ่งของหรือสถานการณ์ที่จะกระตุ้นหรือจูงใจให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้เร็วขึ้น เช่น การให้รางวัลและการแข่งขัน เป็นต้น
6. การแนะแนวในการเรียน (Guidance) ถ้าผู้เรียนได้รับการแนะแนวในการเรียนที่ดี จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
7. ช่วงเวลาในการเรียน (Time) ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น ช่วงเช้า จะช่วยให้เรียนรู้ได้เร็วกว่าช่วงบ่าย
8. ครู (Teacher) ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้จากครูที่ดี จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีและเร็วขึ้น
9. สิ่งแวดล้อม (Environment) ถ้าผู้เรียนอยู่ในสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีและเร็วยิ่งขึ้น

ซึ่งจากหลายแนวคิดและทฤษฎีร่วมกับการศึกษาขององค์ประกอบของการเรียนรู้ดังกล่าว สุชา จันทอม (2536) ได้สรุปไว้ว่า การเรียนรู้เกิดได้ ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้โดยได้ร่วมกระทำโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือได้ลงมือกระทำสิ่งที่จะเรียนรู้นั้นจริง
2. การเรียนรู้ที่แท้จริงจะมีได้เมื่อผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์หรือได้รับสิ่งที่ตนต้องการ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีความสนใจหรือมีความต้องการในบางสิ่งบางอย่าง ผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมโดยตั้งอกตั้งใจ เพราะมีความสนใจในสิ่งนั้นหรือได้รับสิ่งที่ตนต้องการ
3. การเรียนรู้เก่าหรือประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ว จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ยิ่งขึ้น

โดยเฉพาะกับประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วนั้นเป็นสิ่งที่สมปรารถนาและน่าตื่นเต้น การเรียนรู้ใหม่ๆ ที่สะสมขึ้นเนื่องจากประสบการณ์ก่อนๆหรือที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ก่อนๆนี้ เป็นหลักสำคัญของการเรียนรู้ทุกชนิด

4. การเรียนรู้ทักษะและทัศนคติใหม่ๆในเรื่องของบุคคลแต่ละคนจะต้องเรียนรู้เอง คนเราอาจเรียนรู้เป็นหมู่เป็นกลุ่มได้ แต่การเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความคิดเห็นเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล

5. การสอนเป็นการแนะแนวที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักช่วยตนเอง เป็นการแนะแนวทางให้การเรียนดำเนินไปด้วยดี

การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับทุกคนโดยเฉพาะผู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียน การเรียนรู้เป็นสิ่งที่สามารถฝึกหัดให้เกิดมีขึ้นมาได้ โดยอาศัยปัจจัยภายนอกอื่นๆหลายปัจจัย เช่น ลักษณะของบทเรียนที่เรียน เครื่องล่อใจต่างๆ สิ่งแวดล้อมรอบตัว การแนะแนวในการเรียน และครูผู้สอน อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 นั้นมีความต้องการที่จะมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจึงจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้ให้จำมาเป็นผู้ถ่ายทอดความเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้สถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์และหาทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทั้งทางความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กร และสังคมโดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษด้วย และไม่ว่าจะเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้หรือยุทธศาสตร์การสอนใด สิ่งหนึ่งที่ผู้สอนต้องระลึกถึงอยู่เสมอก็คือการช่วยเหลือให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและสังคม แม้ว่าผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันก็ตาม ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านสังคม เป็น

สำคัญสอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542ที่ได้เปิดโอกาสให้มีการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายและเสรีมากขึ้น แนวการศึกษาหนึ่งที่ค่อนข้างจะมีความสอดคล้องกับเรื่องของการเรียนรู้ที่มีความสุขตามระบบการเรียนการสอนในปัจจุบัน นั่นคือ แนวการศึกษาแบบนีโอฮิวแมนนิส ซึ่งมีรูปแบบและแนวทางดังนี้

5.4การศึกษาแบบนีโอฮิวแมนนิส

เป็นแนวการศึกษาในรูปแบบนีโอฮิวแมนนิสหรือมนุษยนิยมแนวใหม่ที่เป็นแนวทางในปรัชญาของกลุ่มมนุษยนิยมซึ่งพัฒนาขึ้นโดย พีอาร์ ลักการ (P.R. Sarkar) นักคิดชาวอินเดีย ซึ่งเป็นการศึกษาในแนวทางที่ช่วยพัฒนาให้เด็กเก่ง ฉลาด แข็งแรง มีความคิด มีน้ำใจโดยใช้วิธีการด้านบวก(Avadhutka Anandmitra Acarya, 1986)

ซึ่งประกอบไปด้วย

1. การสร้างบรรยากาศให้คลีนสมองต่ำ
2. การพัฒนาเซลล์สมองเด็ก
3. การสร้างภาพพจน์ด้านบวกให้กับเด็ก
4. การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก
5. การให้ความรัก

อันมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสร้างบรรยากาศให้คลีนสมองต่ำ

นักจิตวิทยาการศึกษาในปัจจุบันได้ยอมรับว่า อารมณ์และความรู้สึกของคนเรามีผลต่อการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง การเรียนรู้จะเป็นผลอย่างสูงสุดเมื่อจิตใจอยู่ในสภาวะที่ผ่อนคลายที่สุด ปราศจากความตึงเครียด และปราศจากความวิตกกังวล กล่าวคือคนเราจะเกิดการเรียนรู้และใช้ศักยภาพของตัวเองได้สูงสุดเมื่อสบายใจและมีความสุข จากการค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์พบว่า สมองของคนเราประกอบด้วยเซลล์ประสาทหลายพันล้านเซลล์ แต่ละเซลล์ได้สร้างกระแสไฟฟ้าเล็กๆขึ้น ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วทำให้เกิด คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า และคลื่นสมองซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของจิตใจ หากสภาวะที่มนุษย์สัมผัส กระวนกระวายไม่มีความสุขจะทำให้คลื่น

สมองสูง แต่หากมีการพัฒนาจิตใจให้สงบและทำให้อารมณ์ดีนั้น มนุษย์จะอยู่ในสภาวะที่คลื่นสมองต่ำทำให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีภูมิคุ้มกันในร่างกายสูง และเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้รวดเร็ว แนวคิดของนีโอฮิวแมนนิสจึงเริ่มจากการฝึกฝนพัฒนาจิตใจโดยการฝึกโยคะ สมาธิ และสอนให้เด็กมีความคิดด้านบวก โดยมีความเชื่อว่าหากฝึกให้เด็กตั้งแต่เล็กจะกลายเป็นคนที่มองโลกในแง่ดี

2. การพัฒนาเซลล์สมอง

การจัดการศึกษาแบบนี้โอฮิวแมนนิสเป็นการพยายามจัดสิ่งแวดล้อมและการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเซลล์ประสาทของผู้เรียน กล่าวคือ

1. มีการจัดกิจกรรมให้เด็กๆ ได้ฝึกใช้มือและเท้าให้มาก เช่น กิจกรรมโยคะ กิจกรรมทำทางประกอบการร้องเพลง และการปั้นแบ่งดินน้ำมัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสมองของเด็กโดยตรง

2. จัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ศิลป ดนตรีและเพลง

3. การสร้างภาพพจน์ด้านบวกให้กับเด็ก

ภาพพจน์ของตนเองคือ ความรู้สึกที่เรามีต่อตนเอง แนวคิดของนีโอฮิวแมนนิสเชื่อว่าเด็กจะสามารถรับข้อมูลต่างๆ ได้เร็ว หากต้องการให้เด็กเรียนรู้ได้ดีควบคู่ไปกับการสร้างภาพพจน์ต่อตนเองในทางบวก ครูหรือผู้สอนควรจะใช้คำพูดด้านบวก ให้เกียรติแก่ผู้เรียน ยิ้มแย้มแจ่มใส และยอมรับในตัวผู้เรียน การยอมรับและให้เกียรติผู้เรียนรวมทั้งการเสริมแรงของครูนับเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง

4. การเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก

เด็กจะเรียนรู้ในสิ่งที่เห็นได้มากกว่าสิ่งที่ได้ยิน ดังนั้นพฤติกรรมของผู้ใหญ่จึงเป็นบทเรียนที่ดีที่สุดของเด็ก ซึ่งหากผู้ใหญ่ต้องการให้เด็กเป็นอย่างใ้จ้จึงจำเป็นต้องพยายามทำให้เป็นตัวอย่างนั้นเสียก่อน

5. การให้ความรัก

การให้ความรักเปรียบเสมือนกับแก้วน้ำ ถ้าความรักของเด็กคนนั้นเต็ม มันย่อมไหลเพื่อแผ่ไปถึงผู้อื่น ตรงกันข้ามถ้าความรักของเขามีเพียงค่อนแก้ว เขาย่อมเรียกร้องต้องการการแสดงออกซึ่งความรักแก่เด็กที่จะทำให้เขาได้รับความรักกลับเต็ม

วิธีที่จะได้ความรัก

1. รอยยิ้ม ตามหลักจิตวิทยา การยิ้มคือการยอมรับในความเป็นมนุษย์

2. คำชม การนำเอาข้อดีมาพูดอย่างน้อยวันละ 4 ครั้งเพื่อการมีชีวิตรอด 8 ครั้งเพื่อการมีชีวิตอยู่อย่างปกติ และ 14 ครั้งเพื่อการมีชีวิตอย่างมีความสุข ถ้าไม่ได้รับเลยเขาจะอารมณ์ไม่ดี หงุดหงิด ดังนั้นในโรงเรียนนีโอฮิวแมนนิส ครูจึงกอดเด็กหลังเช็กชื่อในตอนเช้าเสมอ

3. สวัสดิ์ เป็นหลักของโยคะทางตะวันออก ท่านมัสการ จะมีความหมายลึกๆยิ่งขึ้นข้างบนแปลว่า สวัสดิ์ความดีงามในตัวท่าน ยกกระดบอกแปลว่า สวัสดิ์ความดีงามในตัวเรา โรงเรียนนีโอฮิวแมนนิส จึงปลูกฝังในเรื่องเหล่านี้ การยกมือไหว้สวัสดิ์ การขอบคุณ การขอโทษ เด็กสวัสดิ์ครูครูสวัสดิ์ตอบ อันจะทำให้เขาารู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า

4. การสบตา เป็นการส่งความรู้สึกดีๆซึ่งกันและกัน เด็กที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง จะสบตากับคนอื่นได้อย่างมั่นอกมั่นใจ

จึงพอสรุปได้ว่าเป้าหมายหลักของการศึกษาแบบนีโอฮิวแมนนิสนั้นคือการพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นคนสมบูรณ์และมีความสุข เน้นให้ผู้เรียนเกิดแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจ ตามทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมนุษย์ที่ Maslow เห็นว่าการพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการธรรมชาติที่อยู่ภายในของแต่ละบุคคล ไม่ควรเป็นการบังคับแต่ควรเป็นไปตามศักยภาพของตน และยังสอดคล้องกับทฤษฎีของ Carl Rogers ที่มีความเชื่อว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ที่ดีได้ควรเป็นการเรียนรู้กระบวนการที่จะเปิดตนเองเพื่อรับประสบการณ์ใหม่ และในทางเดียวกันนี้การจัดการเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางของนีโอฮิวแมนนิสจึงเป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ สมองซีกซ้ายและซีกขวาเป็นสำคัญ โดยที่ทุกๆบทเรียนจะถูกบูรณาการเข้ากับกิจกรรมทางศิลปะ เพื่อพัฒนาจินตนาการของเด็กให้สร้างสรรค์อย่างเป็นระบบและเป็นลักษณะของการเรียนรู้ศิลปะที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระเสรีในการพัฒนาความคิดใหม่ๆกับการทดลองด้วยวัสดุต่างๆชนิด มีการผสมผสานควบคู่ไปกับความรู้ด้านวิชาการต่างๆเสมอ นับว่าเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์และทักษะต่างๆไปพร้อมๆกัน บรรยากาศในการเรียนรู้แบบนีโอฮิวแมนนิสนั้นจึงเป็นไปอย่างสนุกสนานครูผู้สอนเปิดเสรีในการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจินตนาการและพัฒนาจิตใจไปสู่เป้าหมายของการเรียนอย่างมีความสุขซึ่งจะเป็นลักษณะที่สอดคล้องและเป็นประโยชน์กับเป้าหมายของการเรียนศิลปศึกษาในปัจจุบัน

ตอนที่ 3. การเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้อย่างมีความสุขสำหรับเด็ก ระดับประถมศึกษาตอนต้น

1. ความหมายของการเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้อย่างมีความสุข

การสอนคือ การจัดประสบการณ์ในชีวิตให้กับนักเรียน การฝึกให้นักเรียนขบคิดปัญหาต่างๆ การให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การแนะแนวทางให้นักเรียนได้ศึกษาและค้นหาความรู้ การฝึกให้นักเรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ การช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ที่ไปใช้กับชีวิตประจำวัน การส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาทั้งร่างกายสติปัญญา อารมณ์ สังคม การถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน รวมทั้งการจัดสิ่งแวดล้อมและการจัดกิจกรรมให้เหมาะแก่การเรียนรู้ของนักเรียน อันเป็นกระบวนการขั้นต้นของการให้ความรู้เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้เร็วขึ้น สอดคล้องกับจันทิกา ลิมปิเจริญ (2526) ที่เห็นว่าการเรียนการสอนในความเป็นจริงนั้นมิใช่หมายถึงการอบรมสั่งสอน การปลูกฝังด้านคุณธรรม จริยธรรมเพียงเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมไปถึงการกระทำทุกอย่างเพื่อไปสู่ความมุ่งหมายทั้งทางด้านสติปัญญา ทักษะและเจตคติ และการเรียนการสอนที่ดีต้องและเหมาะสมนั้นผู้เรียนจะได้รับความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะและความชำนาญรวมทั้งมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้ตลอดจนเห็นแนวทางที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้และศึกษาเพิ่มเติมได้

กล่าวคือการสอนคือศิลปะของการช่วยให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ประกอบด้วย วิธีการให้เนื้อหา สถานการณ์ที่เหมาะสม เงื่อนไขหรือกิจกรรมต่างๆที่จะช่วยให้เกิดการเรียนได้ง่ายขึ้น ซึ่งจากความหมายของการสอนดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า การสอนได้แก่ การที่บุคคลคนหนึ่งหรือมากกว่านั้น (ครู) จะกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่าง (กิจกรรมการสอน) เพื่อให้บุคคลจำนวนหนึ่ง (นักเรียน) เกิดการเรียนรู้ (ผลที่จะบรรลุ) ในสิ่งที่มีประโยชน์และพึงประสงค์ (เนื้อหา)

2. ความสำคัญของการเรียนการสอนศิลปะเพื่อการเรียนรู้อย่างมีความสุขสำหรับเด็ก ระดับประถมศึกษา

ความสำคัญของการเรียนศิลปศึกษาในระดับประถมนั้นเป็นการมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิด ความมั่งคั่งทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด ทั้งยังช่วยส่งเสริมคุณค่าให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนในด้าน

ต่างๆได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การเรียนการสอนศิลปะที่จัดขึ้นนั้นจะต้องจัดขึ้นตามวุฒิภาวะ ความสนใจและความต้องการ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้เรียน และสิ่งอันสำคัญที่ครูจะต้องคำนึงถึงนั้นคือการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการเปิดโอกาสให้เด็กได้มีการเลือกอย่างอิสระอันจะทำให้เด็กได้รับประสบการณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งทำให้เด็กได้เกี่ยวพันกันทางสังคม เกิดความสนุกสนาน ทำให้เด็กมีเพื่อนและให้รู้สึกว่าตนมีส่วนได้สร้างศิลปะ เกิดความภูมิใจมีความรู้สึว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและมีความสุขในการเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ วิรุณ ตั้งเจริญ(2526) ที่กล่าวว่า ความสำคัญของการเรียนการสอน ศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษาจะเน้นคุณค่าที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียน 3 ด้าน คือ

1. คุณค่าทางจิตใจ ได้แก่ รสนิยมที่พึงมีต่อศิลปะ การชื่นชมต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ดี และการเห็นคุณค่าของความงาม
2. คุณค่าทางกาย ได้แก่ การแสดงออกด้วยการริเริ่มสร้างสรรค์ การแสดงออกตามความถนัด และความสามารถเฉพาะบุคคล รวมทั้งการได้มีความสุข ความสนุกสนานเพลิดเพลิน
3. คุณค่าทางสังคม ได้แก่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ความสำคัญในการเรียนศิลปะยังมีคุณค่าในด้านส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาพฤติกรรมและบำบัดปัญหาของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญและมีชื่อเสียงในวงการศิลปะศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของวิชาศิลปะศึกษาว่า การที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานทางศิลปะศึกษา จะเป็นการช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาในด้านสุนทรียภาพ การรับรู้ สติปัญญา สังคม อารมณ์ การสร้างสรรค์ และเทคนิคการทำงาน

สุลักษณ์ เทียนสุวรรณ (2528) ได้ให้ความคิดเห็นต่อคุณค่าของศิลปะศึกษาไว้ว่า การมุ่งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เริ่มต้นจากวิชาศิลปะศึกษา จะมีผลให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตัวเอง และความเชื่อมั่นดังกล่าวจะพัฒนายิ่งขึ้นหากเขาได้รับการสนับสนุนในวิชาอื่นๆด้วย ทั้งที่โรงเรียนที่บ้านและในสังคม

นักการศึกษาในต่างประเทศ คือ รุสซอพอฟ และสวอธทซ์ (Rueschhoff and Swartz ,1969) กล่าวว่า ศิลปะศึกษา เป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนแต่ละคนโดยตรง และกิจกรรมทางศิลปะศึกษาช่วยให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกซึ่ง

ความคิดสร้างสรรค์ของตนเองตั้งนั้น ศิลปะศึกษาจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ส่งเสริมการแสดงออกของความคิดสร้างสรรค์

จากความคิดเห็นดังกล่าวสรุปได้ว่าความสำคัญของการเรียนการสอนศิลปะเพื่อการเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าของความงาม เกิดการพัฒนาในด้านสุนทรียภาพ มีความสุข ความสนุกสนานเพลิดเพลินทั้งยังสร้างให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นและความมั่นใจในความสามารถเฉพาะของตนเองได้มากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนศิลปะเพื่อการเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้นเปรียบเสมือนการสร้างคุณค่าให้เกิดกับผู้เรียนทั้งทางจิตใจ ทางกายและทางสังคมได้เป็นอย่างดี

2.1 หลักเกณฑ์การจัดการเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้ อย่างมีความสุขสำหรับเด็กระดับประถมศึกษา

ในการจัดรูปแบบการเรียนการสอนศิลปะศึกษาตามแนวทางการเรียนรู้อย่างมีความสุขสำหรับเด็กประถมต้นนั้นครูผู้สอนควรจะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2521) ได้ระบุถึงหลักเกณฑ์การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาที่ครูควรคำนึงถึง คือ

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนเนื้อหาในแต่ละบทเรียนควรยึดหยุ่นตามเหตุการณ์ สภาพท้องถิ่น ความสนใจของผู้เรียน และควรจัดให้สัมพันธ์ระหว่างกลุ่มวิชามากที่สุด
2. ผู้สอนควรใช้วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนรู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ผูกให้คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น และรู้จักนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยพิจารณาวิธีสอนที่เห็นว่าเหมาะสมกับจุดประสงค์แต่ละลักษณะเนื้อหาวิชา เช่น การสอนแบบแก้ปัญหา ค้นคว้า อภิปราย ทำงานกลุ่ม ฯลฯ
3. ผู้สอนควรคำนึงถึงการให้ผู้เรียนมีโอกาสรียนทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติ ซึ่งจะส่งผลส่งเสริมลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลและให้ผู้เรียนอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข
4. เวลาที่กำหนดไว้คาบละ 20 นาที ในการจัดการเรียนการสอนให้โรงเรียนหรือท้องถิ่น กำหนดช่วงตารางเวลาเรียนเอง โดยกำหนดครั้งละกี่คาบ เป็นช่วงสั้นหรือช่วงยาวตามความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาและกิจกรรม
5. ครูควรคำนึงถึงเกี่ยวกับพัฒนา เกี่ยวกับความสนใจเป็นพิเศษของนักเรียน เด็กบางคน

จะมีความสามารถมากกว่าคนอื่นในการทำงานศิลปะ แต่ส่วนที่ครูต้องระวัง คือครูไม่ควรที่จะละเลยที่จะส่งเสริมให้เด็กทดลองกับสื่อวัสดุใหม่ๆ

6. การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาที่จะส่งผลถึงทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษามีขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของผลงานแต่อยู่ที่การส่งเสริมความคิดริเริ่ม การขยายประสบการณ์และความคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์

จากหลักเกณฑ์ที่กรมวิชาการได้วางแนวทางหลักไว้สำหรับการเรียนการสอนศิลปะศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ได้กล่าวถึงแนวการสอนของครูศิลปะศึกษาไว้ ดังนี้

1. การสอนแต่ละครั้งควรสอนเนื้อหาแต่ละเรื่องสลับกันไป ไม่ควรสอนเรื่องเดียวจนจบ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายไม่สนใจเท่าที่ควร
2. ครูควรให้เด็กได้มีประสบการณ์ในการวางแผนดำเนินงาน และหาอุปกรณ์การเรียนการสอนร่วมกับครู และหากจำเป็นครูอาจนำตัวอย่างงานที่สำเร็จรูปแล้วมาให้ดู พร้อมทั้งเสนอแนะวิธีการดำเนินกิจกรรมนั้นๆตลอดจนเสนอแนะวิธีการเลือกใช้วัสดุให้เหมาะสมกับกิจกรรม
3. บางเรื่องครูอาจจำเป็นต้องสาธิตวิธีการเพื่อให้นักเรียนเข้าถึงกระบวนการปฏิบัติเสียก่อนแล้วจึงให้ลงมือทำงาน
4. ผู้สอนต้องอยู่กับเด็กตลอดเวลาเพื่อสังเกตการปฏิบัติงาน ช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาและพยายามให้เด็กได้ทำงานตามความคิดอิสระของตนให้มากที่สุดเพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์
5. อธิบายผลงานของตนและเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการทำงานทุกครั้ง
6. เก็บทำความสะอาดเครื่องมือ เครื่องใช้ และสถานที่ทุกครั้งหลังจากที่ทำงานเสร็จแล้ว เพื่อฝึกให้เด็กมีนิสัยรักความสะอาดและความเป็นระเบียบ
7. จัดแสดงผลงานของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้มีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง และมีโอกาสพัฒนาการทำงานของตนด้วย
8. เน้นการมอบหมายให้ทำงานเป็นกลุ่มมากกว่าเป็นรายบุคคล เพื่อให้เด็กได้รู้จักทำงานร่วมกันและมีโอกาสได้ช่วยเหลือกัน

จากบทความดังกล่าวข้างต้นทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์และแนวทางในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาตามแนวทางการเรียนรู้ที่มีความสุขสำหรับเด็กประถมต้นว่ามีความสำคัญและควรวางแผนการสอนอย่างไรต่อไป

3. พัฒนาการการเรียนรู้ศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษาอย่างมีความสุข

พัฒนาการ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะทางด้านหน้าที่ของอวัยวะ และรวมถึงการปรับตัวเพื่อให้อุปกับสภาพแวดล้อมด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, 2534)

เด็กวัยประถมศึกษา เป็นช่วงอายุที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว สามารถจำแนกพัฒนาการของเด็กออกได้เป็น 4 ด้านที่สำคัญ คือ

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย (Physical Development)
2. พัฒนาการทางด้านอารมณ์ (Emotional Development)
3. พัฒนาการทางด้านสังคม (Social Development)
4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา (Intellectual Development)

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย(Physical Development)

พัฒนาการทางด้านร่างกาย หมายถึง การที่เนื้อเยื่อหรืออวัยวะพัฒนาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ให้

สมบูรณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, 2534) เกิดเป็นความสามารถทางร่างกายที่เด็กสามารถกระทำได้ตามวัย (ลัดดาวัลย์ สืบจิต, 2540)

ร่างกายของเด็กวัยนี้จะขยายออกทางส่วนสูงมากกว่าส่วนกว้าง ลำตัวแบน แขนขายาวออก รูปร่างเปลี่ยนแปลงเข้าลักษณะผู้ใหญ่มากขึ้นเรื่อยๆ อวัยวะย่อยและระบบหมุนเวียนของเลือดเจริญเกือบเต็มที่ แต่หัวใจยังเจริญช้ากว่าเล็กน้อย กระดูกข้อมือ 6-7 ชิ้น ยังไม่เจริญเต็มที่ ลักษณะของตายังไม่เจริญสูงสุด คือ ยังเป็นสายตาคอนข้างยาวอยู่ (สุชา จันทน์อม, 2536) ลักษณะทางเพศเริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย เด็กวัยนี้มีพลังงานมากจึงไม่ชอบอยู่นิ่ง ชอบทำกิจกรรม และทำอย่างรวดเร็วทำให้ประสบอุบัติเหตุบ่อยๆ

โดยภาพรวม พัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กวัยนี้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอโดยเด็กหญิงจะมีพัฒนาการค่อนข้างเร็วกว่าเด็กชายเล็กน้อย

2. พัฒนาการทางด้านอารมณ์(Emotional Development)

พัฒนาการทางด้านอารมณ์ หมายถึง การแสดงออกของสภาพจิตใจและความต้องการ (ฉวีวรรณ กินาวงศ์, 2533) ที่เกิดขึ้นภายในตนเอง เป็นความรู้สึกที่ได้รับอิทธิพลจากบุคคลอื่นหรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ (ลัดดาวัลย์ สืบจิต, 2540)

เด็กวัยนี้พัฒนาการทางอารมณ์อยู่ในระดับปานกลาง คือ ไม่ดีหรือร้ายจนเกินไป เมื่อโกรธจะหาทางออกโดยใช้เสียง รู้จักเห็นใจผู้อื่น ต้องการความมั่นคงในหมู่คณะและครอบครัว ความรู้สึกเปลี่ยนแปลงง่ายและรวดเร็ว อารมณ์กลัวมีน้อยลงกว่าเด็กวัยอนุบาลเพราะเริ่มเข้าใจสิ่งต่างๆ มากขึ้น เลิกกลัวในสิ่งที่ไม่เป็นตัวตน สัตว์และปรากฏการณ์ธรรมชาติมาเป็นกลัวในสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริง เช่น กลัวไม่มีเพื่อนกลัวเรียนไม่ดี กลัวอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับครอบครัวและตนเอง เป็นต้น สิ่งที่เด็กวัยนี้กลัวมาก คือ การไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม (สุชา จันทน์เอม, 2536)

วัยเด็กตอนกลางเป็นวัยที่อยู่ระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ จึงมีทั้งความเป็นเด็กและเป็นผู้ใหญ่ในคนคนเดียวกัน จนบางครั้งก่อให้เกิดปัญหาทั้งกับเด็กเอง ครอบครัวและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยสำคัญมากที่จะช่วยให้เด็กสามารถทำความเข้าใจและเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

3. พัฒนาการทางด้านสังคม (Social Development)

พัฒนาการทางสังคม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกมาเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากบุคคลอื่น โดยได้รับการควบคุมจากองค์กรทางสังคมที่มีการจัดรูปแบบแล้ว เช่น ครอบครัว โรงเรียน

เด็กวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมระหว่างตนเองกับพ่อแม่ ตลอดจนผู้ใหญ่อื่นๆ และเพื่อนรุ่นเดียวกัน เด็กต้องหัดที่อยู่ได้ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนสัมพันธ์ภาพภายในบ้านจึงลดน้อยลง เด็กจะช่วยตนเองได้มากขึ้นและมีความคิดเป็นของตัวเอง ความสนใจของเด็กในวัยนี้ขึ้นอยู่กับเพื่อน ต้องการเพื่อนประเภทที่ต้องไว้วางใจได้และมีอารมณ์ที่คล้ายคลึงกัน ชอบการเล่นเป็นกลุ่ม มีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม มีพฤติกรรมที่เหมือนกลุ่ม สามารถทำตามข้อตกลงของกลุ่มได้ เด็กชายชอบกิจกรรมที่มีโอกาสได้เคลื่อนไหวทั้งตัว ชอบแสดงความกล้าหาญ ต้องการให้ผู้ใหญ่เห็นด้วยกับสิ่งที่ตนกระทำ ครูจึงมีอิทธิพลมากสำหรับเด็ก

เนื่องจากเด็กหญิงมีการเจริญด้านวุฒิภาวะเร็วกว่าเด็กชาย เด็กหญิงจึงเริ่มมีความสนใจเด็กชาย รู้จักแต่งตัวมากขึ้น และเอาใจใส่หรือสนใจในเรื่องราวของเด็กชายมากขึ้น แต่เด็กชายยังไม่สนใจ ในช่วงวัยนี้เด็กหญิงบางคนจึงอาจมีปัญหาเกี่ยวกับการมีสังคม เนื่องจากคิดว่าตนเองมีสังคมกับเพศตรงข้ามไม่ดีพอ (สุชา จันทน์เอม, 2536)

4. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา (Intellectual Development)

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การใช้ความคิดหาเหตุผล การใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด การตัดสินใจ และการจินตนาการในการประกอบกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เด็กที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาดี คือ เด็กที่สามารถ

ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ และสามารถวางแผนการให้สอดคล้องกับเป้าหมายของตนที่ตั้งไว้(กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, 2534)

เด็กวัยนี้มีสติปัญญากว้างขวางขึ้น มีความอยากรู้อยากเห็น ช่างสังเกต ชอบฟังผู้ใหญ่คุยกันความสนใจกับเรื่องราวข่าวสารต่างๆรอบตัว โดยการอ่านหนังสือหรือติดตามสื่อต่างๆเพื่อที่จะสามารถเข้าร่วมการอภิปรายหรือสนทนากับเพื่อนได้ (สุชา จันทน์เอม, 2536) พัฒนาการทางด้านภาษาของเด็กวัยนี้จึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว สามารถใช้คำศัพท์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น สามารถใช้ภาษาแสดงอารมณ์ ความคิด และความรู้สึกของตนเองได้เป็นอย่างดี มีความเข้าใจเรื่องมิติสัมพันธ์ สามารถใช้ภาษาพูดโดยอาศัยภาพเป็นสื่อได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, 2534)

วัยเด็กตอนกลางเป็นวัยที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และต้องการทำสิ่งใหม่ๆ มีความคิดเป็นของตนเองและตัดสินใจเอง รู้จักรับผิดชอบ มีความรู้สึกด้านจริยธรรม สนใจว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด แต่ยังไม่ลึกซึ้งมากนัก สนใจเรื่องที่เป็นจริงและชอบการท่องเที่ยว ลักษณะเด่นทางสติปัญญาของเด็กวัยนี้ คือ มีความกระตือรือร้น รู้จักใช้เหตุผลและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักการวางแผน สามารถรักษาสัญญาหรือรักษาความลับได้ (สุชา จันทน์เอม, 2536) ความสนใจของเด็กชายและเด็กหญิงแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ เด็กชายสนใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และดาราศาสตร์ ส่วนเด็กหญิงสนใจเรื่องการครัว ตัดเย็บ และเสริมสวย เป็นต้น

จากข้อมูลในเรื่องดังกล่าวข้างต้นจึงสามารถสรุปเป็นพัฒนาการของเด็กวัยประถมศึกษาได้คือเด็กวัยนี้ถือเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ซึ่งจะมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วในทุกๆด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมและพัฒนาเด็กในวัยนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมและเด็กต้องใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ที่นั่น หากเด็กได้รับการตอบสนองความต้องการทางการศึกษา คือ ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมตามวัย โดยผ่านกระบวนการที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข เด็กวัยนี้ก็จะสามารถเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายจิตใจและสติปัญญา และพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าได้ในอนาคต

และจากการประมวลหลักการทางการพัฒนาการของเด็กวัยประถมในข้างต้นทำให้เห็นถึงแนวทางของการเรียนการสอนที่จะนำมาจัดการเรียนรู้ศิลปะอย่างมีความสุขของนักเรียนชั้นประถมต้นได้ดังนี้

การจัดการเรียนรู้ต้องสนองต่อความสนใจของผู้เรียนโดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยา พัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ทางศิลปะ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเวลาเรียนนั้นไม่ควรใช้เวลานาน เกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีความ สนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ และพัฒนาลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพ การจัดการเรียนรู้ศิลปะอย่างมีความสุขให้มีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงในเรื่องของ พัฒนาการตามวัยทั้งในส่วนของพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา และยังคงต้องพิจารณาจัดทำแผนการสอนเอาไว้เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการวางแผน การสอนนั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยและเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนสูงสุดอยู่ เสมอ หากผู้สอนมีความพร้อมจากการได้วางแผนหรือวางแนวทางการเรียนการสอนไว้ล่วงหน้า แล้วนั้นการเรียนการสอนย่อมจะดำเนินไปได้อย่างราบรื่น ประหยัดเวลา มีประสิทธิภาพและผู้ เรียนจะได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด

3.1 ลักษณะการเรียนรู้และการพัฒนาการทางศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษา

พัฒนาการทางศิลปะหมายถึง กระบวนการแสดงออกทางศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะของ เด็กซึ่งปรากฏอยู่ในผลงานพัฒนาการจากวัยหนึ่งไปสู่อีกวัยหนึ่งอย่างต่อเนื่องกัน พัฒนาการดังกล่าวจะดำเนินไปช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับพื้นฐานความสนใจและความสามารถทางศิลปะ ประกอบ กับสิ่งแวดล้อมและแรงจูงใจของแต่ละบุคคล

การเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กนั้นสิ่งสำคัญที่ครูผู้สอนควรจะต้องคำนึงถึง คือการ เรียนรู้และเข้าใจในขั้นตอนพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก เนื่องจากเด็กในวัยที่ต่างกันการรับรู้ทาง ด้านศิลปะย่อมแตกต่างกันออกไป สอดคล้องกับความคิดเห็นของ วิรุณ ตั้งเจริญ(2532) ที่ได้ให้ ความเห็นว่าการแสดงออกทางศิลปะจะเป็นการแสดงออกตามความแตกต่างระหว่างบุคคลที่เป็น ไปตามวัย ตามสภาพแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู หรือการสั่งสมประสบการณ์ของตัวเด็กเอง ถ้า ได้มีการส่งเสริมการแสดงออกทางศิลปะ และเป็นไปตามธรรมชาติของเด็กแล้ว จะยิ่งเพิ่ม ประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งพลังดังกล่าวนี้จะเป็นผลไปสู่การรับรู้ การเรียนรู้ และการ ประพฤติปฏิบัติในทุกๆด้านอีกด้วย

การแสดงออกทางศิลปะของเด็กในวัยนี้ยังมีความจำเป็นอยู่มาก เพราะศิลปะเป็นกิจกรรมเดียวที่ทดแทนความสามารถทางการเขียนหนังสือหรือการพูดของเด็ก การทำงานศิลปะจะช่วยให้เด็กเข้าใจธรรมชาติแวดล้อมได้มากขึ้นอีกด้วย

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2531) ได้อธิบายถึง ลักษณะความแตกต่างในความต้องการแสดงออกและความสนใจทางศิลปะของเด็กในระดับชั้นประถมต้น (6-8 ปี) ไว้ดังนี้

ความพร้อมกับการประสบการณ์ทางศิลปะ

เด็กในวัยนี้ชอบที่จะใช้มือปฏิบัติงานด้วยตนเอง การที่เด็กได้มีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระตามความสนใจ ก็จะเป็นการช่วยให้เด็กได้มีความเพลิดเพลิน เป็นสุขและสนุกสนานในการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นวิธีการอันสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาตนเองในด้านพฤติกรรมทางศิลปะได้ดีขึ้น การปฏิบัติงานของเด็กในชั้นประถมนี้จะมีช่วงระยะเวลาของความสนใจอยู่ในวงจำกัด โดยเด็กจะไม่สนใจที่จะทำงานชิ้นใดชิ้นหนึ่งต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานๆ เด็กชอบการเล่นที่เป็นการพักผ่อน สนุกสนาน และเป็นการแสดงความสามารถของตน ชอบและสนใจในสิ่งที่เป็นประสบการณ์ใหม่ๆ รวมทั้งต้องการแสดงออกเพื่อให้ทุกคนยอมรับในความเป็นสมาชิกของกลุ่ม

พัฒนาการทางด้านศิลปะ

ลักษณะของการแสดงออกของเด็กยังคงมีความสนใจในการเขียนภาพต่างๆที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์มีรูปทรงเรียบง่ายทางเรขาคณิต เช่น การเขียนศีรษะคนเป็นรูปวงกลม ตัวคนเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือเป็นรูปสี่เหลี่ยม เด็กจะค่อยๆพัฒนาการเขียนภาพออกไปด้วยการเขียนภาพรูปร่างง่ายๆ เป็นภาพสิ่งของต่างๆ พร้อมทั้งการสร้างสรรค์รูปต่างๆด้วยการต่อเติมผสมให้มีเนื้อหาและรายละเอียดมากขึ้นตามวัย เด็กชอบที่จะสร้างสรรค์งานที่ตนรู้เข้าใจ และมีประสบการณ์ในเรื่องนั้นมาแล้ว โดยเฉพาะเรื่องที่ตนเองมีความประทับใจมาก การสร้างสรรค์ในเด็กชั้นประถมปีที่สอง เด็กส่วนมากจะแสดงออกในรูปร่างที่ชัดเจนขึ้น เช่นรูปร่างและการแต่งกายของชายและหญิง การแสดงระยะใกล้ไกลด้วยการใช้รูปร่าง ขนาด เส้น และการเขียนภาพซ้อนกัน สำหรับการเขียนภาพรูปร่างสิ่งของต่างๆนั้นเด็กจะเขียนสิ่งที่ได้รู้เรื่องตามความเข้าใจของเด็กมากกว่าจากภาพที่แลเห็นจริง กล่าวคือ รูปร่างของสิ่งต่างๆที่เด็กเขียน แม้ว่าจะเขียนภาพนั้นโดยดูจากของจริงหรือรูปภาพ แต่รูปร่างที่เขียนขึ้นนั้นจะไม่เหมือนของจริง ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้จะเขียนภาพจากความคิดเห็นตามจินตนาการของเด็กเองมากกว่าการเขียนภาพที่เลียนแบบของจริง นอกจากนั้นการใช้สีของเด็กวัยนี้จะแสดงออกถึงจินตนาการและอารมณ์ของเด็กด้วย กล่าวคือ เด็กจะระบายสีตามแนวคิดและความรู้สึกของตนมากกว่าสีที่เป็นจริงตามธรรมชาติ

สรุปจากบทความดังกล่าวข้างต้นทำให้ทราบเรื่องราวต่างๆของเด็กวัยประถมศึกษา ทั้งในเรื่องลักษณะความแตกต่างของเด็กในแต่ละช่วงของอายุ ความสนใจของเด็กในวัยประถมศึกษา ลักษณะพฤติกรรมการแสดงออกทางศิลปศึกษาที่ทำให้มองเห็นพัฒนาการทางด้านต่างๆหลายด้าน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้หากครูผู้สอนศิลปศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ ก็จะเป็นประโยชน์และเป็นสิ่ง que เสริมสร้างการสอนศิลปศึกษาให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้น เกิดผลทั้งตัวครูผู้สอนและตัวผู้เรียน ทำให้มีวิธีการสอน การจัดประเมินผลได้ถูกต้องและมีความเข้าใจในตัวเด็กได้มากขึ้น

3.2 เกณฑ์การวัดผลพัฒนาการทางศิลปะของเด็กระดับประถมศึกษาอย่างมีความสุข

ในการวัดผลพัฒนาการทางศิลปะของเด็กประถมต้นอย่างมีความสุขนั้นสิ่งที่จะวัดคือ “พัฒนาการทางศิลปะของเด็ก” โดยการวัดในแต่ละครั้งจะต้องไม่นำตัวผู้เรียนแต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน แต่ควรเป็นการวัดพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ซึ่งมีเกณฑ์การวัดผลพัฒนาการทางศิลปะของเด็กได้ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. พัฒนาการเฉพาะบุคคล

- ลักษณะเฉพาะทางด้านศิลปะ (ที่ปรากฏในผลงาน)
- ความสามารถในการคิดค้นด้วยตนเอง
- ความสามารถที่จะอธิบายในสิ่งที่ตนเองคิดค้นในผลงาน
- ความตั้งใจในการทำงาน
- ความสามารถในการแสดงอารมณ์
- ความพึงพอใจและภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง

2. พัฒนาการทางสังคม

- มีความพอใจในลักษณะเฉพาะของบุคคลอื่น
- ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- สามารถประเมินผลงานของผู้อื่นได้

3. พัฒนาการทางการสร้างสรรค์

- ชอบทดลองทำสิ่งใหม่ๆ ทั้งด้านการใช้ความคิด และการใช้วัสดุเครื่องมือ
- สนใจทำกิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดและใช้เทคนิคเฉพาะอย่าง
- สนุกสนานกับการเรียนรู้ขั้นตอนของการทำงานและพอใจในผลงานที่ทำสำเร็จ

4. พัฒนาการทางสุนทรียภาพและทักษะฝีมือ

- มีความสามารถในการสร้างผลงานที่มีรูปทรงเด่นชัด
- มีความสามารถในการสังเกต ค้นหาคุณสมบัติทางการออกแบบจากสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน
- แก้ปัญหาในการทำงานด้วยความเต็มใจ
- มีความสามารถในการทำงานที่ยากและมีขั้นตอนที่ซับซ้อนได้
- มีความสามารถในการเลือกใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ
- รู้จักนำความรู้ทางศิลปะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จึงอาจกล่าวได้ว่าเกณฑ์การวัดผลพัฒนาการทางศิลปะสำหรับเด็กระดับประถมต้นนั้นจะต้องเป็นการวัดผลทั้งในเรื่องการพัฒนาเฉพาะบุคคล พัฒนาการทางการคิดสร้างสรรค์ คือผู้เรียนสามารถที่จะแสดงออก สร้างสรรค์งานศิลปะได้ตามความสนใจ ความสามารถ และความถนัด มีการพัฒนาในทางสุนทรียภาพและทักษะฝีมือ คือสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติ ศิลปวัตถุและมีความเพลิดเพลินในความงามของสิ่งแวดล้อม พร้อมกับปลูกฝังรสนิยมที่ดีงาม ความสามารถในการแก้ปัญหาและการใช้วัตถุเครื่องมือ ทั้งเรื่องของการพัฒนาการทางสังคมโดยการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

กล่าวโดยสรุปแล้วหากเด็กได้รับการสอนและได้เรียนรู้ในกิจกรรมทางศิลปะที่เหมาะสมกับพัฒนาการทางความพร้อมและประสบการณ์ทางศิลปะตามวัยอันสมควร และยังมีเกณฑ์การวัดผลการพัฒนาการทางศิลปะอย่างถูกต้องตามวิธีการที่กล่าวมาแล้วนั้น ความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และในพัฒนาการด้านอื่นๆย่อมได้รับการกระตุ้นอย่างมีความเหมาะสมอันจะเป็นผลให้กิจกรรมที่ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ย่อมเกิดประสิทธิภาพอย่างแน่นอน

4. องค์ประกอบและรูปแบบการเรียนการสอนศิลปะอย่างมีความสุขสำหรับเด็ก

การเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่เป็นหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ และตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในแต่ละระดับ ตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้นสถาบันการศึกษาจะต้องคำนึงถึงการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามความต้องการ ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ดังที่ สุมิตร คุณมานุกร(2518)ได้ให้ความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนจะไม่สัมฤทธิ์ผลถ้าปราศจากการสอนของครู ครูจึงต้องเลือกการสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร และเลือกวิธีการสอน การจัดกิจกรรมตลอดจนการวัดและการประเมินผลให้มีความเหมาะสม

องค์ประกอบทางการเรียนการสอน ที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้มีดังนี้

สไตเนอร์ (1983) กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอน แบ่งเป็น 4 หน่วย เรียกว่า กระบวนการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึง ระบบของการเรียนรู้ (Learning System) ประกอบด้วย

1. ครู คือบุคคลที่พยายามแนะนำบุคคลอื่นให้เกิดความรู้
2. นักเรียน คือบุคคลที่พยายามเรียนรู้ภายใต้การแนะนำของบุคคลอื่น
3. หลักสูตรหรือเนื้อหาวิชา คือสิ่งที่โครงสร้างของจิตจะต้องเกิดการสำนึก
4. สิ่งแวดล้อมทางการเรียน คือสิ่งแวดล้อมอื่นๆที่นอกเหนือจากที่กล่าว

จำเนียร ศิลปวานิช (2538) กล่าวถึงกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับที่จะต้องประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 5 องค์ประกอบด้วยกัน คือ

1. ผู้สอน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียน
2. ผู้เรียน หากขาดองค์ประกอบส่วนนี้ การเรียนการสอนจะไม่บังเกิดขึ้น
3. หลักสูตร เป็นส่วนสำคัญยิ่งในกระบวนการเรียนการสอน เป็นเป็นแผนที่บอกทิศทาง

ให้ผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนจะดำเนินไปจุดหมายใด

4. สื่อการสอน ทำให้การสอนเป็นไปด้วยความราบรื่น และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นในตัวผู้เรียนตามที่คุณสอนต้องการ

5. การวัด-ประเมินผล เป็นหัวใจกระบวนการเรียนการสอน สามารถเชื่อมโยงไปสู่องค์ประกอบอื่นใน 4 ด้านดังกล่าวโดยใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุง

ทั้งนี้ มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (2545) ได้กล่าวถึงหลักขององค์ประกอบการเรียนการสอน ศิลปะที่ควรคำนึงถึง ประกอบด้วย

1. การกำหนดจุดประสงค์ ต้องควบคุมการประเมินผล เพราะเมื่อเราหวังตั้งใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สิ่งใด เวลาครูประเมินผลต้องเข้าใจว่าผู้เรียนได้รับสิ่งนั้นหรือเกิดสิ่งนั้นหรือไม่

2. เนื้อหาสาระ เป็นการให้ข้อมูลหรือจัดประสบการณ์อะไรให้กับผู้เรียนบ้าง และครูควรช่วยกันวางแผนให้มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

3. กิจกรรม และกระบวนการเรียนการสอน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ถ่ายทอดฝีมือทางด้านศิลปะ สามารถแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกของตนเอง และสอดแทรกการแสดงออก

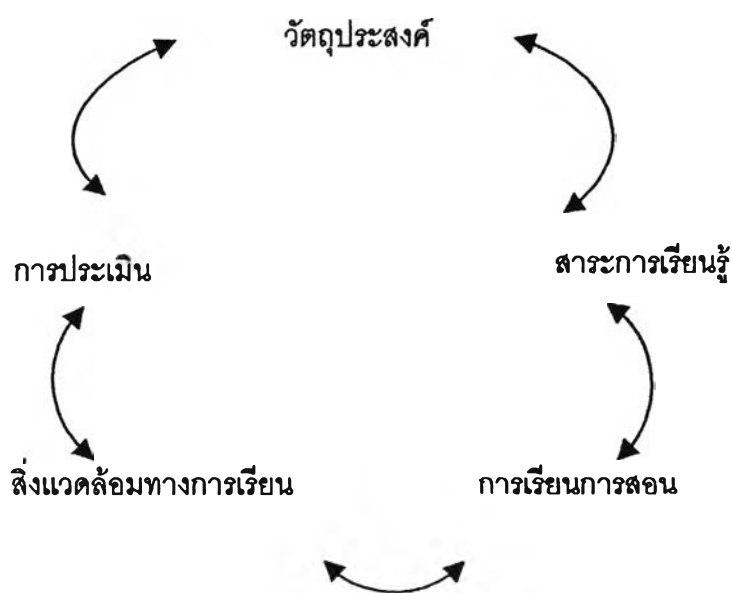
4. วิธีสอน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาใช้ในทุกระดับการศึกษา เพียงแต่ต้องวางแผนกระบวนการให้เหมาะสมกับวัยนั้นๆ และควรเหมาะสมกับเนื้อหาหรือประสบการณ์แต่ละประเภทที่ให้กับผู้เรียน

5. การประเมินผล โดยจะต้องมีการประเมินทั้งกระบวนการเรียน และประเมินผลการเรียนควบคู่กันไป

และ วัลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของการเรียนการสอน เป็นปฏิสัมพันธ์ที่สอดคล้องกัน ในส่วนประกอบสำคัญ 4 ส่วน คือ

1. ผู้สอน
2. ผู้เรียน
3. การจัดการเรียนการสอน
5. และสภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอน

วัฏจักรซึ่งเป็นองค์ประกอบหรือระบบของการเรียนการสอนที่ดี อาจเขียนเป็นโครงสร้างได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 องค์ประกอบของการเรียนการสอน

องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่ครูควรคำนึงถึงคือ ผู้เรียนและสิ่งที่จะสอนเป็นหลัก รวมถึงยุทธวิธีที่จะนำมาใช้กับการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นที่

ต้องการให้ได้รับ ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน วิธีสอนและการเลือกวิธีสอน การวัดและการประเมินผล ตลอดจนการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เช่นกิจกรรมเสริมต่างๆ เป็นต้น แนวทางดังกล่าวจะสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน

จากการประมวลองค์ประกอบการเรียนการสอนข้างต้น สามารถสรุปเป็นองค์ประกอบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับการสอนวิชาศิลปศึกษา ได้ดังนี้

- 1.ด้านวัตถุประสงค์การเรียนการสอน
- 2.ด้านสาระการเรียนรู้
- 3.ด้านการจัดเรียนการสอน
- 4.ด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งเกื้อกูลการเรียนการสอน
- 5.ด้านการประเมินผลการเรียนรู้

ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านวัตถุประสงค์การเรียนการสอน

วัตถุประสงค์การเรียนการสอน คือ ความคาดหวังของการจัดกระบวนการเรียนการสอน ที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ และสามารถให้ผู้เรียนบรรลุถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ เพื่อที่จะสามารถทำการประเมิน ตรวจสอบได้ว่ากระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามเป้าหมายจริง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) กล่าวว่า วัตถุประสงค์การเรียนการสอน คือความคาดหวังของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น จุดประสงค์การเรียนจึงมีความชัดเจนกว่าจุดประสงค์ของหลักสูตรและในรายวิชา จุดประสงค์จะระบุว่า จะให้ผู้เรียนได้บรรลุถึงพฤติกรรมการเรียนรู้ในระดับใด เพื่อที่จะสามารถทำการประเมิน ตรวจสอบได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามเป้าหมายจริงหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามเป้าหมายจะมีวิธีการตรวจสอบปรับแก้กระบวนการเรียนการสอนที่ตรงจุดใดจุดหนึ่ง การเขียนจุดประสงค์การเรียนนั้นจะต้องมุ่งเน้นพฤติกรรมของผู้เรียน ถ้าการกำหนดจุดประสงค์ระบุเป็นพฤติกรรมของผู้สอน ก็จะไม่ใช่เป็นจุดประสงค์การเรียนการสอนอย่างแท้จริง

สุรพันธ์ ต้นศรีวงษ์ (2538) กล่าวถึงประเภทของวัตถุประสงค์การเรียนการสอนไว้ว่า สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท คือ วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป (General Objective or Educational Objectives) เป็นวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยมีแนวทางที่กำหนดว่าผู้เรียนจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง จะเข้าใจและนำประโยชน์ของหลักสูตรที่เรียนไปใช้ได้อย่างไร วัตถุประสงค์เป็นการกำหนดเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนการศึกษาของชาติ หรือเพื่อกำหนดแนวทางอย่างกว้างๆในการเรียนการสอนแต่ละระดับการศึกษาว่าผู้เรียนควรมีการเรียนรู้เพียงใด

2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral Objective) เป็นวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นตัวกำหนดแนวทางการเรียนการสอน และความสามารถของผู้เรียนอย่างชัดเจนหลังจากผ่านกระบวนการเรียนการสอนแล้ว โดยผู้เรียนจะต้องแสดงพฤติกรรมที่วัดได้ โดยกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดให้ชัดเจนว่า หลังจากจบการเรียนการสอนแล้วผู้เรียนจะมีความสามารถระดับใด

นอกจากการแบ่งวัตถุประสงค์การเรียนการสอน ออกเป็น 2 ประเภท คือวัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมแล้วยังสามารถแบ่งตามลักษณะการเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม (Bloom, 1956 อ้างถึงใน อุทุมพร จามรมาน ,2532)ได้แก่

1. วัตถุประสงค์ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นวัตถุประสงค์ที่เน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านการพัฒนาพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา โดยเรียงลำดับชั้นการเรียนรู้ จากชั้นที่ซับซ้อนน้อยที่สุดไปหามากที่สุด ดังนี้

- 1.1 ความรู้
- 1.2 ความเข้าใจ
- 1.3 ความรู้ไปประยุกต์ใช้
- 1.4 การวิเคราะห์
- 1.5 การสังเคราะห์
- 1.6 การประเมินคุณค่า

2. วัตถุประสงค์ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) เป็นวัตถุประสงค์ที่เน้นพฤติกรรมด้านความรู้สึก อารมณ์ ความสนใจ ความรักชื่นชอบ เป็นการพัฒนาจิตใจของผู้เรียนให้เกิดความรู้สึกและลักษณะนิสัยที่ดี ซึ่งมีการเรียงลำดับพฤติกรรมจากต่ำสุดไปหาสูงสุด คือ การรับรู้ การสร้างคุณค่า การจัดระบบค่านิยม และการสร้างนิสัย

3. วัตถุประสงค์ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นการ

พัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวของร่างกาย เป็นการปฏิบัติหรือแสดงออกบุคคล ซิมสัน (Simpson, 1969 อ้างถึงอุทุมพร จามรมาน ,2532) แบ่งพฤติกรรมด้านนี้ออกเป็น 7 ชั้น คือ

- 3.1 การรับรู้
- 3.2 การเตรียมพร้อม
- 3.3 การปฏิบัติภายใต้การแนะนำ
- 3.4 การปฏิบัติอย่างคล่องแคล่ว
- 3.5 การทำงานที่ซับซ้อน
- 3.6 การปรับใช้
- 3.7 การริเริ่มสิ่งใหม่

1.1 ความหมายของวัตถุประสงค์การเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับ ประถม

วัตถุประสงค์หลักของการเรียนศิลปศึกษาในระดับประถมนั้นเป็นการมุ่งให้เกิดความองกามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด และจะต้องเป็นงานที่จัดขึ้นตามวุฒิภาวะ ความสนใจและความต้องการ ตลอดจนประสบการณ์ของเด็ก ทั้งยังต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระอันจะทำให้เด็กได้รับประสบการณ์อย่างกว้างขวาง การจัดการสอนจะเป็นการให้เกี่ยวข้องกันทางสังคม ให้เด็กมีเพื่อนและให้รู้สึกว่าตนมีส่วนร่วมได้สร้างศิลปะ เกิดความภูมิใจมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและมีความสุขในการเรียนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ อาจใช้ชื่อเรียกต่างๆได้อีกหลายชื่อ เช่น จุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมาย โดยนักการศึกษาได้ให้ความหมายของวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

สุพิน บุญชูวงศ์ (2535) ให้ความหมายของจุดประสงค์ไว้ว่า จุดประสงค์คือข้อความที่ระบุคุณลักษณะของการเรียนรู้ และความสามารถที่ครูต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน หลังจากที่นักเรียนได้ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนในบทหนึ่งๆแล้ว

ปรีชา คัมภีรปรกรณ์ (2532) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ หมายถึง แนวทางขอบข่ายและจุดมุ่งหมาย หรือพฤติกรรมที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป

1.1 วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนศิลปะในระดับประถม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะว่า

1. เพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน เป้าหมายของการพัฒนาศิลปะนิสัยผู้เรียนให้มี

บุคลิกภาพและอารมณ์ที่ประณีตละเอียดอ่อน โดยผ่านกระบวนการการเรียนการสอนทางศิลปะ การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ก็คือ การมีความรู้คู่กับความดีความงามมากกว่ามีความสามารถขาดคุณธรรมดังที่ ริด (Read, 1978) กล่าวว่า การอบรมบ่มนิสัยทางศิลปะเป็นการขัดเกลาความรู้สึกนึกคิด ใครที่ไม่ได้รับการอบรมทางด้านนี้จะเป็นคนมือเปล่า การรับรู้จะไร้สมรรถภาพ ไม่มีน้ำใจสร้างสรรค์ สัญชาติญาณเดิมก็จะครอบงำ มุ่งแต่ทำงานเรื่อยไปอย่างไม่มีจุดหมาย ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการพัฒนาศิลปะจึงเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้สมดุลทั้งความรู้และความดีงาม

2. เพื่อตระหนักรู้เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ วัตถุประสงค์การสอนศิลปะเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในการรับรู้งานทัศนศิลป์ว่า เป็นศิลปะที่สื่อความคิดความรู้สึกที่สัมผัสได้ด้วยตา เกิดความชื่นชม เสริมสร้างควมรื่นรมย์ ความพอใจในงานศิลปะนั้นได้แก่ การรับรู้ การมองเห็น ความรู้สึกสัมผัส ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการด้วยจิตใจที่เปี่ยมปิติต่องานศิลปะ

3. การฝึกฝนทางศิลปะ วัตถุประสงค์การสอนศิลปะเพื่อมุ่งสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แสวงหาประสบการณ์อย่างกว้างขวางในด้านความรู้ ทักษะ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้ใช้วัสดุเพื่อการสำรวจ การทดลอง การแก้ปัญหา การใช้เทคนิคต่างๆสร้างสรรค์และแสดงออกในทางศิลปะ การฝึกฝนทางศิลปะที่เหมาะสมจะเป็นพื้นฐานทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชมความสนใจ มีค่านิยม และมีทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ

4. เพื่อตอบสนองความรู้สึกทางด้านคุณค่าและความงามที่มีอยู่ในตัวแต่ละบุคคล เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีความโน้มเอียงไปในเรื่องความรักสวยรักงาม ต้องการแสดงออกถึงการสร้างสรรค์ศิลปะอยู่ในตัวมาตั้งแต่เด็ก การจัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนการสอนที่น่าสนใจ การสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างคุณลักษณะค่านิยมทางศิลปะ เพื่อตอบสนองความต้องการเกี่ยวกับความรู้สึกด้านความงามที่มีอยู่ในแต่ละบุคคลได้มีโอกาสพัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์

5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ทางสร้างสรรค์ แสดงความ

สามารถความสนใจและแสวงหาลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปลูกฝังรสนิยมทางศิลปะที่ดี ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันรวมทั้งใช้เวลาว่างในทางสร้างสรรค์

6. เพื่อพัฒนาการสื่อความหมายทางศิลปะวัฒนธรรมที่ดีในแต่ละบุคคล การพัฒนาผู้เรียนให้มีศิลปะนิสัย การมีบุคลิกภาพที่ดี มีจิตใจละเอียดอ่อน ประณีต มีสุนทรียะ สามารถติดต่อสื่อสาร รู้จักแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายและมีจุดประสงค์ที่สร้างสรรค์ การจัดประสบการณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเพราะเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน จากข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์มนุษย์ใช้รูปภาพเป็นสื่อในการบันทึกเหตุการณ์ ความเชื่อและความนึกคิดต่างๆไว้บนผนังถ้ำ รวมทั้งประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการการประดิษฐ์คิดตัวอักษรได้ให้สัญลักษณ์แทนความหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงว่าภาษาศิลปะเป็นภาษาที่เกิดขึ้นก่อนภาษาใดๆในโลก ปัจจุบันนี้มีภาษาพูดภาษาเขียนใช้กันในประเทศต่างๆ แต่ภาษาก็มีข้อจำกัดไม่สามารถอธิบายและทดแทนภาษาศิลปะได้ทั้งหมด ภาษาศิลปะที่ใช้ร่วมกันคือ สุนทรียภาพ หมายถึงความสวยงามสง่างามที่ซึ่งใจและกมลใจมนุษย์ ดังนั้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับรู้สัมผัสความงามได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาศิลปะ

ทั้งนี้การเรียนศิลปะยังมีคุณค่าในด้านส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการพฤติกรรมและบำบัดปัญหาของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญและมีชื่อเสียงในวงการศิลปะศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของวิชาศิลปะศึกษาว่า การที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานทางศิลปะศึกษา จะเป็นการช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาในด้านสุนทรียภาพ การรับรู้ สติปัญญา สังคม อารมณ์ การสร้างสรรค์ และเทคนิคการทำงาน

สุลักษณ์ เทียนสุวรรณ (2528) ได้ให้ความคิดเห็นต่อคุณค่าของศิลปะศึกษาไว้ว่า การมุ่งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เริ่มต้นจากวิชาศิลปะศึกษา จะมีผลให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในตัวเอง และความเชื่อมั่นดังกล่าวยังจะพัฒนายิ่งขึ้นหากเขาได้รับการสนับสนุนในวิชาอื่นๆด้วย ทั้งที่โรงเรียนที่บ้านและในสังคม

นักการศึกษาในต่างประเทศ คือ รุสชอฟฟ์ และสวอรรถ (Rueschhoff and Swartz ,1969) กล่าวว่า ศิลปะศึกษา เป็นวิชาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนแต่ละคนโดยตรง และกิจกรรมทางศิลปะศึกษาช่วยให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง ดังนั้น ศิลปะศึกษาจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ส่งเสริมการแสดงออกของความคิดสร้างสรรค์

รีด (Read,1978) ได้กล่าวว่า ศิลปะศึกษาที่จะส่งเสริมให้เด็กได้เจริญเติบโตขึ้นนั้น เด็กต้องมีความสามารถและความพร้อมในการแสดงความคิดสร้างสรรค์และอารมณ์อย่างอิสระ

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุญย์ (2531) กล่าวถึงคุณค่าของศิลปะศึกษาว่าเป็นวิชาที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนให้มีคุณค่าต่อสังคม และพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนดังนี้

1. ศิลปะศึกษามีคุณค่าส่งเสริมประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน กิจกรรมศิลปะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการทำงานเพื่อสามารถเตรียมตัวอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุขและสามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้

2. ศิลปะศึกษามีคุณค่าส่งเสริมความงดงาม ความเป็นระเบียบของบ้านเมือง และสิ่งแวดล้อม เพราะศิลปะศึกษามีส่วนส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตทางสุนทรียภาพและการรับรู้ เด็กที่มีการเจริญเติบโตทางด้านนี้ จะได้รับการปลูกฝังนิสัยที่เป็นระเบียบในการทำงาน รักความสวยงาม ช่วยปรับปรุงบ้านและสิ่งแวดล้อมให้สวยงามเป็นระเบียบคืออยู่เสมอ

3. ศิลปะศึกษามีคุณค่าส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เนื่องจากศิลปะศึกษามีกิจกรรมหลายชนิดที่ผู้เรียนสามารถนำไปทำงานเป็นงานอดิเรกได้ ทำให้เกิดความเพลิดเพลินเป็นสุข ช่วยปลูกฝังนิสัยรักการทำงาน และยังเป็นประโยชน์ช่วยในการครองชีพ ช่วยให้เศรษฐกิจครอบครัวดีขึ้นอีกด้วย

4. ศิลปะศึกษามีคุณค่าส่งเสริมสุขภาพทางจิต และบุคลิกภาพ อริสโตเติล (Arisetotle อังโน วิรัตน์ พิชญ์ไพบุญย์ ,2516) กล่าวว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะสามารถแสดงออกทางอารมณ์ ความคิดและสติปัญญา ความสำเร็จในการทำงานจะช่วยทำให้เกิดความสบายใจ มีความสุข และเกิดความภาคภูมิใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ และมีความมั่นใจในตนเอง เมื่อได้แสดงออกอย่างอิสระ ภาพที่ปรากฏออกมาให้เห็นในผลงานชิ้นนั้นก็จะทำให้ครูสามารถทราบถึงความมั่งคั่งในทางจินตนาการของเด็กแต่ละคนได้โดยการพิจารณาจากผลงานนั้นๆ

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาทางศิลปศึกษาข้างต้นจึงอาจกล่าวสรุปได้ว่าวัตถุประสงค์หลักในวิชาศิลปศึกษามีบทบาทและคุณค่าในด้านที่จะมุ่งพัฒนาคนเป็นสำคัญ ทั้งในด้านส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และยังมีส่วนช่วยในด้านพฤติกรรม การบำบัดปัญหาของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์แห่งชีวิตของผู้เรียนในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน

2. ด้านสาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ หรือเนื้อหารายวิชาเป็นรายละเอียดของเรื่องที่ใช้จัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ประกอบด้วย ทฤษฎี หลักการ วิธีการและแนวปฏิบัติ ทั้งนี้ต้องศึกษาความรู้จากคู่มือครูและแหล่งความรู้ต่างๆ อาจเขียนเฉพาะหัวข้อเรื่องเนื้อหา และนำรายละเอียดไปไว้ส่วนท้ายของแผนการสอน หรือจัดทำเป็นเอกสารประกอบการสอนก็ได้ (เตือนใจ อินทโกศรี, 2544) เนื้อหาสาระจึงเป็นสิ่งที่ครูควรให้ความสำคัญโดยเฉพาะเอกสารต่าง ๆ นั้นควรเลือกให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ ทั้งยังต้องมีความสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

เนื้อหารายวิชา หมายถึง ข้อมูล ความรู้หรือสิ่งอันเป็นสาระซึ่งได้ถูกเลือกสรรจากวิชาต่างๆ ซึ่งเมื่อนำมาให้ผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (อึ้ง บัวศรี, 2542)

นอกจากนี้ กาเย่และบริก (Gagne & Briggs, 1974) ได้ให้ความหมายของ เนื้อหารายวิชาว่า หมายถึง สาระการเรียนรู้และประสบการณ์ในการเรียนรู้ เนื้อหารายวิชาที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ แบ่งออกได้เป็นหลายลักษณะ เช่น (1) ข้อมูลที่เป็นความรู้ (2) เจตคติ (3) ทักษะ

สรุปได้ว่า เนื้อหาสาระ เป็นกระบวนการทางความรู้ที่จะช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์เมื่อนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

2.1 หลักเกณฑ์การเลือกเนื้อหา

ลำลี ทองธวิ (2528) ได้กล่าวถึงการเลือกเนื้อหาวิชา โดยผู้ทำการเลือกจะต้องกำหนดคำถามมี 5 ข้อ ดังนี้

1. เนื้อหาวิชาที่เลือกนั้นมีความสำคัญเพียงใดต่อความเข้าใจ ต่อความรู้ทั้งหมดที่ได้ประมวลเอาไว้ในวิชานั้นๆ เนื้อหาวิชาที่เลือกเป็นส่วนพื้นฐาน
2. เนื้อหาวิชาที่เลือกนั้นเป็นอมตะเพียงใด เป็นเนื้อหาของสิ่งที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสากล(universal) และมีคุณค่าในทุกยุคทุกสมัย
3. เนื้อหาวิชาที่เลือกมานั้น มีคุณค่าเพียงใดสำหรับการอยู่รอดในสังคมของผู้เรียน
4. เนื้อหาที่เลือกมามีความหมายสำหรับผู้เรียนหรือไม่ คือเนื้อหานั้นสามารถทำให้ผู้เรียนมองเห็นทางแก้ปัญหา นำไปใช้ประโยชน์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เนื้อหาที่เลือกมานั้นสนองความต้องการของสังคมเพียงไร

นอกจากนี้ สุมิตร คุณานุกร (2523) ยังได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาไว้ดังนี้

1. มีความเชื่อถือได้และเป็นแก่นสารของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา ความเชื่อถือได้ของเนื้อหาวิชา หมายถึง ความทันสมัยและความถูกต้อง ส่วนแก่นสารความรู้ หมายถึง เนื้อหาที่เป็นความคิดรวบยอด ไม่ใช่เป็นข้อมูลให้เลือกเฉพาะเนื้อหาสาระสำคัญ ส่วนเนื้อหาอื่นต้องยอมทิ้งเพราะหลักสูตรมีเวลาจำกัด

2. ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม อย่าให้หลักสูตรเต็มไปด้วยสาระที่เต็มไปด้วยความรู้ทางวิชาการ หลักสูตรควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจปัญหาสังคม อย่าให้หลักสูตรเต็มไปด้วยสาระที่เต็มไปด้วยความรู้ทางวิชาการ หลักสูตรควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจปัญหาสังคม เน้นการแก้ปัญหาทางสังคม นำปัญหาสังคมเข้ามาบรรจุไว้ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม

2.1 ความสมดุลย์ระหว่างความกว้างและความลึกซึ้ง เนื้อหาวิชาใดก็ตามควรจะมีส่วนสอดประสานระหว่างความกว้างครอบคลุมและความลึกซึ้ง ความกว้างและความครอบคลุม หมายถึง การให้ข้อมูลกระบวนการและความคิดต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงหลักการและความคิดรวบยอดได้อย่างลึกซึ้ง

2.2 สามารถสนองความมุ่งหมายได้หลายๆประการ เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ที่เลือกมาบรรจุในหลักสูตรควรมีลักษณะที่สนองจุดประสงค์ในการสอนได้หลายๆด้าน แทนที่นักเรียนจะได้เพียงความรู้อย่างเดียวเท่านั้น

2.3 สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เลือกเนื้อหาต้องคำนึงถึงความพร้อมทางด้านสมอง ความคิดและสภาพร่างกายของผู้เรียน นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงพื้นฐานเดิมของผู้เรียนด้วย

2.4 สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อเป็นแรงดลใจในการเรียนรู้ การเรียนรู้จะมีผลสัมฤทธิ์สูง ความต้องการของผู้เรียนที่ควรคำนึงถึงก็มีทางด้านจิตใจ ด้านสังคมในการสัมพันธ์กับผู้อื่น ความต้องการตามสภาพของแต่ละบุคคล ความต้องการที่เกิดจากสังคม ความต้องการทางการศึกษา

สำหรับ กาย์และบริก (Gagne & Briggs, 1974) ได้ให้ความเห็นในการเลือกเนื้อหา รายวิชาไว้ด้วยกัน 4 ข้อ คือ

1. เกณฑ์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง การเลือกเนื้อหาวิชาใดนั้นควร พิจารณาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นเป็นสำคัญ
2. เกณฑ์ความรู้ที่เป็นหัวใจสาระ(Representative) หมายความว่า การเลือก เนื้อหาวิชาใดนั้น ควรเลือกหัวใจของสาระนั้นมาก่อน ซึ่งหัวใจของสาระนั้นเป็นตัวแทนของ ความรู้ในเรื่องนั้นๆทั้งหมด
3. เกณฑ์ความรู้ที่ช่วยกระตุ้นจินตนาการ (Arouse Imagination) หมายถึง เลือกเนื้อหาวิชาที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างและกระตุ้นจินตนาการของผู้เรียน ซึ่งก่อให้เกิดความคิด สร้างสรรค์
4. เกณฑ์ความรู้ที่เป็นกระบวนการสืบสวน (Method of Inquiry) หมายถึง ควร เลือกเนื้อหาวิชาที่มีส่วนช่วยส่งเสริมผู้เรียนนำได้พัฒนากระบวนการคิดแบบสืบสวน

2.2 การจัดลำดับเนื้อหา

การจัดลำดับเนื้อหาเป็นกระบวนการอันสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่ง อังกร บัวศรี (2542) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดลำดับเนื้อหาไว้ดังนี้

1. ต้องนำเนื้อหาแต่ละวิชามาเรียนลำดับกันก่อน ตามความยากง่ายของเนื้อหาวิชาหรือ เรียงลำดับตามความจำเป็นก่อน หลัง
2. จัดแบ่งเนื้อหาวิชาที่เรียนลำดับไว้ออกเป็นส่วนๆ โดยอาศัยโครงสร้างของหลักสูตรที่ได้เลือกไว้แล้วเป็นหลัก

3. พิจารณาครูรูปแบบของหลักสูตรที่เลือกไว้แล้วจัดให้เหมาะสม จากนั้นจึงแบ่งหัวข้อเพื่อการเรียนการสอนในแต่ละภาคเรียนต่อไป

2.3 ขอบเขตของเนื้อหาในหลักสูตรศิลปะประถม

หลักสูตรศิลปะในระดับประถมศึกษาฉบับปัจจุบัน จัดเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ซึ่งเน้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษยดั่งนั้น เนื้อหาในกิจกรรมศิลปะจะต้องสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข(กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ,กรมวิชาการ) วิชาศิลปะศึกษาเป็นจึงวิชาที่ช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอันดีงามและช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่างๆโดยให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม มีโอกาสสร้างสรรค์แก้ปัญหา และได้สัมผัสสภาพความเป็นจริงเพื่อจะได้ประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพและสร้างสรรค์ที่ดีด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องตัวในการใช้ส่วนต่างๆให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก (วิจารณ์ พิชญไพบูลย์, 2520) ดั่งนั้นวิชาศิลปะศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาซึ่งในแต่ละระดับการศึกษาควรให้ความสำคัญ เพราะศิลปะศึกษามีบทบาทอย่างมากในการปลูกฝังและพัฒนาบุคลากรของประเทศ

วิชาศิลปะศึกษา มีจุดประสงค์เฉพาะเพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. ให้มีความสนใจและแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน
3. ให้มีจิตสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของศิลปะ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ให้รู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี (กรมวิชาการ,2530)

และจุดประสงค์เฉพาะที่กำหนดให้ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะแต่ละช่วงชั้นแล้วนั้นผู้เรียนจะมีคุณภาพที่พึงประสงค์ คือ

ช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3)

- สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะจากจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เล่าเกี่ยวกับผลงานของตนให้ผู้อื่นรับรู้ โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้
- รับรู้ทางศิลปะได้แก่ ทัศนธาตุ องค์ประกอบดนตรี องค์ประกอบนาฏศิลป์ เล่าให้ผู้อื่นรับรู้ โดยใช้ศัพท์เบื้องต้นเกี่ยวกับศิลปะได้
- ระบุสิ่งแวดล้อมหรือเงื่อนไขที่ทำให้เกิดผลงานศิลปะได้
- ใช้ความรู้ทางศิลปะสาขาต่าง ๆ ในการเรียนรู้กลุ่มสาระอื่น ๆ
- สนใจในการปฏิบัติงานศิลปะ พึ่งพอใจ สนุกสนานเพลิดเพลิน รับผิดชอบการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
- สังเกต รับรู้ สนใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม งานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามที่กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะได้กำหนดไว้ นั้นได้จัดสาระการเรียนรู้ได้ตามมาตรฐานได้ ดังนี้

มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน

สาระที่ 1 : ทัศนศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 : สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจักษ์คุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 : เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา ท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

จากการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นไว้ดังกล่าวนี้เป็นการกำหนดเฉพาะในส่วนที่จำเป็น เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพสำหรับผู้เรียนทุกคน สถานศึกษาจึงต้องจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ทั้งหมดอย่างสมบูรณ์ที่สุด ส่วนสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ตามที่ได้กำหนดไว้นั้น สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพได้มากยิ่งขึ้น

จึงอาจกล่าวได้ว่าการเรียนศิลปศึกษาเป็นการมุ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้ค้นคว้าและแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองอย่างอิสระทั้งจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนซึ่งเป็นธรรมชาติของวิชาศิลปะที่ประกอบด้วยเรื่องราวของประสบการณ์ ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่ละเอียดอ่อน ประณีต ทักษะความรู้สำหรับการจัดกิจกรรมการสอนศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษานั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะศิลปะนอกจากจะมีกิจกรรมหลายสาขามา ประกอบกันแล้ว ยังต้องมีความยากง่ายเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของเด็กอีกด้วย

3. ด้านการจัดการเรียนการสอน

การสอนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งของการศึกษา เป็นกระบวนการ(Process) ในการให้การ ศึกษา ซึ่งผู้สอนจัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อจะได้เรียนรู้ได้สะดวก มีนักการศึกษาบางท่านถือว่าวิธีสอนมีความสำคัญยิ่งกว่าเนื้อหาความรู้(Content) ที่ต้องสอนจริง เพราะถ้าผู้สอนรู้จักใช้วิธีสอนที่ดีที่เหมาะสมแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้และมีความเข้าใจในบทเรียน มีทักษะ และความชำนาญในวิชาที่เรียน มีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้ มีความสามารถนำสิ่งต่างๆไปใช้ได้ ทั้งยังสามารถนำความรู้ไปแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันและนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ต่อไป

วิธีสอน จึงถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้ความมุ่งหมายของการศึกษาหรือจุดประสงค์ของการศึกษابรรลุผลขึ้นได้

คลาร์คและสตาร์ (Clark and Star) ได้ให้ความหมายของวิธีสอนว่า หมายถึง วิธีการที่ครู จัดกิจกรรมการเรียนการสอนรวมทั้งการใช้เทคนิคการสอน เนื้อหาวิชา และสื่อการสอนเพื่อให้ บรรลุถึงจุดประสงค์ของการสอน (อ้างใน กาญจนา เกียรติประวัติ, 2524)

3.1 แนวทางในการจัดการเรียนการสอน

กาญจนา คุณานุรักษ์ (2527) ได้เสนอการจัดแบ่งแนวทางในการสอนปัจจุบันออกเป็น 2 แนวทาง ประกอบด้วย

1. การสอนแบบยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher- Centeric Pattem)

เป็นการสอนที่ครูเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดในการดำเนินกิจกรรม ครูจะเป็นผู้วางแผนและ ดำเนินการสอนไปตามความต้องการของตน การสอนส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญ การสอนในลักษณะนี้นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีถ้าครูมีทักษะในการสอนดี เป็นที่น่าสนใจและ สามารถเสนอบทเรียนหรืออธิบายเนื้อหาให้นักเรียนเกิดความคิด ความเข้าใจหรือติดตามได้โดย ตลอด แนวการสอนในแนวนนี้มีผลดีในการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถและค่านิยมให้แก่ นักเรียนโดยตรงพร้อมกับสามารถควบคุมพฤติกรรมและการแสดงออกของนักเรียนให้เป็นไปตามความ ต้องการได้ แต่มีผลเสียหลายประการ เช่น เป็นการปิดกั้นการแสดงออกด้านความคิดริเริ่มสร้าง สรรค์ ไม่ส่งเสริมพัฒนาการตามความถนัดและความสามารถของเด็ก จำกัดขอบเขตความรู้ ขาด ความสนุกสนานเพลิดเพลิน วิธีการสอนที่จัดอยู่ในแนวการสอนนี้ได้แก่ การสอนโดยวิธีบรรยาย การสาธิต การตั้งคำถาม หรือการกำหนดกิจกรรมให้นักเรียนทำ

2. การสอนแบบยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student - Centeric Pattem)

เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการทำกิจกรรมมาก ผู้เรียนจะมีประสบการณ์ตรง และสามารถแสวงหาวิธีการเรียนที่เหมาะสมกับตนเองได้ การสอนแบบนี้ยึดถือหลักความพร้อม ความสนใจ ความต้องการ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและการลงมือกระทำ หรือการมีส่วนร่วม อย่างแท้จริงของผู้เรียนเป็นหลัก ส่วนครูผู้สอนจะคอยให้ข้อมูล คำแนะนำช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก กระตุ้น เสริมแรง และช่วยสรุปให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง กระจ่างชัด รวดเร็ว และง่ายขึ้น แนวทางการสอนแบบนี้มีผลดีที่ได้ส่งเสริมความคิดและพัฒนาการของเด็กตามวัยและ ความสนใจ มีบรรยากาศที่ดีสร้างความรู้สึกรับผิดชอบให้แก่ นักเรียน แต่อาจมีผลเสียบ้างถ้าครู ปล่อยปละละเลยมากเกินไป วิธีการสอนที่จัดอยู่ในแนวการสอนนี้ได้แก่ การสอนโดยวิธีทดลอง แบบห้องปฏิบัติการ แบบโครงการ แบบรายบุคคล แบบอภิปรายกลุ่มและแบบสัมมนา

สรุปได้ว่าการสอนศิลปศึกษาจะมีอยู่สองแนวทางด้วยกัน คือ แนวทางการสอนศิลปศึกษาที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง และแนวการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งในแนวทางแรกมีทั้งการสาธิตขั้นตอนการทำงานเพื่อให้หลักการในการทำงานและการกำหนดให้ทำงานด้วยวิธีการต่างๆ ในแนวทางที่สองเป็นการให้อิสระในการทำงานศิลปะแต่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน การสอนศิลปศึกษาที่กำหนดจุดประสงค์ไว้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 นั้นจึงมีความเหมาะสมกับแนวทางที่สองเพราะเด็กจะมีโอกาสในการสร้างสรรค์ในการทำงานอย่างอิสระ รู้จักแก้ปัญหา และได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง

ขวลิต ดาบแก้ว และสุดาวดี เหมทานนท์ (2525) กล่าวว่า การสอนศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษานั้นมีด้วยกันหลายวิธี แต่ข้อสำคัญในการสอนควรยึดหลัก 3 ประการ คือ

1. สอนให้เด็กเกิดการสร้างสรรค์ (Creative)
2. สอนตามศูนย์สนใจของเด็ก (Interest)
3. สอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น (Correlated)

การสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น ครูต้องคอยส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกตามความพอใจและอย่างอิสระ บทบาทของครูคือ เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความพร้อมทางร่างกายและอารมณ์ของเด็ก เลือกวัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับความพร้อมหรือคุณภาพของเด็ก เลือกเรื่องราว (Subject Matter) ที่มีลักษณะกระตุ้นให้เด็กสนใจและมีส่วนสัมพันธ์กับประสบการณ์ชีวิตของเด็ก

สอนตามศูนย์สนใจของเด็ก คือ สอนให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นตามทัศนะของเด็กเอง ซึ่งเด็กจะแสดงออกเป็นรูปภาพ รูปปั้น รูปสลัก ฯลฯ โดยมีความเป็นอิสระ ครูต้องจัดวางโครงการ กำหนดกิจกรรมโดยคำนึงถึงความสนใจของเด็กหรือให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมตามที่ตนสนใจสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ซึ่งเด็กจะมีความสนใจแต่ละวิชาไม่เหมือนกัน ครูอาจเลือกเรื่องราวจากวิชาที่เด็กสนใจมาร่วมจัดกิจกรรมในวิชาศิลปศึกษา หรืออาจใช้วิชาศิลปศึกษาที่เป็นวิชาที่เด็กสนใจมาเป็นตัวนำบทเรียนในวิชาอื่นที่เด็กไม่ค่อยสนใจก็เป็นต้น

จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าหลักสำคัญในการสอนศิลปะให้กับเด็กนั้น ครูผู้สอนจำเป็นที่จะต้องพยายามส่งเสริมให้เด็กสามารถรวมประสบการณ์ด้านต่างๆ เข้าด้วยกันให้กลายเป็นประสบการณ์ในทางสร้างสรรค์ ซึ่งประสบการณ์ดังกล่าวเป็นหัวใจในการแสดงออกทางศิลปะสำหรับเด็ก

การนำเอาประสบการณ์หลายๆด้านมารวมกันจนกลายเป็นประสบการณ์ใหม่นี้เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างงานทางศิลปะ เพราะจะเป็นวิธีการที่ช่วยให้เด็กได้เจริญงอกงามไปตามธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงการเจริญเติบโตควบคู่กันไปทุกๆด้าน ทั้งทางร่างกาย ทางสติปัญญา ทางอารมณ์ และทางสังคมได้อย่างพร้อมๆกัน

4. ด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งเกื้อกูลการเรียนการสอน

4.1 ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนและบรรยากาศของการเรียนการสอน

สิ่งแวดล้อมทางการเรียน หรือ สภาพแวดล้อมทางการศึกษา(Education environment) มีความสำคัญต่อระบบการเรียนการสอน เชื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และสนองต่อความต้องการผู้เรียนได้เป็นอย่างดี นักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่าบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางการเรียนได้ตามทัศนะ ดังนี้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) กล่าวว่าบรรยากาศการเรียนการสอน เป็นสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่มีผลต่อการเรียนการสอน การใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนความมีระเบียบวินัยของผู้เรียนในชั้นเรียน

สุพิน บุญวงศ์ (2538) ให้ความหมายว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทางการเรียน หมายถึงสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่สอดคล้องกับการเรียนการสอน มีผลต่อแรงจูงใจในการเรียนการสอนของนักเรียน

และ อำนวย รุ่งรัมย์ (2525) ได้กล่าวถึงความสำคัญของบรรยากาศการเรียนการสอน โดยสรุปว่า บรรยากาศการเรียนการสอนที่ดีจะทำให้นักเรียนมีความรู้สึกเป็นอิสระ จะช่วยให้การเรียนดีขึ้น สอดคล้องกับ สุจินต์ วิศวรวิธานนท์ (2527) ที่กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอนที่ดีเป็นปัจจัยเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนรู้สึกสบายใจ สนใจในบทเรียน ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนและบรรยากาศของการเรียนการสอนคือ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย ส่งเสริมให้นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียน มีความสนใจในบทเรียนเพิ่มมากขึ้น ทำให้การสอนดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และบรรลุตาม

วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และยังช่วยส่งเสริมต่อการสร้างเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพจิตที่ดี ตลอดจนเสริมสร้างคุณลักษณะค่านิยมของนักเรียนให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของนักเรียนในชั้นเรียน และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

งานด้านการเรียนการสอนส่วนใหญ่เกิดขึ้นในโรงเรียน ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงต้องคำนึงถึงบรรยากาศของชั้นเรียนและกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนเพราะเป็นสิ่งที่จะมีอิทธิพลต่อสุขภาพจิตมาก เช่น นักเรียนระดับใดก็ต้องจัดบรรยากาศให้เหมาะสมกับชั้นนั้นๆ เพราะงานแต่ละอย่างย่อมมีความเหมาะสมและแตกต่างกันสำหรับนักเรียนแต่ละคน โดยที่สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนมีด้วยกัน 2 ด้าน ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หรือบรรยากาศทางวัตถุ ได้แก่ สภาพแวดล้อมรอบตัวนักเรียนในห้องเรียน เป็นการจัดเตรียมห้องเรียนให้พร้อมต่อการสอนในแต่ละครั้ง ตลอดจนการตกแต่งห้องเรียนให้สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมไปถึงการจัดที่นั่งเรียน การจัดมุมเสริมการเรียนรู้ การจัดป้ายนิเทศ อุปกรณ์ต่างๆ สภาพต่างๆที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มีผลต่อการเรียนการสอน(อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537) เช่น มีอากาศถ่ายเทได้ดี ปราศจากเสียงรบกวน (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2533) ตลอดจนกระทั่งของจริงที่นำมาจัดให้ความรู้แก่ผู้เรียน

2. สภาพแวดล้อมทางสังคม หรือบรรยากาศทางจิตวิทยา ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ หรือความสัมพันธ์หรือการปฏิบัติต่อกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพของผู้สอน พฤติกรรมการสอนของผู้สอน และพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน รวมถึงการสร้างให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียน ปราศจากความกลัว และวิตกกังวล สร้างความสนใจให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความสุข(อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537) ซึ่งได้แก่ ลักษณะบรรยากาศการเรียนการสอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

- 2.1 การกระตุ้นความสนใจของนักเรียน เป็นบรรยากาศที่ครูสร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน ในการทำกิจกรรม และมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความรู้ สอดคล้องกับที่ พิมพันธ์ เดชะคุปต์(2533) ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจ เพื่อสู่เป้าหมายที่กำหนด และผู้สอนรู้จักการให้การเสริมแรงเพื่อให้ผู้เรียนเพิ่มความดีของการมีพฤติกรรมในทางที่พึงประสงค์

- 2.2 ความอิสระในการเรียนของนักเรียน เป็นบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการค้นหาความรู้ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยน

เปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ช่วยให้นักเรียนมีการยอมรับนับถือตนเอง (Self Esteem) มีโอกาสที่จะเลือก หรือตัดสินใจในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมาย รวมทั้งมีโอกาที่จะทำผิดพลาดด้วย เพราะความล้มเหลวเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้และถือว่าการเรียนคือการเลือกตามที่คุณเรียนต้องการที่จะเรียนรู้ ไม่ใช่การถูกบังคับ

2.3 การยอมรับนับถือซึ่งกันและกันระหว่างครูกับนักเรียน เป็นบรรยากาศที่ทั้งครูและนักเรียนยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน คือการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน ได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้กล่าวสรุปไว้ว่า เป็นบรรยากาศที่ผู้สอนเห็นคุณค่าในตัวของผู้เรียนว่าเป็นบุคคลสำคัญมากกว่าการเรียนการสอนและเห็นว่าเราสามารถเรียนรู้ได้ เพราะการใช้เวลาเรียนของแต่ละคนไม่เท่ากัน การสร้างให้ผู้เรียนมีความมั่นใจจะช่วยให้ผู้เรียนยอมรับนับถือตนเอง ซึ่งจะมีผลต่อการกระทำของกิจกรรมต่างๆของผู้เรียนโดยตรง เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนยอมรับนับถือผู้สอนในฐานะเป็นผู้ให้ความรู้และมีความสามารถทั้งด้านเนื้อหา และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ ทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จรวมทั้งการที่ผู้สอนยอมรับผู้เรียนในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีความสามารถทางสติปัญญา ความถนัดและทักษะที่แตกต่างกัน

2.4 การท้าทายให้นักเรียนค้นหาความรู้ เป็นบรรยากาศที่ครูสร้างกิจกรรมหรือสถานการณ์ต่างๆขึ้นมาเพื่อให้นักเรียนใช้ความคิด ทำการค้นคว้าหรือต้องใช้ความพยายามค้นหาคำตอบ นอกจากนี้ พิมพันธ์ เศษะคุปต์ (2533) ได้กล่าวว่าเป็นสถานการณ์ที่ครูสร้างขึ้นมาเพื่อให้ผู้เรียนใช้ความคิด หรือต้องใช้ความพยายามในการค้นหาคำตอบ เช่น การใช้คำถามที่ต้องใช้ความคิดในการตอบคำถาม หรือต้องค้นหาคำตอบโดยการทำการทดลอง และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของจำเนียร ศิลปวานิช(2538) ที่กล่าวไว้ว่า ที่สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนได้ใช้ความพยายามในการค้นหาคำตอบนี้ก็เพื่อให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน

2.5 ความอบอุ่นและเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน เป็นบรรยากาศการเรียนการสอนที่ครูเป็นมิตรกับนักเรียน ให้ความเป็นกันเอง คอยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ สอดคล้องกับวิชัย วงษ์ใหญ่(2537) ได้สรุปไว้ว่า เป็นบรรยากาศที่ครูผู้สอนให้ความสำคัญกว่า ความอบอุ่นทางจิตใจมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ผู้สอนมีความเข้าใจและเป็นมิตรต่อผู้เรียนช่วยชี้แนะในการเรียนเป็นลำดับขั้นตอน ทำให้นักเรียนรู้สึกดี มีชีวิตชีวา ตื่นตัว กระฉับกระเฉง และรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญนั้นเป็นการเพิ่มพูนความรู้สึกที่ตามมาก็คือ ความรู้สึกของความปรารถนาดี ต่อตนเองและผู้อื่น ถ้าผู้สอนให้ความสนใจอย่างจริงจังและควบคู่ไปกับการเปิดเผย ตรงไปตรงมาไม่กระทำเกินกว่าปกติธรรมดา ก็จะเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนได้มาก

2.6 การควบคุมให้นักเรียนมีระเบียบวินัย เป็นบรรยากาศที่ครูส่งเสริมให้นักเรียนในห้องเรียนมีวินัยในตนเอง มีความตรงต่อเวลาในการเข้าเรียนและออกจากห้องเรียน ดังที่ พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2533) กล่าวไว้ สรุปว่าเป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนปฏิบัติในทางที่เหมาะสม ทั้งกาย วาจา และ ใจและวิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้กล่าวสรุปถึงลักษณะการที่นักเรียนมีวินัยในชั้นเรียนว่า ในบางครั้งผู้สอนจะต้องชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจ และใช้วิธีขอความร่วมมือมากกว่าที่จะสร้างเงื่อนไขกฎระเบียบของการเรียนอันจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเครียด เพราะความรับผิดชอบและวินัยในการเรียนรู้จะต้องเกิดจากการตกลงกันทั้งสองฝ่ายไม่ใช่เกิดจากการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้กำหนด

สรุปได้ว่า ประเภทของสิ่งแวดล้อมทางการเรียนแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือบรรยากาศทางวัตถุ ซึ่งได้แก่ ห้องเรียนคือ ขนาดและรูปร่างของห้อง ห้องปฏิบัติงาน อากาศภายในห้องเรียน และสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือบรรยากาศทางจิตวิทยา ประกอบไปด้วย บรรยากาศการเรียนการสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน ผู้สอนกับผู้เรียน ผู้สอนกับผู้ร่วมงาน ตลอดจนถึงบรรยากาศทางด้านการบริหาร

4.2 การสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน

วิธีการที่ช่วยในการสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนให้เป็นผลดีนั้นมีอยู่มากมาย หลายวิธีดังที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

อาภรณ์ ใจเที่ยง(2537) ได้กล่าวถึงการสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่ดี สรุปได้ดังนี้

1. ผู้สอนตอบสนองพฤติกรรมของผู้เรียนโดยใช้เทคนิคการเสริมแรงที่เหมาะสม เช่น ใช้วาจา ใช้ท่าทาง และให้รางวัลและสัญญาณต่างๆตลอดจนทำให้เกิดกิจกรรมที่ผู้เรียนชอบ และควรเสริมแรงให้ทั่วถึงและเหมาะสม

2. ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน แสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าความคิดของเขามีประโยชน์ พยายามนำความคิดเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้

ผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม การให้ทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ใช้ความรู้ ความคิด ความสามาถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ฝึกการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และได้ผลงานนำมาสู่ความภาคภูมิใจในกลุ่มและตนเอง

ผู้สอนใช้เทคนิควิธีสอนที่ไม่ทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่ายในการเรียน ผู้สอนควรคิดค้นและแสวง

หาแนวทางแก้ไขวิธีการใหม่ๆ มาใช้จัดการเรียนการสอน วิธีการสอนควรเป็น วิธีที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ทั้งนี้ การจะใช้วิธีการสอนแบบใดนั้น ครูผู้สอนต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียน ระยะเวลา สติปัญญา และวัยของผู้เรียน

ริชาร์ด ไอ เอเรนด์ (Richard .I Aren, 1994) กล่าวถึงการสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนสรุปได้ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน
2. มีการยอมรับนับถือซึ่งกันและกันของบุคคลในห้องเรียน ซึ่งจะมีผลต่อการสร้างลักษณะนิสัยของบุคคลในห้องเรียน
3. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นร่วมกัน เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่างๆในห้องเรียน
4. ให้บุคคลในห้องเรียน ได้มีโอกาสแสดงปฏิสัมพันธ์ต่อกัน
5. สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สอนและผู้เรียนมีความผูกพันที่ดีต่อกัน

สรุปได้ว่า การสร้างบรรยากาศการเรียนที่ดีนั้น ผู้สอนจะตอบสนองผู้เรียนโดยการเสริมแรงอย่างเหมาะสม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน ให้ผู้เรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้สอนใช้เทคนิคการสอนใหม่ๆ อยู่เสมอ มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดกว้างเพื่อสนับสนุน การพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ ผู้สอนต้องทราบความเคลื่อนไหวของห้องเรียนตลอดเวลา สามารถดูแลชั้นเรียนได้อย่างทั่วถึง เวลาสอนจะต้องรักษาระดับความสนใจของผู้เรียน และระดับความใส่ใจการสอนให้ราบรื่น หลีกเลี่ยงการพูดซ้ำซาก ไม่ทำโทษ หรือคาดโทษผู้เรียนโดยไม่มีเหตุผล

4.3 การสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา

สิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนในวิชาศิลปศึกษานั้น มีความสำคัญที่จะช่วยเอื้ออำนวยให้เกิดการตอบสนองในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี นักวิชาการได้เสนอแนะความเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีผลในการเรียนการสอนวิชาศิลปะ และหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมในวิชาศิลปศึกษาไว้ ดังนี้

ชะลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวว่า ในด้านของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการ

เรียนการสอนศิลปะ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมภายในห้องปฏิบัติงานศิลปะ ควรเป็นห้องเรียนที่แยกเป็นเอกเทศ ต้องกว้างขวาง เพื่อการเคลื่อนไหวคล่องตัวของผู้เรียน และมีความแตกต่างจากห้องเรียนธรรมดา

ผดุง พรหมมูล (2538) เสนอแนะในงานวิจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของการเรียนศิลปะปฏิบัติ ไว้ว่า

1. ต้องจัดเตรียมห้องปฏิบัติการให้เพียงพอและมีความเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาของการปฏิบัติในแต่ละครั้ง
2. เป็นห้องปฏิบัติงานที่มีบรรยากาศกระตุ้นยั่วยุการทำงานสร้างสรรค์
3. ห้องปฏิบัติงานไม่จำเป็นจะต้องอยู่ภายในห้องเรียนเท่านั้น อาจรวมไปถึงชุมชน หมู่บ้าน หรือแหล่งโบราณคดีก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การปฏิบัติงานแต่ละครั้ง

ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2529) กล่าวว่า การส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรมีความพร้อมสมบูรณ์ เช่น ห้องเรียนเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุที่ใช้ บรรยากาศในการทำงาน และห้องเรียนศิลปะที่สมบูรณ์ควรมีขนาดใหญ่กว่าห้องเรียนปกติ พอเพียงสำหรับการปฏิบัติงานของเด็ก เครื่องมือควรประกอบด้วยอ่างล้างมือ ที่เก็บเครื่องมือและวัสดุ โต๊ะ เก้าอี้ ตู้หรือบอร์ดแสดงผลงาน พื้นควรทำความสะอาดง่าย ไม่ดูดซึม ทางระบายอากาศถ่ายเทได้สะดวก

ชวลิต ดาบแก้ว และ สุชาวดี เหมทานนท์ (2525) กล่าวถึง การจัดห้องเรียนรวมถึงห้องเรียนปฏิบัติงานศิลปะ ควรคำนึงถึงหลักใหญ่ๆ ดังนี้

1. ขนาดและสภาพห้องเรียน ต้องมีขนาดพอเหมาะกับจำนวนนักเรียนที่จะทำการเรียนการสอนและทำกิจกรรมได้สะดวก และแสงสว่างเพียงพอทั่วทั้งห้องเรียน อีกประการหนึ่ง คือ การถ่ายเทอากาศ ควรมีประตูหน้าต่างหลายๆ เพื่อให้อากาศภายในห้องเย็นสบายไม่อึดอัด
2. วัสดุอุปกรณ์ในห้องเรียน เครื่องใช้ต่างๆควรประกอบด้วย โต๊ะ เก้าอี้ ขาหยั่งเขียนภาพ ชั้นตู้ อ่างล้างมือ บอร์ด กระดาษทราย หุ่นจำลอง กระเป๋าทนไฟ วัสดุสิ้นเปลือง เช่น กระดาษ สี พู่กัน สีโปสเตอร์ ดินน้ำมัน กาว มีด กรรไกร พร้อมตู้เก็บเครื่องมือ
3. การจัดโต๊ะเรียนในลักษณะของกิจกรรมในการเรียนการสอน เช่น จัดโต๊ะนักเรียนเป็น

กลุ่ม เพื่อให้นักเรียนหันไปหน้าชั้นแบบครูเป็นศูนย์การเรียนรู้ เหมาะกับการเรียนแบบบรรยายแบบ สาทิต การจัดโต๊ะเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนศิลปะศึกษา คือการจัดโต๊ะเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อให้ นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันและปฏิบัติงานได้

4. การจัดห้องเรียนประจำวิชา หรือเฉพาะวิชา คือห้องเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น ห้องเรียนศิลปะ

5. การจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้เด็กได้มีอิสระในการแสดงออก ไม่ควรมีระเบียบมาก นักภายในห้อง บุคลิกภาพของครูมีความสำคัญต่อพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียน ซึ่งเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมการเรียนการสอน สอดคล้องกับ สัมฤทธิ์ เพชรคง(2543) กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางสังคมว่าเป็นลักษณะเกี่ยวกับบรรยากาศในการเรียนการสอนศิลปะ เป็นพฤติกรรมของผู้สอนกับผู้เรียนที่มีต่อกัน

จึงอาจกล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอน หรือ สภาพแวดล้อมทางการศึกษา (Education environment) มีความสำคัญต่อระบบการเรียนการสอน ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตลอดจนสามารถที่จะช่วยสร้างเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ให้มีลักษณะที่ต้องการได้ ด้วยเหตุนี้จึงควรจัดห้องเรียนและจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้มีชีวิตชีวา เพราะหากสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ผู้เรียนพอใจ สนใจ ย่อมทำให้ผู้เรียนมีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการเรียน ต้องการที่จะรับรู้เนื้อหาในการเรียน ดังนั้นถ้าครูผู้สอนรู้จักจัดสิ่งแวดล้อมในห้องเรียนให้ดีแล้ว ผู้เรียนก็จะมีเจตคติที่ดีต่อครู ต่อโรงเรียน รักครู ของโรงเรียนซึ่งจะเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

5.ด้านการประเมินผลการเรียน

การศึกษาแขนงใดก็ตาม ถ้าดำเนินการสอนไปโดยไม่มี การประเมินผลสิ่งที่ทำไปแล้ว ผู้สอนจะไม่สามารถทราบได้ว่าการสอนของตนเองนั้นมีสิ่งใดที่ควรปรับปรุงแก้ไขหรือไม่ หรือมีข้อบกพร่องส่วนใดที่ควรที่จะเพิ่มเติม การประเมินผลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพราะจะเป็นสิ่งสะท้อนความก้าวหน้าของวิชานั้นๆ ซึ่งรวมในทุกด้านเช่น ด้านตัวครูผู้สอน ด้านหลักสูตร กิจกรรมและผู้เรียน

5.1 ความหมายของการประเมินผล

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การนำเอาข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากการวัดผลมาใช้ ในการตัดสินใจ โดยการหาข้อสรุป ตัดสินประเมินค่าหรือตีราคาโดยเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่น ๆ หรือ เกณฑ์ที่ตั้งไว้ (ภัทรา นิคมานนท์, 2538)

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้าและความสำเร็จทางการ เรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและการเรียน รู้อย่างเต็มตามศักยภาพ(กรมวิชาการ, 2545)

การประเมินผลเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยวิธีการสืบสวนสอบสวนอย่างมี ระบบแบบแผน การประเมินผลทางการศึกษาเป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทางการศึกษา สิ่งที่ถูกประเมินอาจจะเป็นผู้เรียน ผู้สอน วิธีสอน หลักสูตร หรือสื่อการสอน เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเน้นการประเมินผู้เรียนเพื่อตีคุณค่าของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนแต่ละคน ในการประเมินผลการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถกระทำได้ทุกชั้นตอนของการเรียนการสอนตั้งแต่เริ่ม เรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน โดยอาจใช้การประเมินทำหน้าที่ในการประเมินความก้าวหน้า เพื่อทราบถึงพัฒนาการและการปรับปรุงการเรียนรู้ หรือประเมินรวมสรุปเพื่อตัดสินคุณค่าของการ เรียนรู้รวบยอดของผู้เรียน ส่วนรูปแบบการประเมินมีหลายรูปแบบแตกต่างกันไปตามแนวคิดของ ทฤษฎีการประเมิน และผู้พัฒนาวิธีการประเมิน จะเห็นได้ว่า ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ เฉพาะหลายอย่างในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้ง ความรอบรู้ในวิชา การแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรและเทคนิควิธีการสอน ตลอดจนความสามารถในการวัดและประเมิน

5.2 หลักการวัดและประเมินผล

การประเมินผล สามารถจำแนกประเภทตามวัตถุประสงค์การประเมิน ได้ดังนี้ คือการ ประเมินผลก่อนเรียน (Pre-evaluation) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะ ว่ามีความรู้ที่จะให้เรียนต่อในรายวิชาใหม่หรือเนื้อหาใหม่ได้หรือไม่ และให้ทราบถึงความรู้พื้นฐานและทักษะของผู้เรียน หากพบว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอหรือไม่มีพฤติกรรมขั้นต้น ก่อนเรียนครูจะจัดให้มีการสอบปรับพื้นฐานจนผู้เรียนมีความรู้เพียงพอที่จะเรียนในเนื้อหาใหม่ได้ การสอบก่อนเรียนไม่ใช่การสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (achievement test) เพราะครูยังไม่ได้ทำการสอน ในเนื้อหาเหล่านั้นมาก่อนแต่เป็นการสอบเพื่อวินิจฉัย (diagnostic test) ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ครู

ทราบพื้นฐานของผู้เรียนแล้ว ยังช่วยให้ครูวางแผนการสอนได้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน และเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเลือกวิธีการสอนและมอบหมายภาระงานการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน การประเมินผลระหว่างเรียน หรือประเมินความก้าวหน้า (formative evaluation) มีจุดมุ่งหมาย เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด หากพบว่ามีข้อบกพร่องในจุดประสงค์ใด ก็หาแนวทางปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในจุดประสงค์นั้น ๆ โดยจัดสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน

5.3 ความสำคัญของการวัดและประเมินผล

สุจินต์ วิทธีรนนท์ (2526) ได้กล่าวว่า การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้การสอนมี ประโยชน์ 2 ประการ คือ ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทั้งต่อผู้เรียนและต่อผู้สอน กับประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ดังนี้ คือ

1. ประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ทั้งในด้านผู้เรียนและด้านผู้สอน

1.1 ด้านผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนได้รับรู้ความสามารถของตนเอง โดยเปรียบเทียบกับจุดประสงค์ของการสอนว่า ตนเองบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ มีอะไรจะต้องปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจัดว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจและเป็นการสร้างลักษณะนิสัยให้เด็กรู้จักสำรวจตนเองและประเมินตนเองอยู่เสมอ

1.2 ด้านผู้สอน จะทำให้ผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้เรียนก่อนจะมีการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดและปรับปรุงจุดประสงค์ ปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรมให้ดีขึ้น แบ่งกลุ่มนักเรียนได้เหมาะสม แก้ไขข้อบกพร่องของนักเรียนได้ตรงจุดและช่วยในการรายงานผลการเรียนให้แก่ผู้ปกครองได้อย่างมีหลักเกณฑ์

2. ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ทั้งในด้านการแนะแนวและการบริหาร คือ

2.1 ด้านการแนะแนว จะทำให้ผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน ตลอดจนปัญหาและข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการให้คำแนะนำปรึกษาและช่วยเหลือในการปรับตัว ช่วยในการสำรวจความถนัดและความสนใจ ช่วยในการแนะแนวด้านการเรียนและอาชีพ ช่วยให้ผู้สอนและผู้เรียนเห็นปัญหาร่วมกัน และร่วมมือกันในการแก้ปัญหา

2.2 ด้านการบริหาร จะช่วยทำให้คัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาได้อย่างถูกต้อง ช่วยให้

เห็นข้อบกพร่องต่างๆในการเรียนการสอนเพื่อจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขต่อไป ช่วยให้รู้ถึงสถานภาพทางการศึกษาที่แท้จริงของสถานศึกษาและช่วยในการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนอีกด้วย

5.4 หลักการวัดและประเมินผลศิลปศึกษา

จุดประสงค์เฉพาะของการเรียนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาไม่น่าได้เน้นที่ความรู้ความเข้าใจแต่เป็นการเน้นให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์แบบในการดำรงชีวิตมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะส่งเสริมในการพัฒนาด้านต่างๆที่จะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์แล้ว ยังช่วยปลูกฝังค่านิยม รสนิยมที่ดี สุนทรียภาพและการนำประโยชน์ของความงามมาใช้ให้ตนเองมีความสุขตามอัธยาศัย (สุลักษณ์ ศิริวัณ , 2530) การประเมินผลศิลปศึกษาจะเป็นการตรวจสอบว่า การแสดงออกทางศิลปะของนักเรียนได้พัฒนาไปในระดับที่น่าพอใจหรือไม่ เพียงใด โดยครูเป็นผู้กำหนดเกณฑ์และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด แต่ครูผู้สอนพึงตระหนักว่าการประเมินผลทางศิลปศึกษานั้นจะเป็นเรื่องของการช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางศิลปะต่อไปมากกว่าการทำให้เด็กเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่าย เป็นการช่วยให้เด็กมีชีวิตชีวาและเจริญเติบโตอย่างมีความสุขมากกว่า การประเมินว่าเด็กเป็นศิลปินหรือเป็นช่างเพียงใด การให้คะแนนผลงานแต่ละชิ้นเป็นเพียงผลของการประเมินเท่านั้น แต่ไม่ใช่เป็นความมุ่งหมายที่สำคัญ เพราะความมุ่งหมายที่แท้จริงของการประเมินผลคือ การทำให้ขอบข่ายของการศึกษามีความสมบูรณ์โดยผ่านกิจกรรมศิลปศึกษา (ประเทิน มหาพันธ์, 2531)

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld ,1982) ได้เสนอเกณฑ์เกี่ยวกับการวัดผลทางศิลปศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นที่จะวัดพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่างๆไว้ดังนี้

1. พัฒนาการทางกาย (Physical Growth) มีความสามารถใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ อย่างคล่องแคล่ว มีความแม่นยำ แน่นนอน การปฏิบัติงานเป็นการแสดงออกที่สามารถวัดผลได้จากทักษะ การใช้เทคนิคต่างๆและจากงานที่สำเร็จ
2. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotion Growth) มีความสามารถในการปฏิบัติงาน เพลิดเพลินในการทำงานโดยอิสระ แสดงถึงสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี
3. พัฒนาการทางสังคม (Social Growth) มีความสามารถในการทำงานด้วยตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

4. พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Growth) มีความสามารถในการแสดงออกแก้ปัญหาได้อย่างฉลาด ถูกต้อง ทำกิจกรรมสำเร็จด้วยดีอย่างมีหลักการและความรู้
5. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) มีความเข้าใจในงานศิลปะ เข้าใจในความงามและธรรมชาติ สามารถแสดงข้อคิดเห็น บรรยาย วิเคราะห์ได้โดยใช้หลักการศิลปะได้อย่างเหมาะสม
6. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ (Creative Growth) มีความสามารถในการแก้ปัญหา เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ริเริ่ม วางแผนงานได้อย่างอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงความคิดก้าวหน้าอย่างเชื่อมั่นในตนเอง
7. พัฒนาการทางการรับรู้ (Perceptual Growth) มีความสนใจในการแสดงออก บรรยาย อภิปราย เข้าใจ และแสดงความรู้ได้อย่างมั่นใจ

การประเมินผลทางศิลปศึกษา จึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ดังนั้นการประเมินผลจึงต้องมีความสอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตร ซึ่ง เลิศ อานันทนะ (2526) ได้เสนอแนะวิธีการประเมินผลในชั้นเรียนไว้ดังนี้

1. กำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้เฉพาะของวิชาศิลปศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา
2. การตีความและสร้างแบบประเมินผลให้ครอบคลุมจุดประสงค์ ในบางกรณีอาจเป็นต้องประเมินผลตามจุดประสงค์ย่อยที่แยกแยะออกไปตามลักษณะของเนื้อหาและกิจกรรม
3. การตรวจผลงาน เป็นการพิจารณาถึงระดับความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะครั้งหนึ่งๆ ไม่ใช่ข้อสรุปในการตัดสินชี้ขาดว่าได้หรือตก หลักการตรวจผลงานศิลปะของเด็กประถมศึกษา ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้
 - 3.1 ลักษณะรูปแบบ
 - 3.2 เนื้อหาเรื่องราว
 - 3.3 องค์ประกอบศิลป์
4. การสังเกตและการติดตามผล เนื่องจากธรรมชาติของศิลปะมีลักษณะที่ไม่แน่นอน และมีการเปลี่ยนแปลงสูง การประเมินผลปลายภาคเรียนเพียงครั้งเดียวย่อมขาดความเที่ยงตรงและไม่น่าเชื่อถือ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยการสังเกตและการติดตามผลควบคู่กันไปด้วย โดยคำนึงถึงแนวทางดังต่อไปนี้
 - 4.1 เพิ่มจำนวนการประเมินผลให้มากขึ้น

4.2 สังเกตและบันทึกความก้าวหน้าทางการเรียนเป็นระยะๆเสร็จแล้วสรุปความเป็นผลการเรียนตลอดภาค

4.3 ติดตามผลการเรียนว่ามีพัฒนาการด้านต่างๆมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

5. การวิจารณ์ผลงานศิลปะ เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการประเมินผล ซึ่งเป็นการสรุปความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น โดยการจัดกิจกรรมการวิจารณ์ให้มีการแสดงความคิดเห็น การชี้แนะ การเสนอข้อมูล เหตุผล ปัญหาและเบื้องหลังของการทำงาน ตลอดจนความในใจของผู้สร้างงาน การวิจารณ์ผลงานศิลปะเด็กเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังโดยคำนึงถึงแนวทางที่สำคัญดังนี้

5.1 ส่งเสริมและให้กำลังใจเด็กทุกคนเท่าเทียมกัน

5.2 ยกย่องชมเชยในความสามารถของเด็กที่สร้างสรรค์ผลงานชิ้นด้วยตนเอง แม้ว่าผลงานนั้นจะประสบผลสำเร็จเพียงเล็กน้อยก็ตาม

5.3 ละเว้นการวิจารณ์ในด้านส่วนตัว หรือขยายความผิดพลาดของเด็กให้ดูเป็นเรื่องใหญ่โตเกินจริง

5.4 ควรวิจารณ์ในแนวทางสร้างสรรค์ คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่เด็กจะได้รับ หลีกเลี่ยงการวิจารณ์ในลักษณะตำหนิติเตียน สบประมาทและย้ำเน้นแต่ในข้อผิดพลาด

การประเมินผลวิชาศิลปศึกษาในชั้นเรียน จึงควรดำเนินการให้สอดคล้องและครอบคลุมกับจุดประสงค์ของหลักสูตร มีการสร้างเครื่องมือในการประเมินผลให้เหมาะสม และในด้านการประเมินผลงานศิลปะนั้น ควรพิจารณาอย่างรอบคอบและถี่ถ้วนโดยการสังเกตและติดตามผลรวมทั้งควรจัดกิจกรรมการวิจารณ์ผลงานศิลปะให้นักเรียนได้มีการแสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจะเป็นวิธีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ซึ่ง ชะลอ พงษ์สามารถ (2526) ได้เสนอแนะถึงเครื่องมือหรือวิธีการวัดประเมินผลทางศิลปะที่นิยมใช้ สรุปได้ดังนี้

1. การทดสอบ (Testing) เป็นวิธีวัดผลที่สำคัญและใช้มากในการวัดพฤติกรรมทางสมอง (Cognitive Domain) การทดสอบทราบสมรรถภาพของผู้เรียนผู้สอน

2. การสังเกต (Observation) เป็นวิธีที่ใช้ตั้งแต่เริ่มบทเรียน ครูเป็นผู้สังเกตในเรื่องของความตั้งใจ ความสนใจในการเรียนการสอน ตั้งใจปฏิบัติงานทั้งงานเฉพาะตัวและงานกลุ่มจนงานสำเร็จ

3. การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนอย่างมีจุดมุ่งหมาย ย่อมทำให้พบกับข้อเท็จ

จริงบางประการ เช่น บุคลิกภาพ ท่วงท่าวาจา ปฏิภาณไหวพริบ ทักษะคิด นิสัยบางประการจากคำพูด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

4. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นตัววัดความรู้สึก (Affective Domain) ความคิดเห็น ความสนใจ ทักษะคิด บางที่ใช้คู่กับการสัมภาษณ์ การสร้างแบบสอบถาม

5. การตรวจผลงาน (Checking) เป็นการวัดผลจากผลงานสำเร็จ ทำให้ครูได้ทราบถึงความก้าวหน้าของนักเรียน การแก้ปัญหา ความถูกต้อง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ดังนั้นเมื่อการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสิ้นสุดลง ครูผู้สอนจะต้องทำการประเมินการเรียนของนักเรียนว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ มีนักเรียนคนใดที่จำเป็นต้องได้รับการสอนซ่อมเสริมเพื่อจะได้ผ่านจุดประสงค์บางข้อ ในการประเมินผลศิลปะศึกษานั้นครูผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายและปรัชญาที่แท้จริงของศิลปะศึกษาระดับประถมศึกษา และพึงเข้าใจว่าผลงานศิลปะของนักเรียนแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ การรับรู้และความคิด จะให้เหมือนกันหรือมีคุณภาพเท่ากันย่อมเป็นไปได้ ดังนั้น จึงควรประเมินจากความเจริญงอกงามทางการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยการเปรียบเทียบกับผลงานที่ผ่านมาของนักเรียนคนนั้นจึงจะถูกต้อง การนำไปเปรียบเทียบกับกลุ่มหรือชั้นเรียนหรือเกณฑ์มาตรฐานถือได้ว่าเป็นการประเมินผลศิลปะศึกษาที่ห่างไกลจากเป้าหมายและปรัชญาของศิลปะศึกษา และนอกจากการประเมินผลการเรียนของนักเรียนแล้ว ครูควรประเมินผลการสอนของครูเองด้วย หากพบข้อบกพร่องในการดำเนินการสอนจะได้หาแนวทางแก้ไขปรับปรุงการสอนในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนมากที่สุด

จากการประมวลในเรื่องขององค์ประกอบและรูปแบบการเรียนการสอนศิลปะอย่างมีความสุขสำหรับเด็กนั้นอาจสรุปได้ว่าการเรียนการสอนศิลปะเป็นการมุ่งให้เกิดความงอกงามในทางสร้างสรรค์อย่างสูงสุด ตามวุฒิภาวะ ความสนใจและความต้องการ ตลอดจนประสบการณ์ของเด็ก อีกทั้งยังเป็นวิชาที่มีคุณค่าในด้านส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาพฤติกรรมและบำบัดปัญหาของผู้เรียนได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้นการนำทฤษฎีการสอนศิลปะมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ครูจึงจะต้องเป็นผู้ที่นำแนวทฤษฎีนั้นๆ มาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะและระดับความสามารถของนักเรียนแต่ละกลุ่มหรือบุคคลเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนจะได้ประสบความสำเร็จในการเรียนและการเกิดความสุขในการทำงานตามความถนัดและความสามารถอย่างดีที่สุด ทั้งนี้การคำนึงถึงพัฒนาการของผู้

เรียนตามวัยจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้สอนสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสมอันจะเป็นผลให้เกิดกิจกรรมที่ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ย่อมเกิดประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอนทางศิลปะอย่างมีความสุขของเด็กประถมต้นนั้นครูผู้สอนจึงจะต้องดำเนินการให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมโดยครอบคลุมในทุกๆด้านทั้ง ด้านวัตถุประสงค์การเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ การเรียนการสอน สิ่งแวดล้อมและสิ่งเกื้อกูลการเรียนการสอน และการประเมินผล เพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาทั้งร่างกายสติปัญญา อารมณ์ สังคมและเกิดการเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้นั้นไปใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นประโยชน์และพึงประสงค์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

อุทัยวรรณ บัวผัน (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยแบบเข้มงวดกวดขันและแบบปล่อยปละละเลย” มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันโดยจำแนกตามเพศ ตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 168 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ และได้นำผลงานการวาดภาพของนักเรียนมาวิเคราะห์ทางสถิติโดยหาค่าเฉลี่ยและทดสอบความแตกต่างด้วยวิธีของตุกี (เอ) (Tukey (a)) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกันมีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกัน นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกัน และนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นๆ ปรากฏว่านักเรียนหญิงกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางศิลปะแตกต่างจากกลุ่มนักเรียนชายทุกกลุ่มของการอบรมเลี้ยงดูอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ศตพร วิไลรัตน์ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียนโดยวิธีการสอนตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียน หลังจากได้รับการสอนโดยวิธีการสอนตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส กลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งนี้เป็นเด็กก่อนวัยเรียน

อายุ 5-6 ปี ในศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดชนะสงคราม ซึ่งมีทั้งหมด 24 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 12 คน ได้แก่ กลุ่มทดลอง คือ กลุ่มที่เรียนโดยวิธีการสอนตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส และกลุ่มควบคุม คือ กลุ่มที่เรียนโดยกิจกรรมการเรียนการสอนปกติของทางศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากทดลองเด็กก่อนวัยเรียนโดยวิธีการสอนตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส มีการพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง และสูงมากกว่ากลุ่มที่เรียนโดยกิจกรรมการสอนปกติของศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

บรรจง บุญการี (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี วัดอุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี ในด้านการเตรียมการสอน การดำเนินการสอน การผลิตและการใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้กำลังทำหน้าที่สอนวิชาการต่างๆรวมทั้งสอนศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 2,4,6 ในโรงเรียนที่เปิดสอนครบชั้นจาก 90 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามประกอบด้วยแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ ผลการวิจัยพบว่าด้านการเตรียมการสอนมีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การทำบันทึกการสอน มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือการเข้ารับการอบรม ด้านการดำเนินการสอนมีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การเดินสังเกตและให้คำแนะนำช่วยเหลือนักเรียนกำลังทำงาน มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การให้บอกภาพของครูบนกระดานดำ ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอนมีการปฏิบัติมากที่สุดคือ การใช้สื่อการสอนที่เป็นของจริง มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ การได้รับสื่อการสอนจากหน่วยงานเอกชนหรือส่วนบุคคล ปัญหาสำคัญคือการขาดแคลนงบประมาณในการผลิต ด้านการวัดผลและการประเมินผล ปัญหาสำคัญคือขาดความรู้ ทั้งนี้ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความต้องการในการเข้าอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการในทุกด้านเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

นภดล สายทองยนต์ (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาการสอนวิชาศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามการรับรู้ของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9 วัดอุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการสอนวิชาศิลปศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามการรับรู้ของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9 จำนวน 512 คน จาก 512 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่า

ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยได้พบว่า ครูมีปัญหาการสอน ศิลปศึกษาในด้านต่างๆดังนี้

1. ด้านการใช้หลักสูตร มีปัญหา มากที่สุดในด้านนี้ คือ ครูขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านการใช้หลักสูตร เนื่องจากไม่เคยผ่านการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตร และครูไม่มีวุฒิทางศิลปศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับภาคปฏิบัติ

2. ด้านวิธีการสอนและเทคนิคการสอน มีปัญหา มากที่สุดในด้านนี้ คือ ครูมีปัญหา มากในด้านทักษะ ประสบการณ์ศิลปะ และการสอนให้ปฏิบัติกิจกรรมการสอนงานสถานและถักทอ

3. ด้านการใช้สื่อการสอน และห้องเรียนศิลปศึกษา มีปัญหาปานกลาง ข้อที่มีปัญหา มากที่สุดในด้านนี้ คือ การของงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตสื่อ

4. ด้านการวัดและประเมินผล มีปัญหาปานกลาง ข้อที่มีปัญหา มากที่สุดในด้านนี้ คือ การได้รับความช่วยเหลือจากจังหวัดต้นสังกัดในการทำแบบทดสอบมาตรฐาน ครูขาดความเข้าใจ ในหลักการและวิธีการประเมินผลอย่างถูกต้อง โดยคำนึงถึงพัฒนาการของเด็ก

5. ด้านการจัดกิจกรรม มีปัญหาปานกลาง ข้อที่มีปัญหา มากที่สุดในด้านนี้ คือ การนำ กิจกรรมในแผนการสอนมาให้นักเรียนปฏิบัติ การรักษาเครื่องมือ อุปกรณ์ และห้องเรียนศิลปะ ครูส่วนใหญ่มีความต้องการได้รับความรู้จากการอบรมสัมมนาด้านศิลปศึกษาและการนิเทศ การให้ความสนับสนุนด้านงบประมาณจากผู้บริหาร และการได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น

สุชาติ สถาวร (2536) ได้ทำการศึกษาเรื่องความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษา เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 79.43 เป็นชายและหญิงไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการส่งผลงานศิลปะเข้าประกวด นักเรียนร้อยละ 61.36 ที่เคยส่งผลงานเข้าประกวดไม่ได้รับรางวัลและ บุคคลที่ให้การสนับสนุนการเรียนศิลปศึกษามากที่สุด คือ ครูอาจารย์ รองลงมาคือ ผู้ปกครอง ทางด้านทัศนคติที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ นักเรียนส่วนใหญ่ชอบกิจกรรมศิลป ศึกษา เพราะเวลาทำงานจะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินและภาคภูมิใจ กิจกรรมที่ชอบมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสีด้วยสีไม้ ชอบครูศิลปะที่ร่าเริงแจ่มใสมากที่สุด ชอบการประเมินผลงาน ศิลปะด้วยวิธีตรวจให้คะแนนทันทีหลังทำงานเสร็จเรียบร้อย และนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจ มากที่จะเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะที่นอกเหนือจากการเรียนในเวลาปกติ

นักเรียนที่ตอบแบบสอบถามร้อยละ 20.57 เคยมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะมีความคิดเห็นสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้มากที่สุดจากการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะคือ วิธีการทำงาน ศิลปะแบบต่างๆ ชอบการเลือกกลุ่มกิจกรรมที่ไม่จำกัดเวลามากที่สุด และชอบเตรียมอุปกรณ์มาเอง นักเรียนมีความสนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมศิลปะมากที่สุด เพราะว่าชอบทำงานศิลปะ นักเรียนมีความคิดเห็นว่างานที่สะอาด การจัดตำราเอกสารทางศิลปะศึกษา และการจัดนิทรรศการเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

นักเรียนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ร้อยละ 79.43 มีความคิดเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมเพราะต้องการเรียนรู้วิธีการทำงานศิลปะแบบต่างๆและความสนุกสนานเพลิดเพลิน กิจกรรมที่ชอบมากที่สุด คือการวาดภาพระบายสี ชอบเลือกกลุ่มทำกิจกรรมเองและเตรียมอุปกรณ์เอง ชอบกิจกรรมการวาดภาพระบายสีโดยไม่กำหนดหัวข้อ ชอบปั้นสิ่งของตามจินตนาการด้วยดินน้ำมัน ชอบประดิษฐ์สิ่งของด้วยวัสดุเหลือใช้ ชอบพิมพ์ภาพด้วยสีน้ำมัน และชอบนำงานศิลปะไปใส่กรอบแขวนหรือตั้งโชว์

จิวรรณ ศรีกุลลาภกุล (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองในด้าน 1) การกล้าแสดงออกต่อหน้าผู้อื่น 2) การเป็นตัวของตัวเอง 3) การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พิเศษ ปีการศึกษา 2537 ของโรงเรียนวัดหนึ่ง จำนวน 10 คน ผู้วิจัยดำเนินการทดลองโดยการนำแผนการจัดกิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสไปสอนนักเรียนเป็นเวลา 10 สัปดาห์ และสังเกตพฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนด้วยแบบสังเกตและประเมินพฤติกรรมนักเรียนทุก 2 สัปดาห์ รวม 6 ครั้ง เมื่อครบกำหนดการทดลองรวบรวมคะแนนพฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรม MINITAB

ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีความเชื่อมั่นในตนเองด้านการกล้าแสดงออกต่อหน้าผู้อื่น ด้านการเป็นตัวของตัวเอง ด้านการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และผลรวมทั้งสามด้านสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และความเชื่อมั่นในตนเองทุกด้านสูงขึ้นตามลำดับจำนวนครั้งของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส

วรสุดา ขวัญสุวรรณ (2539) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใน 7 ด้าน ได้แก่ ด้านครูผู้สอน ด้านนักเรียน ด้านหลักสูตร ด้านเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่มีนักเรียนนับถือศาสนาอิสลามเกินร้อยละ 80 จำนวน 159 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า และคำถามปลายเปิด นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละค่ามัธยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากผลการวิจัยพบว่าสภาพของการปฏิบัติงานของครูศิลปศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในทุกด้านที่ศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านนักเรียนและด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และปัญหาของครูผู้สอนศิลปศึกษาระดับประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกด้านโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการเตรียมการสอน เมื่อพิจารณารายละเอียดในส่วนของสภาพการสอนที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในด้านนักเรียนในข้อที่ว่า นักเรียนไม่สามารถปฏิบัติกิจกรรมศิลปศึกษาบางอย่างได้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในด้านหลักสูตร ในข้อที่เกี่ยวกับความไม่สอดคล้องของหลักสูตรศิลปศึกษาท้องถิ่นในด้านศาสนา ในส่วนของปัญหาการสอน ข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในด้านนักเรียน ในข้อที่เกี่ยวกับความสามารถของนักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรมศิลปศึกษา ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดอยู่ในด้านหลักสูตร ในข้อที่เกี่ยวกับความเข้าใจหลักสูตรศิลปศึกษาของครูผู้สอน

วราศิริ วงศ์สุนทร (2543) ได้ศึกษาเรื่องการเรียนรู้อย่างมีความสุข: การวิจัยรายกรณี ครูต้นแบบด้านการเรียนการสอนภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพฤติกรรมการสอนของครูต้นแบบด้านการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษา โดยการเลือกกรณีศึกษาจากครูต้นแบบที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเลือกไว้เป็นครูต้นแบบ เมื่อ พ.ศ. 2541 ผลการวิจัยพบว่า ครูต้นแบบมีคุณลักษณะทั้งภายในและภายนอกที่เหมาะสมต่อการได้รับรางวัลและมีรูปแบบการสอนที่บูรณาการมาจากทฤษฎีการเรียนรู้หลายทฤษฎี แล้วนำมาปรับใช้เป็นอย่างของตนเองโดยมีรูปแบบและพฤติกรรมการสอนดังนี้ คือ 1.) ครูมีจิตวิญญาณของความเป็นครู ห่วงเทให้กับงาน และเป็นแบบ

อย่างที่ดีให้กับนักเรียนในการประพฤติปฏิบัติตน 2.) ครูมีความเข้าใจในพฤติกรรมและธรรมชาติของเด็กแต่ละบุคคล 3.) ครูมีความรอบรู้ในเนื้อหาที่จะสอน มีการวางแผนและเตรียมการสอนล่วงหน้า 4.) ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เพื่อสร้างความสนใจของนักเรียน 5.) ครูมีสื่อการสอนที่หลากหลายทำง่ายและสอดคล้องกับบทเรียน 6.) ครูจัดบรรยากาศและจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 7.) ครูใช้วิธีการวัดและประเมินผลนักเรียนอย่างหลากหลาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน

จากรูปแบบและพฤติกรรมการสอนของครู สะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีความสุขของนักเรียน คือ นักเรียนเกิดความปีติจากการได้เรียนและเกิดแรงบันดาลใจในการเรียน อันเนื่องมาจาก 1.) นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการฝึกปฏิบัติ มีประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์และนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน 2.) นักเรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ 3.) นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและมีโอกาสแสดงความสามารถให้ปรากฏ 4.) นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผล เกิดความภูมิใจ ชื่นชม และยอมรับในผลงานทั้งของตนเองและของผู้อื่น

สิริรัตน์ เทียมเสวีวงศ์(2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเทคนิคการขายโดยการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กับการสอนแบบปกติของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ โรงเรียนกรุงเทพธุรกิจพัฒนศึกษา พบว่าการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมมากที่สุดช่วยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ถ้าครูผู้สอนไม่ยึดติดกับเนื้อหา เวลา และให้โอกาสนักเรียนทุกคนค้นพบตนเองซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และผู้บริหารผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาควรจัดอบรมเทคนิคการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนติดตามผลการนำไปใช้ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

งานวิจัยต่างประเทศ

เมย์ (May 1985) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "What Art Means to Third and Fourth Grader :A Two-year Case Study" (Curriculum, Ethnography) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าประสบการณ์จากโปรแกรมศิลปะในชั้นประถมมีความหมายต่อเด็กอย่างไร ตัวอย่างประชากรคือนักเรียนเกรดสาม จำนวนสามกลุ่มจากสามโรงเรียน จำนวน 83 คน และในปีที่สองได้ติดตาม

สังเกตสองกลุ่มในสามกลุ่มเดิม ซึ่งขึ้นไปอยู่ในระดับเกรดสี่ จำนวน 61 คน โรงเรียนที่เลือกมานั้น เป็นตัวแทนประชากรระดับต่ำ ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำและระดับปานกลาง โดยการดูจากการปฏิบัติจริงรวมทั้งการสังเกต การบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ แบบสอบถามและการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวกับหลักสูตร ผลจากการศึกษาพบว่า นักเรียนจัดอันดับสติปัญญา และ ความสามารถในการเรียนศิลปะของตนต่ำกว่าที่ผู้ใหญ่มองผลงานของพวกเขา กิจกรรมที่นักเรียนชอบคือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้มีความยืดหยุ่นในการใช้ความคิดและการศึกษาค้นคว้า กิจกรรมที่นักเรียนชอบน้อยที่สุดเป็นกิจกรรมที่ต้องการให้นักเรียนถ่ายทอดออกมาให้เหมือนจริง และมีจุดประสงค์คลุมเครือสับสนหรือต้องมีการควบคุม นักเรียนชอบทำงานโดยใช้ความคิดจินตนาการของตนเองมากกว่าที่จะเลียนแบบตัวอย่างจากครู นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าศิลปะคือการปฏิบัติแต่ก็มีจำนวนมากที่แสดงความสนใจในการดู การชื่นชมความงามและการวิจารณ์

เบเบท์ทีโด (Bebtedoh, 1986) ได้ศึกษาสภาพของศิลปะในโรงเรียนระดับประถมศึกษาในรัฐเบนเดล ประเทศไนจีเรีย โดยมีจุดมุ่งหมายศึกษาลักษณะสถานภาพของวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา ในรัฐเบนเดลเกี่ยวกับนโยบาย ความแตกต่าง ศึกษาติดตามทิศทางหลักสูตรศิลปศึกษา วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิธีการสอนของครู คุณภาพของครูและวิธีการวัดและประเมินผล ในส่วนของความแตกต่างกันในการใช้หลักสูตรระหว่างชุมชนเมือง ชานเมืองและชนบท เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอน คุณภาพของครูผู้สอนและการวัดประเมินผล กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ครู 40 คน จากโรงเรียนในเขตเมือง และครู 40 คน จากโรงเรียนในเขตชนบท รวม 120 คน ใช้แบบสอบถามซึ่งพัฒนาโดยนักวิจัยจากการคัดเลือกของผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า 1.) โรงเรียนระดับประถมศึกษาในรัฐเบนเดล ส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ จากการรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับศิลปศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศพอสรุปได้ว่า การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษามีปัญหาในทุกๆด้าน โดยเฉพาะตัวครูผู้สอน ไม่มีวุฒิทางด้านศิลปศึกษา มีผลทำให้สมรรถภาพการสอนของครูลดลงและไม่ตรงเป้าหมายของหลักสูตร เนื่องจากไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศึกษา ขาดความรู้ด้านวิธีสอนและเทคนิคการสอนใหม่ๆ ขาดงบประมาณสนับสนุนด้านการสร้างสื่อการสอน ครูไม่มีความมั่นใจในการประเมินผลงานศิลปศึกษา ครูส่วนใหญ่ต้องการแบบวัดและประเมินผลที่เป็นมาตรฐาน และครูส่วนใหญ่ขาดความเชื่อมั่นในการจัดกิจกรรมในหลักสูตรยังพบอีกว่าครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาต้องการได้รับการอบรม สัมมนาเกี่ยวกับวิชาศิลปะในทุกๆด้านเพื่อพัฒนาคุณภาพในด้านการสอนของตัวครูของหลักสูตรศิลปศึกษากำหนดนโยบายศิลปศึกษาแห่งชาติ 2.) เนื้อหาโครงสร้างของหลักสูตรศิลปศึกษาในโรงเรียน

ประถมศึกษาในรัฐเบนเดลทำอย่างง่าย 3.) โปรแกรมศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษามอบเบนเดลทำอย่างง่าย 4.) โครงการสร้างแบบแผนถูกทำลายโดยครูศิลปะส่วนใหญ่ในเบนเดลในแนวของการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติและความคิดสร้างสรรค์ตามเกณฑ์ของหลักสูตรศิลปะ 5.) การวัดและประเมินผล ครูส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตาม การวัดและประเมินผลของหลักสูตรศิลปะในด้านวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ 6.) ครูในชนบทและชานเมืองในเบนเดลต้องการให้นักเรียนขายผลงานเพื่อหารายได้จากกิจกรรมศิลปะมากกว่าครูในเขตเมือง

เชอริฟ (Sherief, 1979) ทำการศึกษาเพื่อสำรวจบรรยากาศในห้องเรียนที่มีผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษา ผู้วิจัยสร้างบรรยากาศในห้องเรียนเป็น 2 ลักษณะ คือ บรรยากาศที่เสรี และบรรยากาศที่มีการจำกัดกิจกรรม พบว่า กลุ่มนักเรียนที่เรียนในบรรยากาศแบบเสรีมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่เรียนในบรรยากาศแบบจำกัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ไรท์(Wright,1986) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " Art Education in Secondary class room factors related to what student learn" มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่างๆที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียน และผลกระทบต่างๆที่มีต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนศิลปศึกษา ในการศึกษาวิจัยนี้ใช้ข้อมูลที่รวบรวมจากโครงการวิจัยแห่งชาติเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในโรงเรียน ประชากรประกอบด้วย ชั้นเรียนศิลปศึกษา 122 ชั้นเรียน ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 25 โรงเรียน ข้อมูลที่ได้รับเพิ่มเติมได้มาจากการสังเกตการเรียนการสอนในชั้นเรียนของครู และการสัมภาษณ์ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแปรปรวนในการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาในชั้นเรียนมี 4 ประการ คือ ครูผู้สอน นักเรียน การมีผลกระทบและความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียนและเนื้อหาของหลักสูตร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะข้อปฏิบัติซึ่งได้จากผลการวิจัย ดังนี้ คือ

1. ครูศิลปศึกษาจะต้องประสานงานและจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ครูศิลปศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง
3. ครูศิลปศึกษาจะต้องให้ความสนใจอย่างยิ่งต่อผลกระทบ และความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียน
4. โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาควรมีห้องเรียนเฉพาะสำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในกลุ่มปฏิบัติการทางศิลปศึกษาควรเน้นการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์

แม็กซ์ คินนี (Mc KINNEY, 1988) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " Five Tips to improve Teaching " โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาพฤติกรรมของครูที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็ก และวิธีการปรับปรุงการสอน นักวิจัยจากสถาบันการวิจัยเพื่อการสอน (IRT) ของมหาวิทยาลัย มิชิแกน ได้ศึกษาและพบยุทธวิธีที่มีผลต่อการสอน 5 วิธี ซึ่งครูที่ดีควรทำตาม ได้แก่

1. ตั้งจุดประสงค์ของการสอน ครูที่ดีควรตั้งจุดประสงค์ที่จะให้เด็กประสบผลสำเร็จทางการเรียนอย่างน้อย 2 จุดประสงค์พร้อมกัน เช่น ครูในระดับประถมศึกษาสอนให้เด็กพัฒนาทักษะทางด้านภาษาควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์
2. การสื่อสารกับเด็ก ครูที่ดีสามารถสื่อสารกับเด็กได้อย่างดี เพราะเด็กบางคนจะมองโรงเรียนเป็นที่กักกันมากกว่าสถานที่เรียนรู้ ครูควรอธิบายเด็กได้ว่าเขาควรเรียนอะไร มีประโยชน์อะไร และครูควรเชื่อมบทเรียนกับการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้
3. การเข้าใจเนื้อหาที่สอน ครูที่ดีควรเข้าใจอย่างทะลุปรุโปร่งในเนื้อหาที่ตนเองสอน
4. ยึดเนื้อหาในการเรียนการสอนเป็นหลัก ครูที่ดีไม่ควรยึดเนื้อหาในหนังสือเป็นหลักควรเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมกับลักษณะนิสัยและวัยของเด็ก
5. มีความรับผิดชอบต่อการสอน ครูที่ดีต้องมีความรับผิดชอบต่อการสอนของตนเองรู้จักเปลี่ยนแปลงปรับปรุงการสอน และหมั่นฝึกฝนตนเองเสมอ

ลอเรนซ์ เอสเต้ (Lawrence Estes,1991) ได้ทำการศึกษาเรื่อง " The Design of Learning Environments (Playgrounds,Elementary Classroom)" มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อการศึกษาว่าสิ่งแวดล้อมช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการตอบสนองทางการสร้างสรรค์ โดยได้ทดลองจัดสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนและในห้องเรียนสำหรับนักเรียนเกรด 3 ผลการวิจัยพบว่าสิ่งแวดล้อมเป็นแรงเสริมให้นักเรียนและครูมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ช่วยให้นักเรียนเกิดการตอบสนอง มีความคิดที่หลากหลาย มีทัศนคติที่ดี นักเรียนจะแสดงออกมากขึ้น และสิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลมากต่อนักเรียนใน 4 ด้าน คือ ทางสุนทรียภาพ จิตพิสัย ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสัญชาตญาณ

บทสรุป

ศิลปศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่มีบทบาทและความสำคัญในด้านการสร้างเสริมให้มนุษย์ได้มีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม การรับรู้ สุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ การจัด

การเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะนั้นจึงได้กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยสมอง ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนชวนขยายหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ครูจะเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อ แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตนเองได้ การจัดการเรียนรู้ศิลปะดังกล่าวจะเป็นการเน้นการพัฒนาความฉลาดทางสติปัญญา และอารมณ์ เห็นคุณค่าของตนเองเพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขและมีเสรีภาพในการเรียนได้ตามความต้องการ

และจากการประมวลถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการเรียนการสอนศิลปะระดับประถมต้นตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบันสรุปได้ว่าเป็นการต้องการให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้เป็นคนที่สมบูรณ์ คือ เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขอย่างแท้จริง กระบวนการเรียนการสอนที่มีคุณภาพตั้งแต่การศึกษาในระดับประถมต้นจึงเปรียบเสมือนหัวใจของการช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ และพัฒนาตัวเองได้เต็มตามศักยภาพซึ่งจะมีผลต่อเนื่องไปยังการศึกษาในระดับที่สูงต่อไป การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจะต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดเดิมของผู้เรียนที่เห็นว่าการเรียนเป็นเรื่องยาก สร้างความทุกข์ ความน่าเบื่อหน่ายและไม่เกิดความสุขในการเรียน ให้การเรียนเป็นกระบวนการในการเรียนรู้ที่สามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้กับผู้เรียน ซึ่งตรงตามเป้าหมายของปรัชญาการศึกษาไทยในปัจจุบันคือการสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุขได้ ทั้งนี้ข้อสำคัญที่จะทำให้เป้าหมายดังกล่าวบรรลุตามจุดประสงค์ได้ คือ การทำให้ผู้เรียนเห็นว่าการศึกษาคือเรื่องที่น่าสนใจไม่ได้เป็นภาระหน้าที่อย่างที่ผ่านมา วิธีการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในการเรียนและบทเรียนจึงเป็นส่วนสำคัญที่ครูผู้สอนที่จะต้องปฏิบัติให้เกิดกับผู้เรียนได้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักและแนวปฏิบัติทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุขของศูนย์พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (ศูนย์ พ.คร.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์และแนวคิดที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขและเห็นโรงเรียนเป็นแหล่งค้นพบในสิ่งมหัศจรรย์ทั้งยังมีความสุขสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุขตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เห็นว่าการเรียนและการแสดงออกจะบรรลุเป้าหมายได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการเรียนการสอนของครูเป็น

สำคัญเพราะหากผู้เรียนมีความสุขในการเรียนแล้ว ผลสัมฤทธิ์ในปัจจุบันที่จะตามมาย่อมจะดีขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี,2540)

การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นอีกวิชาหนึ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจให้เกิดกับผู้เรียนตามวัยอันเหมาะสม การเรียนการสอนในวิชาศิลปศึกษาจึงมีบทบาทและความสำคัญยิ่งในด้านการสร้างเสริมให้มนุษย์ได้มีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม การรับรู้สุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะนั้นจึงได้กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยสมอง กาย ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนขวนขวายหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เน้นการทำงานเป็นกลุ่ม โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลที่ดีและมีประสิทธิภาพกับผู้เรียนได้มากที่สุด กล่าวคือครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อ แหล่งการเรียนรู้ต่างๆ อันจะทำให้เกิด

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน เกิดสัมพันธภาพ มีความผูกพัน เห็นคุณค่า เกิดปิติอย่างมีความสุขในความมีน้ำใจ ทั้งครูจะต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนเพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตนเอง ดังนั้นครูผู้มีบทบาทอันสำคัญจะต้องมีความเข้าใจในวิธีการและองค์ประกอบของการเรียนการสอนศิลปะที่ถูกต้อง ทั้งในด้านวัตถุประสงค์การเรียนการสอน สาระการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อมและสิ่งเกื้อหนุนทางการเรียน การประเมินผลการเรียน กล่าวคือ ครูจะต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของศิลปศึกษาทั้งในด้านส่งเสริมพัฒนาการผู้เรียนในด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อความสมบูรณ์แห่งชีวิตของผู้เรียนในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ครูต้องมีทักษะความรู้ในสาระและเนื้อหาวิชาศิลปะสำหรับการจัดกิจกรรมการสอนเพื่อให้ลักษณะเนื้อหาที่ใช้ในการเรียนการสอนนั้นมีความลึกพัฒนาสาระที่มีความซับซ้อนที่เพิ่มขึ้นตามระดับชั้นที่สูงขึ้นเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน บทเรียนจะต้องมีกิจกรรมที่แปลกใหม่ น่าสนใจ วิธีการเรียนศิลปะจะต้องมีความน่าสนใจ ตอบสนองความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียนได้ มีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการเลือกวิธีการทำงานได้อย่างอิสระ ครูต้องนำบทเรียนเข้าไปสัมพันธ์กับธรรมชาติใกล้ตัวผู้เรียนให้มากที่สุดเพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้สัมผัสกับความเป็นไปในสภาพแวดล้อม โดยที่ครูควรจัดสิ่งแวดล้อมทางการเรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากขึ้น ทั้งทางสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคม อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อครู ผู้สอน ทั้งนี้การเรียนรู้ศิลปะนั้นจะไม่เป็นเพียงการกำหนดการ

เรียนรู้ให้อยู่ในวงจำกัดเพียงแค่สถานที่หรือเวลาเท่านั้น แต่การเรียนรู้ศิลปะนั้นจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย หรือแหล่งภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ กิจกรรมที่เรียนจะต้องไม่จำกัดอยู่เฉพาะในบทเรียนศิลปะเท่านั้น ครูจะต้องใช้สื่อที่มีความเหมาะสมทั้งในเนื้อหาเรื่องราวที่จะสอนและมีรูปแบบที่เร้าความสนใจให้เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด และในส่วนของกาประเมินผลทางศิลปะประณมนั้น จำเป็นต้องเป็นการประเมินผลในภาพรวมของความเป็นเด็กผู้นั้น และประเมินอย่างต่อเนื่อง โดยจะเน้นในเรื่องพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งจะต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้ประเมินตัวเอง และประเมินเพื่อนเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวครูจึงเป็นบุคคลสำคัญยิ่งที่จะเป็นผู้จัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพให้เกิดแก่ผู้เรียนได้มากที่สุด โดยที่หากการจัดการเรียนการสอนของครูไม่สามารถจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความฉลาดทางสติปัญญา อารมณ์ และเห็นคุณค่าของตนเองเพื่อการแสดงออกทางศิลปะได้อย่างอิสระแล้ว ความสุขทางการเรียนศิลปะย่อมไม่เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้อย่างแน่นอน ((กิตยวดี บุญซื่อ และคณะ,2540 , เกียรติวรรณ อมาตยกุล (สัมภาษณ์,2547)) ทั้งนี้การเรียนการสอนในวิชาศิลปะศึกษานั้นถึงแม้จะดูเหมือนว่าเป็นวิชาที่ไม่มีกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่มากมายนัก หากดูภายนอกจะเห็นเพียงว่าผู้เรียนได้รับอิสระทางการเรียนการสอนมากกว่าวิชาอื่นๆแต่ในความเป็นจริงแล้วเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนจะมีความสุขในการเรียนวิชาศิลปะศึกษาเสมอไป เพราะผู้เรียนย่อมมีความชอบความสนใจและความถนัดในการเรียนที่แตกต่างกันสอดคล้องกับปราชญ์ สมมุง (สัมภาษณ์,2547) ที่เห็นว่าครูจะต้องมีการจัดบทเรียนให้มีความสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนในแต่ละระดับขั้นพัฒนาการและช่วงวัยของผู้เรียน รวมทั้งปัญหาในการจัดการเรียนการสอนศิลปะที่ส่วนใหญ่พบว่าครูยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยายและสั่งให้นักเรียนทำตามโดยที่นักเรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน (นาคล สายทองยนต์,2536) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของ บรรจง บุญการี (2532) ที่เห็นว่าวิธีการสอนที่ยึดเนื้อหาและความสามารถของครูในการสอนศิลปะ การเรียนรู้จึงไม่ได้เกิดจากความต้องการและความสามารถของเด็กตามช่วงพัฒนาการที่เหมาะสมอีกทั้งครูส่วนใหญ่ยังเห็นความสำคัญกับผลงานที่สำเร็จมากกว่าพฤติกรรมแสดงออกทางศิลปะของเด็ก(พีระศักดิ์ ไตรรัตน์,2534) ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าการเรียนศิลปะเป็นเรื่องที่สร้างความกดดันหรือยุ่งยากเกินความสามารถของผู้เรียนได้ ฉะนั้นแล้วหากครูผู้สอนไม่เปิดโอกาสที่จะให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถและจินตนาการในทางศิลปะให้ปรากฏออกมานั้นจะนับได้ว่าเป็นการปิดกั้นอิสระทางความคิดที่เป็นเป้าหมายอันสำคัญของการเรียนศิลปะที่แท้จริง และที่สำคัญการเรียนศิลปะจะไม่สามารถสร้างความสุขในการเรียนให้เกิดกับผู้เรียนได้

จึงอาจกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ที่สำคัญในเรียนการสอนวิชาศิลปะระดับประถมศึกษาชั้น
มิใช่การมุ่งหวังให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการแสดงความสามารถทางศิลปะได้มากนักเพียงใด
แต่เป็นการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสมบูรณ์ของตนและเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข
ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา กระบวนการเรียนการสอนวิชาศิลปะเพื่อให้เด็กเกิดการ
เรียนรู้และมีความสุขในการเรียนนั้นจึงถือเป็นหัวใจอันสำคัญยิ่งสำหรับผู้สอน โดยที่ครูผู้สอนจะ
ต้องนำกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีความสุขไปผสมผสานกับการสอนศิลปะในชั้น
เรียนให้เกิดผลที่ติดกับผู้เรียนได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อให้ผลที่ตามมาสะท้อนให้เห็นถึงในรูป
ของพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่สามารถจะเรียนรู้วิชาศิลปะได้อย่างดีและมีความสุข

ซึ่งจากหลักการ แนวคิด ข้อมูล ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงต้องทำการ
ศึกษาถึงความคิดเห็นจากครูผู้สอนศิลปะระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้นโดยมีกรอบการสร้าง
เครื่องมือในการวิจัยดังนี้

การจัดการเรียนการสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้อย่างมีความสุข

1.ด้านวัตถุประสงค์การสอน

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ
2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความอิสระในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงาน
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจ

2.ด้านสาระการเรียนรู้

1. เนื้อหาที่น่าสนใจ เนื้อหาที่มีความน่าสนใจสอดคล้องกับบริบททางสังคมและประส
การณ์ของผู้เรียน
2. เนื้อหาหลากหลายให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดวิธีการอย่างอิสระ
3. จัดกิจกรรมเพื่อขยายประสบการณ์ในการเรียนรู้และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
4. เนื้อหาที่มีกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจและความคิด

3.ด้านการจัดการเรียนการสอน

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ
2. ผู้เรียนได้ทำงานอย่างมีความสุข
3. ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออก
4. ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจ

4. สิ่งแวดล้อมและสิ่งเกื้อกูลการเรียนรู้การสอน

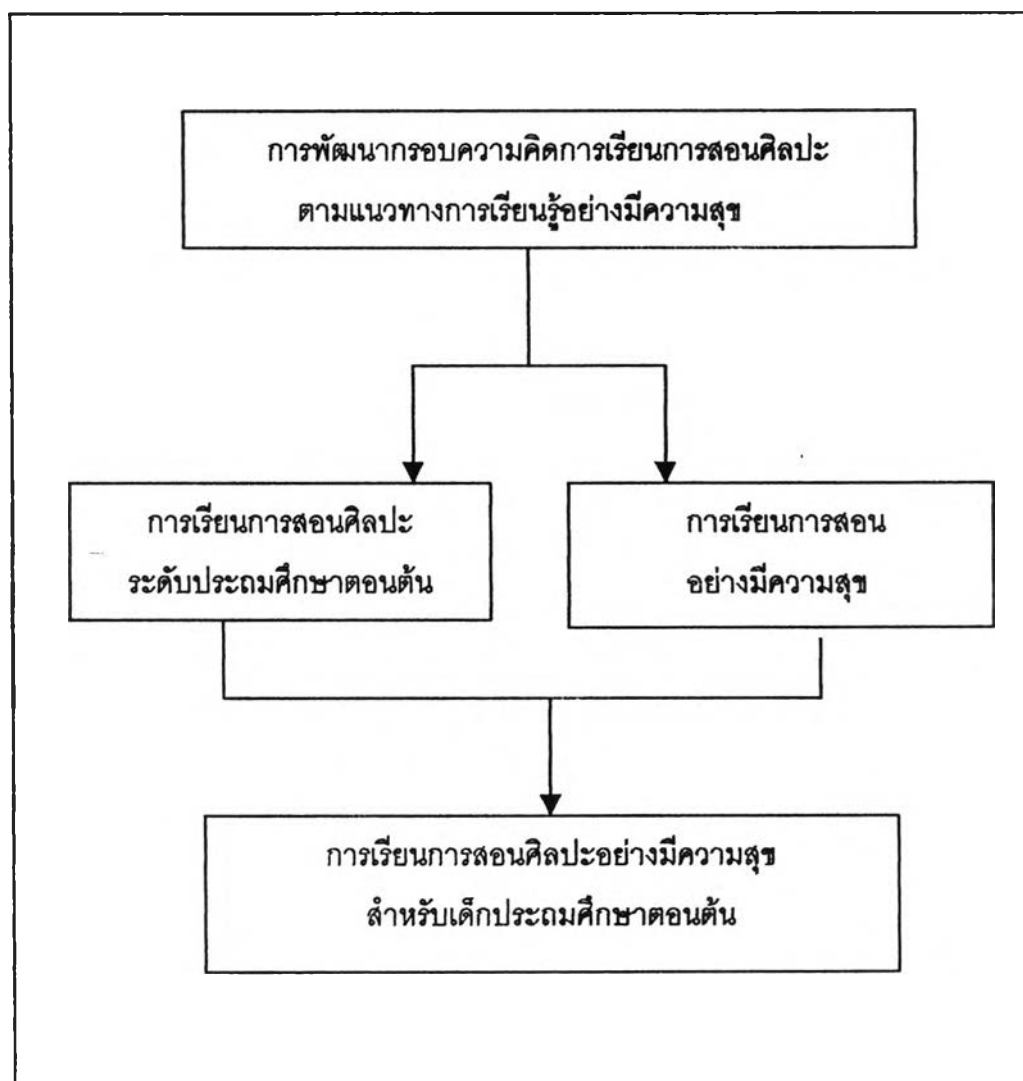
1. สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่อิสระ
2. สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เกิดความสุข
3. สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือในการเรียนศิลปะ(ทัศนศิลป์) อย่างเป็นทางการเป็นมิตร

5. การประเมินผลการเรียน

1. ประเมินความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อธิบายความคิดของตนเองอย่างเชื่อมั่น
2. ประเมินพฤติกรรมและการแสดงออกถึงความสุขและความภาคภูมิใจ
3. ประเมินพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียนในบทบาทและความร่วมมือกับผู้อื่น

ทั้งนี้มุ่งหวังว่าข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะสามารถนำไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษาให้เป็นการเรียนที่มีความสุขและมีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้นได้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุขตามแนวทางการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่เห็นว่าการเรียนและการแสดงออกจะบรรลุเป้าหมายได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการเรียนการสอนของครูเป็นสำคัญเพราะหากผู้เรียนมีความสุขในการเรียนแล้ว ผลสัมฤทธิ์ในปัจจุบันที่ดีย่อมจะตามมา และจากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจะได้เสนอกรอบความคิดตามลำดับขั้นดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 การพัฒนากรอบความคิดการเรียนรู้ศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้
อย่างมีความสุข

จากแผนภูมิข้างต้นผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดในแต่ละเรื่องตามลำดับขั้นของแผนภูมิดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 (ต่อ) การพัฒนากรอบความคิดการเรียนรู้การสอนศิลปะตามแนวทางการ
เรียนรู้อย่างมีความสุข

การเรียนรู้การสอนศิลปะระดับประถมศึกษาตอนต้น

หลักการการเรียนรู้การสอนศิลปะ
(ทัศนศิลป์)ระดับประถมต้น(วิชาการ,กรม,หลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พศ.2544),
วิรุณ ตั้งเจริญ(2528),ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา(2523))
1.เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนแสดงออกได้ตามความสามารถและความ
ถนัด
2.เพื่อให้ผู้เรียนสร้างและนำเสนอผลงานได้ตามความคิดสร้างสรรค์
3.เพื่อให้ผู้เรียนสนใจรักและเห็นคุณค่าของศิลปะ(ทัศนศิลป์)และ
สิ่งแวดล้อม
4.เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจและรับผิดชอบต่อการทำงานร่วมกับ
ผู้อื่นได้

การประเมินผล
เพื่อตรวจสอบผลการแสดงออกทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)
ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนจากการเรียนรู้การสอนศิลปะ(ทัศนศิลป์)
(Lowenfeld(1987),
ประวหิน มหาวงษ์(2531),อรารวรรณ มาประจักษ์สัมภาษณ์,2547),
เพ็ญศรี ทิวรักษ์(สัมภาษณ์,2547),พร่องพันธ์ มณีจันทร์
(สัมภาษณ์,2547))
1.ประเมินการแสดงออกทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)
2.ประเมินการทำงานที่มีลักษณะใฝ่รู้ ค้นคว้า ทดลอง
3.ด้านพัฒนาการทางด้านสังคม
3.1ความสามารถในการทำงานด้วยตนเอง
3.2ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. ด้านการนำมาใช้
4.1ความสามารถในการนำศิลปะ(ทัศนศิลป์)มาประยุกต์ให้เกิด
คุณค่า
4.2ความสามารถในการนำศิลปะ(ทัศนศิลป์)มาประยุกต์ให้เกิด
รสนิยมที่ดี

**วิธีการเรียนรู้การสอนศิลปะ(ทัศนศิลป์)ระดับประถม
ต้น**
1.เนื้อหา เป็นรายละเอียดของเรื่องที่จะใช้ในการจัดการเรียนการ
สอนที่จะต้องนำไปใช้ในการพัฒนาและส่งเสริมความคิดและ
ความสามารถของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเกิดศักยภาพในการพัฒนา
เองเพื่อพัฒนาความคิดไปสู่ความรู้ใหม่(กลุ่มสาระการเรียนรู้
ศิลปะ-กรวิชาการ(2544),วิรัตน์ พิชญ์ใหญ่(2520),ประโมทย์
สมมั่ง(สัมภาษณ์,2547),พร่องพันธ์ มณีจันทร์(สัมภาษณ์,2547))
1.1 เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับความสนใจตาม
ระดับพื้นฐานและสภาพแวดล้อมของผู้เรียน
1.2 เนื้อหาที่มีความแปลกใหม่ ท้าทาย และสร้างความสนใจใฝ่
หา สอนเพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นหามากกว่าสอนให้ทำ
1.3 เนื้อหาเปิดกว้างให้ผู้เรียนได้เสนอความคิด
ความสนใจ และการแสดงออกของตนเองอย่างอิสระ
2.วิธีการสอน
เป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกกิจกรรมที่
เหมาะสมกับวัย ให้อิสระในการเลือกแนวความคิดและการแสดง
ออกตามวิธีการของตนเอง มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ
และค้นคว้าเพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ในทางสร้างสรรค์
(Scholing,Releigh and Other(1964),ชาลิต คาบแก้ว และสุภา
วดี เหมทานนท์(2525),วิชัย วงษ์ใหญ่(2529),ประวหิน มหาวงษ์
(2531),พีระพงษ์ กุลพิศาล(2531))

แผนภูมิที่ 2 (ต่อ) การพัฒนากรอบความคิดการเรียนรู้การสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้อย่างมีความสุข

การเรียนรู้การสอนอย่างมีความสุข

หลักการการเรียนรู้การสอนอย่างมีความสุข (พระธรรมปิฎก(2540), Neo-Humanist (1986))

1. ความสุขที่เกิดจากความเข้าใจคุณค่าของสิ่งต่างๆ
2. ความสุขที่ได้รู้ในสิ่งที่ต้องการรู้
3. การเรียนอย่างมีความสุขเป็นการพัฒนาเด็กให้เจริญสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
4. การเรียนอย่างมีความสุขเป็นวิธีการด้านบวก ทำให้จิตใจสงบ ฮารมนดี ก่อให้เกิดการเรียนรู้เร็วและมีความคิดสร้างสรรค์
5. ความสุขที่เกิดจากการเรียนรู้ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น ภาคภูมิใจ มีการยอมรับ มีความร่วมมือและมีความเป็นมิตร

การประเมินผล

เพื่อทราบผลที่ได้รับหรือเกิดขึ้นกับเด็กจากการจัดการเรียนการสอนอย่างมีความสุข

1. ประเมินพฤติกรรมที่แสดงออกในการมีความสุขของเด็กทั้งทางการกระทำในกิจกรรม บทบาทในสังคม ลักษณะกายภาพ และจิตใจที่ให้ความรู้สึกรับรู้ได้
2. ความสามารถและการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของเด็กที่ดีขึ้น เจริญ ด้วยความรู้สึกละเอียดพฤติกรรมที่มีความสุขของเด็ก
3. บรรยากาศของสังคมเด็กทั้งวิถีชีวิต ความร่วมมือในการเรียน ความร่วมมือในกิจกรรมและการสร้างสรรค์ การยอมรับในความสามารถและความสุขร่วมของสังคม

วิธีการเรียนการสอนอย่างมีความสุข

1. การสร้างแรงจูงใจ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสุขในการประสบความสำเร็จการเรียนมากขึ้น (เพ็ญทิไล ฤทธาคนานนท์(2536),เพ็ญศรี จิราภิรักษ์(สัมภาษณ์,2547))
 - 1.1 การสร้างความเข้าใจในคุณค่า
 - 1.2 เสริมสร้างโอกาสในการเรียนในสิ่งที่ตนใฝ่
 - 1.3 สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นเพื่อน ฮารมนดี ช่วยให้เรียนเร็วและเสริมความคิดสร้างสรรค์
 - 1.4 เสริมสร้างความภาคภูมิใจในความสำเร็จ เกิดความเชื่อมั่น มีความสุข
 - 1.5 สร้างสังคมแห่งความร่วมมือช่วยเหลือกัน เกิดความสุขในมิตรภาพ
2. การจัดสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อสภาพการเรียนรู้ ความร่วมมือและการสร้างสรรค์อย่างมีความสุข (สุจิตา พรหมบุษยาธิ(2536),พร่องพันธ์ นนีนจันทร์ (สัมภาษณ์,2547),เกียรติวรรณ งามคตกุล(สัมภาษณ์,2547),อรวรรณ มาประจักษ์ (สัมภาษณ์,2547))
 - 2.1 สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สนองตอบต่อความต้องการใฝ่รู้ของผู้เรียน
 - 2.2 สร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับธรรมชาติวัยของเด็ก
 - 2.3 สร้างบรรยากาศแห่งความอิสระ ให้ความรักและสร้างความอบอุ่นให้กับกับผู้เรียน
 - 2.4 สร้างบรรยากาศที่ดีให้ความรู้สึกที่ดี จิตใจที่ผ่อนคลายมีสมาธิก่อให้เกิดการเรียนรู้เร็วและมีความคิดสร้างสรรค์
 - 2.5 สร้างบรรยากาศของกิจกรรมร่วมกันอย่างร่วมมือเพื่อสร้างการยอมรับ รู้จักให้เกียรติและความภาคภูมิใจในความสำเร็จ
3. การจัดกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ ราชอาณาจักร หยาอโอกาสการค้นคว้าในสิ่งที่ใฝ่รู้ ใครู้และกล้าลองกล้าคิดในสิ่งใหม่ๆเพื่อสร้างประสบการณ์และทัศนคติสภาพของตนเองอย่างมีความสุข (แพรวพรรณ ศิอาษา(2518),ประโมทย์ สมมั่ง(สัมภาษณ์,2547))
 - 3.1 จัดกิจกรรมใหม่ๆนอกกรอบบทเรียนเพื่อกระตุ้นและท้าทายความใครู้ของเด็ก
 - 3.2 เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการคิดกำหนดกิจกรรมและวิธีการทำงานตามความต้องการและข้อยอมรับของเด็กกันเอง
 - 3.3 ให้โอกาสเด็กได้แสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ในสิ่งที่เด็กได้สร้างสรรค์ร่วมกัน
4. การสอน เป็นวิธีการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจในทักษะความชำนาญในวิชาที่เรียน ทั้งยังสร้างทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้อย่างมีความสุข(กาญจนา คุณานุรักษ์(2527),กิตติวดี บุญเชื้อและคณะ(2539), อรวรรณ มาประจักษ์ (สัมภาษณ์,2547))
 - 4.1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้มีบทบาทในการทำกิจกรรมได้อย่างเต็มความสามารถ
 - 4.2 การสร้างความสนใจและความต้องการที่แตกต่างระหว่างบุคคลพร้อมตอบสนองความสนใจใฝ่รู้ของผู้เรียน
 - 4.3 สร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้เรียนเป็นหลัก
 - 4.4 ให้โอกาสผู้เรียนได้สามารถแสวงหาวิธีการเรียนที่เหมาะสมกับตนเองได้
 - 4.5 สร้างบรรยากาศในการเรียนอย่างเป็นอิสระเต็มใจมุ่งมั่นหมกที่แน่นอน

**แผนภูมิที่ 2 (ต่อ) การพัฒนากรอบความคิดการเรียนรู้การสอนศิลปะตามแนวทางการเรียนรู้
อย่างมีความสุข**

การเรียนการสอนศิลปะอย่างมีความสุขสำหรับเด็กประถมศึกษาตอนต้น

หลักการ

1. เพื่อให้ผู้เรียนรับรู้และเข้าใจในศิลปะ(ทัศนศิลป์) อย่างมีความสุข
 - 1.1 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสุขและเห็นคุณค่าในศิลปะ(ทัศนศิลป์)
 2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขในการแสดงออกทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)ได้อย่างอิสระ
 - 2.1 เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนได้สร้างและนำเสนอผลงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)ได้ตามความคิดสร้างสรรค์
 - 2.2 เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างมีความสุขตามความสนใจความสามารถและความถนัด
3. เพื่อให้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)เป็นส่วนช่วยในการพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตได้อย่างสมบูรณ์และมีความสุข
 - 3.1 เพื่อให้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)ช่วยพัฒนาผู้เรียนในด้านร่างกาย
 - 3.2 เพื่อให้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)ช่วยพัฒนาผู้เรียนในด้านจิตใจ
4. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในศิลปะ(ทัศนศิลป์)ได้อย่างเป็นสุข
 - 4.1 เพื่อสร้างความสุขสนุกสนานในการทำงานและเรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)
 - 4.2 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจและสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง
 - 4.3 เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะของตนเองได้อย่างมีความสุข

การประเมินผล

เพื่อทราบผลที่ผู้เรียนได้รับหรือเกิดขึ้นจากการเรียนการสอนศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างมีความสุข

1. ความสามารถในการแสดงออกและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)ได้อย่างอิสระ
2. ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
3. สามารถแสดงออกถึงความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)ของตนเองได้

แนวคิด

การเรียนการสอนศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างมีความสุขสำหรับเด็กประถมต้นเป็นการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการรู้ทางศิลปะ(ทัศนศิลป์) ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และแสดงออกในทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)ได้อย่างอิสระตามความสนใจและความถนัด ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางร่างกายและจิตใจรวมทั้งให้เกิดความภาคภูมิใจและสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง

จากแนวคิดในเรื่องของการเรียนการสอนศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างมีความสุขสำหรับเด็กประถมต้นสามารถแบ่งออกเป็นองค์ประกอบในด้านต่างๆได้ 5 ด้าน คือ

1. ด้านวัตถุประสงค์การสอน
 1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ
 2. เพื่อให้ผู้เรียนมีความอิสระในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์
 3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงาน
 4. เพื่อให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจ
2. ด้านสาระการเรียนรู้
 1. เนื้อหาที่มีความน่าสนใจสอดคล้องกับบริบททางสังคมและประเพณีของผู้เรียน
 2. เนื้อหาหลากหลายให้ผู้เรียนได้เสนอความคิดวิธีการอย่างอิสระ
 3. จัดกิจกรรมเพื่อขยายประสบการณ์ในการเรียนรู้และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
 4. เนื้อหาที่มีกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจและความคิด
3. ด้านการจัดการเรียนการสอน
 1. ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ
 2. ผู้เรียนได้ทำงานอย่างมีความสุข
 3. ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออก
 4. ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจ
4. สิ่งแวดล้อมและสิ่งเกื้อกูลการเรียนการสอน
 1. สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่อิสระ
 2. สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เกิดความสุข
 3. สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือในการเรียนศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างเป็นมิตร
5. ด้านการประเมินผลการเรียน
 1. ประเมินความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อธิบายความคิดของตนเองอย่างเชื่อมั่น
 2. ประเมินพฤติกรรมและการแสดงออกถึงความสุขและความภาคภูมิใจ
 3. ประเมินพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียนในบทบาทและความร่วมมือกับผู้อื่น

จากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนอย่างมีความสุขและการเรียนการสอนศิลปะ(ทัศนศิลป์)ระดับประถมศึกษา สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือวิจัยเรื่องความคิดเห็นของครูศิลปะ(ทัศนศิลป์)ระดับประถมศึกษาตอนต้นเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะ(ทัศนศิลป์) ตามแนวทางการเรียนรู้มีความสุข โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีกรอบความคิดในการวิจัยรวม 5 ด้าน ได้แก่

1.ด้านวัตถุประสงค์การสอน

- 1.1 เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่สนใจ
 - 1.1.1 เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์) ตามความสนใจอย่างมีความสุข
 - 1.1.2 เพื่อให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์) ตามความสามารถและความถนัดอย่างมีความสุข
- 1.2 เพื่อให้ผู้เรียนมีความอิสระในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์
 - 1.2.1 เพื่อให้ผู้เรียนได้สามารถแสวงหาวิธีการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)ในแนวทางที่ตนเองชอบ
 - 1.2.2 เพื่อให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดสร้างสรรค์งานศิลปะ(ทัศนศิลป์) ของตนเอง
- 1.3 เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงาน
 - 1.3.1 เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) ร่วมกับผู้อื่น
 - 1.3.2 เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกายและอารมณ์จิตใจอย่างเข้าใจในตัวผู้เรียน
- 1.4 เพื่อให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจ
 - 1.4.1 เพื่อให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจความสำเร็จของตนเองได้อย่างมีศิลปะ
 - 1.4.2 เพื่อให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในการทำงานของตนเอง
 - 1.4.3 เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักชื่นชมคุณค่าผลงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)ทั้งของตนเองและของผู้อื่น

2.ด้านสาระการเรียนรู้

- 2.1 เนื้อหาที่มีความน่าสนใจสอดคล้องกับบริบททางสังคมและประสบการณ์ของผู้เรียน
 - 2.1.1 เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและความสามารถตามระดับพื้นฐานของผู้เรียน
 - 2.1.2 เนื้อหาแปลกใหม่ ทำทาย ใ้ความสนใจใ้ใ้รู้ใ้หา
 - 2.1.3 เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตจริงในสังคม
- 2.2 เนื้อหาหลากหลายใ้ผู้เรียนได้เสนอความคิดวิธีการอย่างอิสระ
 - 2.2.1 ผู้เรียนมีโอกาสในการเสนอความคิด ความสนใจและการแสดงออกทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างอิสระ
 - 2.2.2 ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรมและวิธีการตามความต้องการของตนเอง
 - 2.2.3 ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ(ทัศนศิลป์)ร่วมกัน
- 2.3 จัดกิจกรรมเพื่อขยายประสบการณ์ใ้การเรียนรู้และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
 - 2.3.1 จัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นและทำทายในสิ่งที่ต้องการรู้
 - 2.3.2 ส่งเสริมใ้ผู้เรียนได้ค้นคว้าและแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน
 - 2.3.3 เนื้อหาในกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์)มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมรอบตัว
- 2.4 เนื้อหาที่มีกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจและความคิด
 - 2.4.1 เนื้อหาที่มีกิจกรรมที่หลากหลายครอบคลุมพัฒนาการของผู้เรียน
 - 2.4.2 ส่งเสริมบทบาทการร่วมกิจกรรมของผู้เรียนอย่างมีความสุข
 - 2.4.3 ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ที่ท้าทาย

3.ด้านกาการจัดกาเรียนรู้การสอน

- 3.1 ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ
 - 3.1.1 ผู้เรียนสามารถร่วมตัดสินใจเลือกสิ่งที่ต้องการจะเรียนด้วยความสมัครใจ

- 3.1.2 สร้างบรรยากาศในการเรียนศิลปะ(ทัศนศิลป์)ที่สนุกสนานตามธรรมชาติของผู้เรียน
- 3.1.3 เปิดโอกาสการเรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)จากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาตินอกห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักธรรมชาติ

3.2 ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงออก

- 3.2.1 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีบทบาทในการทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างเต็มความสามารถ
- 3.2.2 ให้ผู้เรียนมีอิสระในการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)ตามความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของแต่ละคน
- 3.2.3 ให้ผู้เรียนได้ร่วมเสนอความคิดเห็นในงานศิลปะ(ทัศนศิลป์) จึ่งกันและกัน

3.3 ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจ

- 3.3.1 ส่งเสริม กระตุ้นและท้าทายศักยภาพการคิดค้น ทดลองงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างเต็มศักยภาพ
- 3.3.2 เสริมสร้างความมั่นใจในการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)และเกิดความภาคภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง
- 3.3.3 สร้างสังคมแห่งความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการยอมรับในความสามารถและความสุขในมิตรภาพ

4. ด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งเกื้อกูลการเรียนรู้

4.1 สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่อิสระ

- 4.1.1 สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)ที่สนองตอบความใฝ่รู้ของผู้เรียน
- 4.1.2 สร้างบรรยากาศของการเรียนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ค้นคว้า ทดลองและหาประสบการณ์การเรียนรู้ในทางสร้างสรรค์อย่างเป็นอิสระ
- 4.1.3 ให้ความอิสระต่อผู้เรียนทั้งทางกายภาพและความรู้สึกเพื่อสร้างบรรยากาศของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างมีความสุข

4.2 สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เกิดความสุข

- 4.2.1 สร้างบรรยากาศแห่งความรัก ความอบอุ่นให้กับผู้เรียน
- 4.2.2 สร้างบรรยากาศแห่งความรู้สึกที่ดี จิตใจที่สงบผ่อนคลาย
- 4.2.3 สร้างบรรยากาศแห่งการทำงานและการเรียนรู้ศิลปะ(ทัศนศิลป์)ที่สนุกสนานตามธรรมชาติของเด็ก

4.3 สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือในการเรียนศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างเป็นมิตร

- 4.3.1 สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือในการทำกิจกรรมศิลปะที่อบอุ่น มีน้ำใจ
- 4.3.2 สร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือในการเรียนศิลปะ(ทัศนศิลป์) อย่างเป็นมิตร
- 4.3.3 สร้างบรรยากาศของการแข่งขันอย่างร่วมมือเพื่อสร้างการยอมรับ ความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในความสำเร็จ
- 4.3.4 สร้างบรรยากาศของความร่วมมือในการช่วยเหลือกันในสังคมอย่างมีความสุข

5. ด้านการประเมินผลผลการเรียน

- 5.1 ประเมินความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ(ทัศนศิลป์)โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อธิบายความคิดของตนเองอย่างเชื่อมั่น
 - 5.1.1 ประเมินความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายของตนเอง
 - 5.1.2 ประเมินพฤติกรรมการพร้อมและความกล้าคิดกล้าทำ
 - 5.1.3 ความสามารถในการเสนอความคิดและผลงานที่มีความมั่นใจ
- 5.2 ประเมินพฤติกรรมและการแสดงออกถึงความสุขและความภาคภูมิใจ
 - 5.2.1 มีพฤติกรรมการทำงานศิลปะ(ทัศนศิลป์)อย่างมีความสุข
 - 5.2.2 บทบาทในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
 - 5.2.3 ความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง
- 5.3 ประเมินพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียนในบทบาทและความร่วมมือกับผู้อื่น
 - 5.3.1 ความร่วมมือ ความมีน้ำใจในการทำกิจกรรมศิลปะ(ทัศนศิลป์)ร่วมกับผู้อื่น
 - 5.3.2 รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - 5.3.3 การยอมรับความสามารถและการให้เกียรติกับผู้อื่น